Izazovi razvoja ekoturizma

Vukalović, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:902919

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**



Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula





Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Interdisciplinarni studij Kultura i turizam

JOSIPA VUKALOVIĆ

IZAZOVI RAZVOJA EKOTURIZMA

Diplomski rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Interdisciplinarni studij "Kultura i turizam"

JOSIPA VUKALOVIĆ

IZAZOVI RAZVOJA EKOTURIZMA

Diplomski rad

JMBAG: 0303025545, **redoviti student**

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Upravljanje održivim turizmom

Mentor: doc. dr. sc. Kristina Afrić Rakitovac

Pula, svibanj 2016.

SADRŽAJ

UVOD 1
1. ZAŠTITA PRIRODE 3
1. 1. Povijesni razvoj zaštite prirode 5
1. 2. Zaštićena područja u RH 5
2. MEĐUOVISNOST TURIZMA I PRIRODE 11
2. 1. Održivi razvoj 14
2. 1. 1. Principi održivog razvoja 17
2. 1. 2. Stanje u Hrvatskoj 18
2. 2. Održivi turizam 19
2. 2. 1. Primjeri dobre prakse održivog turizma 21
2. 2. 1. 1. Program EkoPartner 21
2. 2. 1. 2. Creska vuna 22
2. 2. 1. 3. "Istra bike & outdoor" 23
3. EKOTURIZAM KAO OBLIK ODRŽIVOG TURIZMA 24
3 .1. Definiranje ekoturizma 24
3. 2. Ekoturizam u Republici Hrvatskoj 30
3. 2. 1. Turistički promet u zaštićenim područjima Hrvatske 33
3. 2. 2. Ekološka mreža Natura 2000 36
4. PRIMJERI DOBROG UPRAVLJANJA EKOTURIZMOM 40
4. 1. Republika Kostarika 40
4. 1. 1. Ekoturizam 41
4. 1. 2. Certifikat o održivom turizmu 45
4. 2. Kraljevina Norveška 47
4. 2. 1. Prirodne atrakcije 48
4. 2. 2. Turistički promet 50
4. 2. 3. Održivi turizam 51
4. 2. 4. Certifikat za održive destinacije 53
5. ODABRANI PRIMJERI PARKOVA PRIRODE U RH 55

5. 1. PARK PRIRODE MEDVEDNICA 55
5. 1. 1. Opis postojećeg stanja 57
5. 1. 1. 1. Prirodne vrijednosti 57
5. 1. 1. 2. Kulturno povijesne vrijednosti 59
5. 1. 1. 3. Turističke aktivnosti 61
5. 1. 2. Izazovi razvoja ekoturizma u PP Medvednica 62
5. 2. PARK PRIRODE LONJSKO POLJE 67
5. 2. 1. Opis postojećeg stanja 68
5. 2. 1. 1. Prirodne vrijednosti 69
5. 2. 1. 2. Kulturno povijesne vrijednosti 71
5. 2. 1. 3. Turistička aktivnost 73
5. 2. 2. Izazovi razvoja ekoturizma u PP Lonjsko polje 74
5. 3. KRITIČKI OSVRT NA EKOTURIZAM U ODABRANIM PARKOVIMA 78
ZAKLJUČAK 82
POPIS LITERATURE 84
POPIS PRILOGA 88
SAŽETAK 89
SUMMARY 89

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za magistru _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____

_____

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

UVOD

Koncepcija održivog razvoja javlja se kao odgovor na izrazito brzi porast svjetskog stanovništva, povećanje razlika u društveno-gospodarskom razvoju, snažnu industrijalizaciju i brzu degradaciju okoliša te početkom 90-ih godina 20. stoljeća postaje vodeći globalni model razvoja. Definiran je kao „*oblik razvoja koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja istih mogućnosti budućih generacija"*. Rast i razvoj moraju biti usklađeni s ekosustavima u okviru kojeg djeluju. U sklopu održivog razvoja, turizam koji je poželjan da se razvija jest održivi turizam. Održivi razvoj turizma podrazumijeva prvenstveno kvalitetno i odgovorno planiranje prostora koji stavlja naglasak na lokalne kulturne vrijednosti. U skladu s navedenim, nove investicije zahtijevaju nužno očuvanje neobnovljivih resursa. Ponuda usklađena s načelima održivosti trebala bi u tom smislu plasirati jedinstvenu turističku ponudu koja svojom posebnošću zadovoljava potrebe gostiju, a da nema negativan utjecaj na okoliš.

Tome u prilog idu i suvremeni trendovi u razvoju turizma koji podrazumijevaju sve veću osviještenost potrošača, kao i koncept koji podrazumijeva „povratak čovjeka prirodi". Ovakav pristup podrazumijeva kreiranje turističke ponude koja se zasniva na kombinaciji zdrave i organski proizvedene hrane, netaknutog prirodnog okruženja te rekreativnih aktivnosti u funkciji kulturnih običaja i tradicije. Budući da Hrvatska, s obzirom na spomenute resurse, može ciljano plasirati ovakav turistički proizvod, ovdje se može prepoznati potencijal za daljnji razvoj turističkih usluga. Ovakav vid turizma nazivamo ekoturizam, kojim se ovaj diplomski rad bavi.

Stoga je cilj ovog rada predstaviti glavna obilježja ekoturizma, iznijeti podatke kakvo je njegovo stanje u Hrvatskoj te se osvrnuti na primjere dobre prakse upravljanja ekoturizmom u svijetu, a nakon toga i na primjere iz Hrvatske.

Glavna hipoteza ovog rada jest da Hrvatska kroz svoju zaštićenu prirodu stremi ka razvoju ekoturizma, razvoju cjelogodišnjeg turizma pomoću istog te regionalnom razvoju kontinentalnih dijelova Hrvatske.

Pored Uvoda i Zaključka, rad se sastoji od pet glavnih cjelina. Prvo poglavlje posvećeno je zaštiti prirode, što je ona, koje su njene zadaća te kada se uvode mjere zaštite. Govori se o povijesti zaštite prirode, te o područjima koja su zaštićena u Hrvatskoj. Predstavljene su definicije i kategorije zaštićenih područja.

Drugo poglavlje govori o međuovisnosti turizma i prirode, kako se razvoj turizma najčešće temelji na prirodnim ljepotama, dok turizam može utjecati na okolinu u pozitivnom i negativnom smislu. Poneseni ovakvim konotacijama, govori se o održivom razvoju, njegovim

principima te kakvo je stanje u Hrvatskoj po potanju istog. U skladu s time govori se o održivom turizmu, njegovim zadaćama i ciljevima koje bi uspješan održiv turizam trebao zadovoljiti. Dani su primjeri dobre prakse održivog turizma u Hrvatskoj.

Treće poglavlje je posvećeno ekoturizmu, dane su definicije istog, navedena su glavna načela ekoturizma te ciljevi istog. Predstavljen je osvrt na ekoturizam u Hrvatskoj, njegovo stanje, gdje su prikazani statistički podaci o posjećivanju zaštićene prirode u Hrvatskoj. Dana je poveznica i objašnjenje o ekološkoj mreži Natura 2000 te zašto je ona bitna za razvoj ekoturizma.

Četvrto poglavlje se bavi primjerima dobrog upravljanja ekoturizmom u svijetu. Odabrane su dvije destinacije: Kostarika i Norveška, koje su predstavljene kroz posebna pot poglavlja sa svojim glavnim značajkama, gdje je predstavljeno zašto su one održive destinacije, odnosno destinacije ekoturizma.

Peto poglavlje, ujedno i posljednje, koncipirano je kao *case study*. Odabrana su dva parka prirode u Hrvatskoj, Park prirode Medvednica i Park prirode Lonjsko polje, koji su predstavljeni kroz svoje prirodne i kulturne značajke te turističku aktivnost. Za svaki Park predstavljena je SWOT analiza, iz koje iščitavamo glavne ograničavajuće čimbenike razvoja te izazove razvoja ekoturizma u istima. Osvrnuvši se na oba Parka, dan je kritički osvrt na ekoturizam u istima.

Metode koje su korištene tijekom izrade ovog rada jesu metode analize, metode sinteze, metoda kompilacije, metoda deskripcije, prikupljanje sekundarnih podataka te metode indukcije i dedukcije.

1. ZAŠTITA PRIRODE

Zaštita prirode *je interdisciplinarna djelatnost kojoj je svrha zaštita svih sastavnica žive i nežive prirode, s osobitim naglaskom na zaštitu i očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti.* To je skup mjera i postupaka koji se poduzimaju s ciljem da se prirodni ekosustavi u najvećoj mogućoj mjeri zaštite od najčešće negativnoga čovjekova djelovanja, izazvanog društvenim razvojem koji je neusuglašen s raspoloživim prirodnim resursima. Prema zakonu, zaštita prirode je *područje kojemu je zadaća očuvanje rijetkih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta, rijetkih, ugroženih ili primjerno građenih životnih zajednica i njihovih staništa (biotopa), preostalih, prvobitnih ekosustava, kao i očuvanje, njega i unapređivanje krajobraznih područja koja se odlikuju posebnom ljepotom, bioraznolikošću, općim gospodarskim i rekreativnim značenjem, ili koji su po svojem prostranstvu, građi i funkcijama od općeg značenja za biosferu.*" Znanstveno i stručno utemeljeni razlozi za zaštitu prirode mogu se svrstati u sljedeće skupine:

- ekološki razlozi - usko su povezani s očuvanjem biološke ravnoteže, gubitak jedne vrste ili staništa utječe na druge vrste i procese.
- gospodarski razlozi - vezani su za prehrambene potrebe, resurse na kojima gradimo gospodarstvo.
- psihološki razlozi - ljudsko zdravlje krije se u uživanju u biološkoj raznolikosti, doživljavanju slobodne prirode, miru i opuštanju.
- znanstveni i odgojni razlozi - za temeljna ekološka istraživanja trebamo prirodne i životne uvjete na koje čovjek još uvijek nije u tolikoj mjeri utjecao.
- etički razlozi - znati živjeti u skladu s prirodom znači znati živjeti i u suradnji s ljudima.[1]

Prema Članku 4. iz *Zakona o zaštiti prirode* ciljevi i zadaće zaštite prirode su:

- očuvati i /ili obnoviti bioraznolikost, krajobraznu raznolikost i georaznolikost u stanju prirodne ravnoteže i usklađenih odnosa s ljudskim djelovanjem,
- utvrditi i pratiti stanje prirode,
- osigurati sustav zaštite prirode radi njezina trajnog očuvanja,

[1] Herceg N. (2013.): *Okoliš i održivi razvoj*, Zagreb, Synopsis, str. 167. - 168.

- osigurati održivo korištenje prirodnih dobara bez bitnog oštećivanja dijelova prirode i uz što manje narušavanja ravnoteže njezinih sastavnica,
- pridonijeti očuvanju prirodnosti tla, očuvanju kakvoće, količine i dostupnosti vode, mora, očuvanju atmosfere i proizvodnji kisika te očuvanju klime,
- spriječiti ili ublažiti štetne zahvate ljudi i poremećaje u prirodi kao posljedice tehnološkog razvoja i obavljanja djelatnosti.[2]

Kad se govori o zaštiti prirode, razlikuju se tri faze u kojima se uvode mjere zaštite:

1. Prva faza zaštite - štite se pojedine *vrste* od izumiranja, odnosno njihove populacije, zaštićene odredbama posebnih zakona, zabranom lova i branja ugroženih vrsta.
2. Druga faza zaštite - zaštićuju se pojedina *područja* osobite prirodne, kulturne, odgojne, obrazovne, estetske i rekreacijske vrijednosti.
3. Treća faza zaštite - zaštita cijelog *prostora*, jer danas utjecaj čovjeka prerasta granice i postaje globalni problem.[3]

Analiza pojmova: zaštita okoliša, okoliš, zaštita prirode i ekologija

Da bi se izbjegao nesporazum u daljnjem pisanju rada, važno je napomenuti da su ekologija, zaštita okoliša i zaštita prirode tri različita pojma. Zaštita okoliša obuhvaća izdvojene sadržaje, sredstva i mehanizme ophođenja s okolišem u cilju održavanja okoliša u takvom stanju koje ne ugrožava čovjekov opstanak na nekom prostoru i u vremenu. Okoliš je prirodno okruženje: zrak, voda, tlo, more, klima, biljni i životinjski svijet u ukupnosti uzajamnog djelovanja i kulturna baština kao dio okruženja koje je stvorio čovjek. Ukratko, okoliš je ukupnost materijalnog i živog svijeta kojega je čovjek biološki dio, a priroda je sve navedeno bez čovjekova rada. S druge strane, ekologija je znanost koja proučava odnose između živih bića, njihov odnos prema okolišu, kao i utjecaj okoliša na živa bića, dok je pojam zaštite prirode već objašnjen na početku ovog poglavlja.[4]

[2] Narodne novine br. 80. (2013): *Zakon o zaštiti prirode*, dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx, (26. 1. 2016.)

[3] N. Herceg , op. cit. 1., str. 169. - 170.

[4] Ibidem str. 25. - 27.

1. 1. Povijesni razvoj zaštite prirode

Već prva polovica 19. stoljeća obilježena je spoznajom o negativnom utjecaju čovjeka na prirodu, što rezultira donošenjem prvih zakona o zaštiti prirode, ali i osnivanjem udruga koje su se bavile tim problemima. U Engleskoj je 1865. osnovano Društvo za zaštitu objekata prirodnih znamenitosti, a u Njemačkoj 1868. šumari i lugari donose odluku o zaštiti šuma. Prvi nacionalni park *Yellowstone* proglašen je 1872. u američkoj državi Wyoming. Prvi europski nacionalni parkovi proglašeni su 24. svibnja 1909. godine u sjevernoj Švedskoj, 1914. u Švicarskoj te 1918. u Španjolskoj i 1922. u Italiji. Do 1930. godine Europa je imala ukupno 21 zaštićeno područje. Kako bi se zaštićena područja mogla uspoređivati i analizirati na globalnoj razini, ukazala se potreba za standardizacijom kategorija zaštite, a prvi korak u tom smjeru napravljen je još 1933. kada je Međunarodna konferencija za zaštitu faune i flore predložila četiri kategorije: "nacionalni park", "strogi rezervat prirode", "rezervat flore i faune" i "rezervat sa zabranom lova i sabiranja". Od tada su kategorije zaštićenih područja više puta mijenjane i prilagođavane.[5]

Na svjetskom kongresu očuvanja prirode (*World Conservation Congress*) u Barceloni 2008. skupština IUCN-a (*International Union for Conservation of Nature – Međunarodna unija za očuvanje prirode)* prihvatila je nove definicije kategorija zaštićenih područja.

1. 2. Zaštićena područja u RH

Zaštićeno područje je dio kopna i/ili mora posebno posvećen očuvanju i održavanju biološke raznovrsnosti te prirodnih i pripadajućih kulturnih dobara, kojim se upravlja zakonskim ili drugim učinkovitim mjerama.[6]

Kategorizacija iz 2008. godine temelji se na ciljevima upravljanja, što znači da se kategorija određenog područja određuje prije svega ovisno o tome kako se s njime u budućnosti planira „postupati". Stoga ne postoje točno određena pravila koja se mogu primijeniti na bilo koje područje, već je odluka o kategoriji često rezultat procjene i dogovora. Opće definicije kategorija zaštićenih područja nalaze se u nastavku (tab. 1), a preporuka je

[5] N. Herceg , op. cit. 3., str. 171.

[6] Dudley N., (2008): *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories,* IUCN, Gland, Switzerland, str. 4.

IUCN-a da svaka država ove definicije proširi i prilagodi svojim okolnostima i sustavu zaštite prirode.

Tablica 1. Definicije kategorija zaštićenih područja

IUCN kategorija	Naziv kategorije	Definicija
Ia	**Strogi rezervat prirode**	Kategorija Ia obuhvaća strogo zaštićena područja izdvojena zbog zaštite biološke raznolikosti, i/ili geoloških i geomorfoloških vrijednosti, gdje su posjećivanje, korištenje prostora i drugi utjecaji na prostor strogo kontrolirani i ograničeni.
Ib	**Područje divljine**	Kategorija Ib obuhvaća velika neizmijenjena ili vrlo malo izmijenjena područja očuvane prirode, bez značajnijih i stalnih ljudskih naselja, s namjerom da se očuva njihovo izvorno stanje.
II	**Nacionalni park**	Kategorija II predstavlja velika prirodna ili gotovo prirodna područja izdvojena sa svrhom zaštite cjelokupnih ekosustava, procesa koji se u njima odvijaju i vrsta koje oni podupiru, na način da ona istovremeno pružaju osnovu za okolišno i kulturalno prihvatljive duhovne, znanstvene, edukacijske, rekreativne i posjetiteljske aktivnosti.
III	**Prirodni spomenik ili obilježje**	Kategorija III zaštićenih područja štiti određenu prirodnu vrijednost, koja može biti reljefni oblik, morska hrid ili špilja, geološka osobitost poput speleološkog objekta ili živa pojava poput primjerice stabla visoke starosti
IV	**Područje upravljanja staništem ili vrstom**	Kategorija IV zaštićenih područja namijenjena je zaštiti točno određene vrste ili staništa, i upravljanje njime je usmjereno prema tom cilju.
V	**Zaštićeni kopneni/morski krajobraz**	Kategorija V zaštićenih područja obuhvaća ona područja gdje je dugotrajna interakcija čovjeka i prirode proizvela osebujne ekološke, biološke, kulturne i estetske vrijednosti
VI	**Zaštićeno područje s održivim korištenjem prirodnih resursa**	Kategorija VI zaštićenih područja namijenjena je očuvanju ekosustava i staništa, a usporedno s tim i pratećih kulturnih vrijednosti i tradicionalnih načina upravljanja prirodnim resursima. Ta su područja površinom uglavnom velika, njihov veći dio nalazi se u prirodnom stanju, dok se dio koristi na održiv način

Izvor: Izrada autorice prema Dudley N., (2008): *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*, IUCN, Switzerland

Temeljem *Zakona o zaštiti prirode* u Republici Hrvatskoj postoji 9 kategorija zaštite. To su: strogi rezervat, nacionalni park, posebni rezervat, park prirode, regionalni park, spomenik prirode, značajni krajobraz, park-šuma te spomenik parkovne arhitekture (tab. 2). Nacionalne kategorije u većoj mjeri odgovaraju međunarodno priznatih IUCN-ovih kategorija zaštićenih područja navedenih u prethodnoj tablici.

Zaštićenim područjima upravljaju javne ustanove koje obavljaju djelatnost zaštite, održavanja i promicanja zaštićenog područja u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara, nadziru provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravljaju te sudjeluju u prikupljanju podataka u svrhu praćenja stanja očuvanosti prirode (monitoring). Svakim nacionalnim parkom i parkom prirode upravlja zasebna javna ustanova koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske. Ostalim kategorijama zaštite upravljaju javne ustanove koje osniva ili su osnovane od strane predstavničkog tijela jedinice područne (regionalne) samouprave, a osnivačka prava nad njima predstavničko tijelo jedinice područne (regionalne) samouprave može prenijeti na jedinicu lokalne samouprave na čijem teritoriju je zaštićeno područje. Upravljanje zaštićenim područjima provodi se planom upravljanja koji se donosi na razdoblje od deset godina kroz godišnji program zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja. Plan upravljanja određuje ciljeve upravljanja, aktivnosti za postizanje ciljeva upravljanja i pokazatelje učinkovitosti upravljanja.[7]

Tablica 2. Definicije, namjene i razine upravljanja kategorija zaštićenih područja u RH

Kategorija zaštite	Definicija	Namjena	Razina upravljanja
Strogi rezervat	Područje kopna i/ili mora s neizmijenjenom ili neznatno izmijenjenom sveukupnom prirodom.	Očuvanje izvorne prirode, praćenje stanja prirode te obrazovanje; dopušteno posjećivanje, ali zabranjene gospodarske i druge djelatnosti.	Županijska
Nacionalni park	Prostrano, pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih prirodnih vrijednosti koje obuhvaća jedan ili više ekosustava.	Očuvanje izvornih prirodnih vrijednosti, znanstvena, kulturna, odgojno-obrazovna i rekreativna funkcija. Dopušteni zahvati i	Državna

[7] Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Zaštićena područja, dostupno na : http://www.mzoip.hr/hr/priroda/zasticena-podrucja, (26. 01. 2016.)

		djelatnosti kojima se ne ugrožava izvornost prirode.	
Posebni rezervat	Područje kopna i/ili mora jedinstvenih, rijetkih ili reprezentativnih prirodnih vrijednosti, ili je ugroženo stanište ili pak stanište ugrožene divlje vrste.	Očuvanje radi svoje jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, a osobitog je znanstvenog značenja.	Županijska
Park prirode	Prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima, naglašenim krajobraznim i kulturno-povijesnim vrijednostima.	Zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti, odgojno-obrazovna, kulturno-povijesna, turističko-rekreacijska namjena.	Državna
Regionalni park	Prostrano prirodno ili dijelom kultivirano područje kopna i/ili mora velike bioraznolikosti i/ili georaznolikosti, s vrijednim ekološkim obilježjima i krajobraznim vrijednostima karakterističnim za područje na kojem se nalazi.	Zaštita krajobrazne raznolikosti, održivi razvoj i turizam.	Županijska
Spomenik prirode	Pojedinačni neizmijenjeni dio prirode koji ima ekološku, znanstvenu, estetsku ili odgojno obrazovnu vrijednost.	Ekološka, znanstvena, estetska ili odgojno-obrazovna.	Županijska
Značajni krajobraz	Prirodni ili kultivirani predjel velike krajobrazne vrijednosti i bioraznolikosti i/ili georaznolikosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje.	Zaštita krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti ili kulturno-povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmor i rekreacija.	Županijska
Park-šuma	Prirodna ili sađena šuma, veće bioraznolikosti i/ili krajobrazne vrijednosti.	Očuvanje bioraznolikosti i krajobraza, odmor i rekreacija.	Županijska
Spomenik parkovne arhitekture	Umjetno oblikovani prostor (peivoj, botanički vrt, arboretum, gradski park).	Očuvanje prostora, odnosno stabla koji ima estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu, ekološku ili znanstvenu vrijednost.	Županjska

Izvor: Izrada autorice prema *Zakonu o zaštiti prirode,* Narodne novine br. 80.,2013., dostupno na http://narodne-novine.nn.hr/

Prema podacima iz Upisnika zaštićenih područja, površina zaštićenih područja iznosi 7502,66 km2 što čini 8,56 % ukupnog teritorija Republike Hrvatske. Ukupno je zaštićeno 420 područja u različitim kategorijama zaštite: strogi rezervat (2), nacionalni park (8), posebni rezervat (78), park prirode (11), regionalni park (2), spomenik prirode (85), značajni krajobraz (85), park-šuma (28) i spomenik parkovne arhitekture (121).[8]

Trajno i preventivno zaštićena područja obuhvaćaju 8,54% ukupnog teritorija Republike Hrvatske. Najveći dio teritorija zaštićen je u kategoriji parka prirode. U najstrožoj kategoriji zaštite, kao strogi rezervati, zaštićena su samo dva područja – Bijele i Samarske stijene te Hajdučki i Rožanski kukovi. Do sada je proglašeno 8 nacionalnih parkova, te 11 parkova prirode, dok se dva regionalna parka (Moslavačka gora i Mura - Drava) nalaze pod preventivnom zaštitom. Najstarije kontinuirano zaštićeno područje u Hrvatskoj jest Arboretum Opeka u Varaždinskoj županiji, zaštićen od 1947. godine u kategoriji spomenika parkovne arhitekture. Najstariji nacionalni parkovi, Plitvička jezera i Paklenica, proglašeni su 1949. godine. U tijeku je rad na zaštiti još nekoliko područja u različitim kategorijama, od kojih su najznačajniji budući regionalni parkovi Dinara i Hrvatsko zagorje.

Tri od osam nacionalnih parkova (Kornati, Brijuni i Mljet) su otočni te ih karakterizira bogat živi svijet mora. Nacionalni parkovi Sjeverni Velebit, Risnjak i Paklenica planinska su područja s karakterističnim reljefnim značajkama poput brojnih vapnenačkih stijena, visokoplaninskim travnjacima i prostranim šumskim kompleksima. Raznolikost staništa u kombinaciji s geografskom izolacijom doveo je do razvoja specifične vegetacije s brojnim endemičnim vrstama. Nacionalni parkovi Plitvička jezera i Krka, ističu se jedinstvenom krškom morfologijom i hidrologijom, sedrenim barijerama i kaskadama. Šest od jedanaest hrvatskih parkova prirode zauzimaju planinska područja (Medvednica, Žumberak – Samoborsko gorje, Učka, Biokovo, Velebit i Papuk).[9]

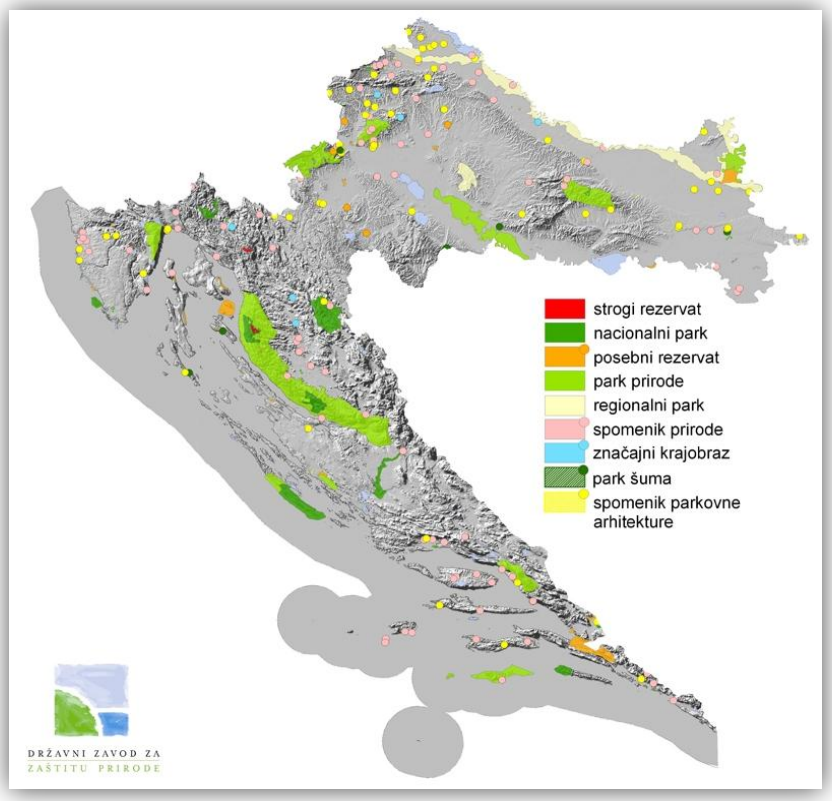
Parkovi prirode Kopački rit i Lonjsko polje velika su poplavna područja Panonske nizine, a svako uključuje i posebni rezervat. Rijeke koje okružuju i plave ova područja zaslužne su za veliku raznolikost staništa i živog svijeta. Park prirode Vransko jezero, u obalnom području Hrvatske, najveće je prirodno jezero u Hrvatskoj, iznimno važno za gniježđenje i zimovanje ptica.

---

[8]Ibidem (26. 01. 2016.)

[9]Radović J. i dr. (2009): *Biološka raznolikost Hrvatske*, Državni zavod za zaštitu prirode, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb

Slika 1. Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj



Izvor: http://www.europski-fondovi.eu/vijesti/hrvatska-u-eu-unosi-iznimno-vrijednu-prirodnu-raznolikost

Zahvaljujući svojoj vrijednosti i posebnosti pojedini parkovi uvršteni su na popise međunarodno vrijednih područja, pa se tako Nacionalni park Plitvička jezera nalazi na UNESCO-vom Popisu svjetske prirodne baštine. Park prirode Velebit, na čijem području su i Nacionalni parkovi Paklenica i Sjeverni Velebit, uvršten je na Popis rezervata biosfere u sklopu UNESCO-vog znanstvenog programa „Čovjek i biosfera“ - MAB. Parkovi prirode Kopački rit, Lonjsko polje i Vransko jezero su na Popisu močvarnih područja od međunarodnog značaja Konvencije o močvarama od međunarodnog značaja naročito kao staništa ptica močvarica (RAMSAR). Istovremeno su zbog bogatstva ptičjeg svijeta uvršteni i na Popis važnih ornitoloških područja Europe (IBA).[10] Sva navedena zaštićena područja Republike Hrvatske prikazana su na slici iznad (slika 1).

[10] Državni zavod za zaštitu prirode, Međunarodno zaštićena područja u RH, dostupno na: http://www.dzzp.hr/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja-u-hrvatskoj/medunarodno-zasticena-podrucja-u-republici-hrvatskoj-256.html, (26. 01. 2016.)

2. MEĐUOVISNOST TURIZMA I PRIRODE

Danas se prirodi u slobodnom vremenu i turizmu pridaje veliko značenje, prije svega zbog njezine funkcije blagostanja i odmora. Priroda ima veliku vrijednost u kontekstu provođenja odmora. Priroda je baza za aktivnosti u slobodno vrijeme i u vrijeme godišnjeg odmora. U vodama se može kupati, plivati, roniti, daskati i dr. Brežuljci i gore pružaju mogućnosti za pješačenje, skijanje, planinarenje, vožnju brdskim biciklima, letenje paragliderima i još mnogo toga.

Proizvodna funkcija prirode u turizmu počiva na spomenutim atrakcijama. Jasno je vidljivo po tome što je udio "neproduktivnog" zemljišta najveći. Dok "produktivno" zemljište obuhvaća one površine koje se koriste za poljoprivredu, naselja, ceste itd., u "neproduktivno" se zemljište ubrajaju jezera, rijeke, visoke planine, alpski pašnjaci ili šume. U turizmu se prodaje priroda, a to znači da se komercijaliziraju slobodna dobra poput krajolika, vode, zraka ili tišine.[11]Turizam, iskorištavanjem prirode, izvlači iz prostora one ekonomske koristi koje bi inače ostale neiskorištene. S druge strane, turizam se u iskorištavanju prirodnih resursa ne razlikuje od drugih ljudskih djelatnosti. Turizam koristi prostor, često ga devastira izgradnjom smještajnih ili ugostiteljskih objekata turističke ponude, ili pak neposrednom aktivnošću turista.

Karakter turizma i visok stupanj zavisnosti turizma od prostora, od čovjekove okoline, nalaže stalnu brigu o stanju te okoline, te prirodi i unapređenju zaštite. Turizam u svom razvoju cilja na prirodno najatraktivnija područja, a zbog prirode samih djelatnosti koje sudjeluju u zadovoljavanju turističkih potreba, zahtijeva i određene intervencije u prirodi koje su sa stajališta zaštite prirode često teško prihvatljive, ili čak neprihvatljive. Postoji konfliktan odnos između prirode i turizma kao korisnika te prirode, pa onda između turizma i zaštite prirode. U razvoju ne treba gledati samo ekonomske koristi, ali isto tako ne treba "zaštiti po svaku cijenu" i "zaštita radi zaštite". Priroda je dio ukupnoga Zemljinoga sustava gdje je čovjek dio istog. Prema tome, čovjek i priroda su oduvijek u međuzavisnom odnosu. Industrija, rudarstvo, šumarstvo ili poljoprivreda nebrojeno su puta degradirali prirodnu sredinu u kojoj su se razvijali, ali to nije bio znak za eliminaciju. To je zahtjev za racionalno i

[11] Muller H., (2004): *Turizam i ekologija*, Masmedia, Zagreb, str. 19. -20.

kontrolirano ponašanje koji dovodi do spoznaje da je pažljiv, racionalan i aktivan odnos prema prirodi uvjet čovjekova života na Zemlji.[12]

Turizam u zaštićenim područjima stvara koristi kao i štete. Ovi efekti u međusobnoj su interakciji na različite načine. Potencijalne koristi od turizma u zaštićenim područjima su: porast zaposlenja za lokalno stanovništvo, porast dohotka, stimuliranje i diversifikacija lokalne ekonomije, poticanje lokalne proizvodnje, doprinos očuvanju prirodnog i kulturnog nasljeđa, podrška istraživanju i razvoju dobrih ekoloških navika, podrška ekološkoj edukaciji posjetitelja i lokalnog stanovništva itd. Negativni učinci proizlaze iz samih turističkih posjeta, ali mnogima se može kompetentno upravljati, a time ih i umanjiti. Trošak turizma u zaštićenim područjima poprima tri oblika; financijsko-ekonomski (porast troškova sigurnosti, zapošljavanja dodatnog osoblja i gradnja objekata potrebnih turistima itd.), društveno-kulturni (različiti konflikti između turista, ciljeva turističkog razvoja i rezidenata) te ekološki troškovi (degradacija okoliša, gubitak bioraznolikosti itd.).[13]

Unatoč akcijama koje provode predstavnici turizma i predstavnici zaštite okoliša njihovo se djelovanje u praksi često sukobljava zbog razlika u osnovnim gledištima. Najčešće se to događa kada predstavnici turizma žele iskoristiti prirodne resurse i popratne atrakcije, pa makar to bilo na štetu prirode i zaštićenog područja. U ovom kontekstu postoji nekoliko oblika zagađenja i onečišćenja okoliša prikazanih u tablici 3.

[12] Vukonić B., Keča K., (2001): *Turizam i razvoj: pojam, načela, postupci*, Mikrorad, Zagreb, str. 86. - 89.

[13] Petrić, L. (2008): Kako turizam razvijati na održivi način u zaštićenim obalnim prostorima? Primjer „Park prirode Biokovo“ , *Acta Turistica Nova*, 2(1), 5–24.

Tablica 3. Negativan utjecaj turizma na okoliš

Utjecaj	MORE	ZRAK	VODE	TLO	KRAJOLIK
ONEČIŠĆENJE	UGJIKOVODICI (nafta, ulje i vode iz kaljužnih bačava) KRUTI OTPAD (brodovi, čamci, hoteli, infrastruktura i turist) TEKUĆI OTPAD (kanalizacija, kemikalije	PROMET (kamioni, autobusi, automobili) PRAŠINA I PRLJAVŠTINA (promet, industrija, stanovanje) BUKA (promet, rekreativne aktivnosti, sport)	TEKUĆI OTPAD (kanalizacija, kemikalije, promet, infrastruktura) KRUTI OTPAD (otpaci, infrastruktura)	PROMET (cestovna vozila, kemijska onečišćenja) KRUTI I TEKUĆI OTPAD (otpad iz turizma, otpaci) IZGRAĐENA INFRASTRUKTURA (kruti otpad)	VIDIK (ograničeni vidici, devastacija arhitekture, upotreba neprimjerenih materijala u građenju itd.)
UPOTREBA RESURSA	RIBOLOV (zadovoljenje potražnje hotela, restorana i rekreacija)		PITKA VODA (zadovoljenje potražnje povećane populacije)	IZGRAĐENA INFRASTRUKTURA (uklanjanje zemljišta i vegetacije)	
ORGANIZACIJA EKOSUSTAVA	ONEČIŠĆENJE (utjecaj na razvoj neautohtonih vrsta, npr. alga, utjecaj na morski život)		ONEČIŠĆENJE (rijeke, jezera, bare) INŽENJERING (modifikacija tokova rijeka, umjetna jezera)	INŽENJERING (modifikacija obala, obalna erozija) INFRASTRUKTURA (prenamjena zemljišta)	PROMJENA KRAJOLIKA

Izvor: Črnjar M.(2002): *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka, str. 319.

S druge strane, turizam potiče svjesnost o zaštiti okoliša, krajolika, zaštićenih vrsta i divljih životinja. Pomaže pri promociji nacionalnih parkova, parkova prirode i ostalih zaštićenih područja. Promiče očuvanje zgrada i spomenika u zaštićenim područjima te istima donosi financijske prihode. Također donosi financijske prihode u lokalnu zajednicu i zaposlenicima.

2. 1. Održivi razvoj

Zadnjih stotinu godina čovjek je počeo intenzivno iskorištavati prirodne resurse za opskrbu hranom, energijom, sirovinama, za rekreaciju, stanovanje itd. Tehnološki razvoj i demografska ekspanzija znatno su povećali utjecaje na okoliš, te se on svakim danom ugrožava. Neke od aktivnosti poput industrije i prometa izravno utječu na okoliš, dok su druge vezane uzročno-posljedičnim vezama za okoliš, poput poljoprivrede, ribarstva ili turizma. Zbog sve intenzivnijeg iskorištavanja prirodnih resursa s jedne strane, i nekontroliranog povećanja broja stanovništva s druge strane dolazi do sve izraženijeg nesklada između prirodnih izvora i stanovništva koje živi na Zemlji. Ukratko, čovječanstvo troši prirodne resurse brže nego što se oni mogu zamijeniti. Koliko je situacija ozbiljna najbolje govori podatak koji je objavila ekološka mreža *Global Footprint Network* prema kojem bi, ukoliko se nastavi ovakav tempo rasta do 2030., trebalo osigurati drugi planet koji bi zadovoljio ljudske potrebe za hranom, vodom, energijom, skladištenjem otpada itd.

Počeci nastanka koncepta održivog razvoja potiču od 1972. godine, kada je Stockholm bio domaćin prve globalne UN konferencije gdje su dominirale teme industrijskog zagađenja okoliša, nekontrolirane urbanizacije i nespremnosti na naglo povećanje populacije na Zemlji. Najsnažniji poticaj afirmaciji koncepta održivog razvoja dala je sljedeća UN-ova konferencija o okolišu i razvoju održana 1992. godine u Rio de Janeiru. Rezultat ove konferencije bile su Deklaracija o okolišu i razvoju ("Rio deklaracija") i Agenda 21 (Akcijski plan održivog razvoja za 21.st.), koja daje preporuke za održivo upravljanje zemljišnim, vodnim i šumskim resursima u 21. st. U Rio deklaraciji definiran je pojam održivog razvoja, a utemeljena je Komisija za održivi razvoj, tijelo UN-a zaduženo za praćenje započetih aktivnosti.[14]Konferencija UN-a u Johannesburgu, održana 2002., pokazala je da nije baš puno učinjeno.

Prema Svjetskoj komisiji za okoliš i razvoj, *održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije, ne ugrožavajući pritom budućnost sljedećih generacija*. Održivi razvoj se oslanja na ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora, dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Najprimjerenijim pogledom na održivi razvoj smatra se: *Održivi razvoj je proces*

[14]N. Herceg, op. cit. 5, str. 254.- 256.

unaprjeđivanja kvalitete ljudskoga života koji se odvija u okvirima nosivog kapaciteta održivih ekosustava. Postoji još čitav niz definicija održivog razvoja, od kojih izdvajamo[15]:

- *Održivi razvoj znači upravljanje i očuvanje prirodnih resursa i orijentaciju tehnoloških i institucionalnih promjena na način da se osigura postizanje i održi zadovoljavanje čovjekovih potreba za sadašnje i buduće naraštaje; takav razvoj čuva vodu, biljni i životinjski svijet, okolišu je prihvatljiv, tehnološki odgovarajući, ekonomski ostvarljiv i društveno prihvatljiv.(FAO, 1989)*
- *Održivi razvoj znači jednak pristup resursima za svaku generaciju. (Pearce i dr., 1990)*
- *Održivi razvoj znači poboljšanje kvalitete života unutar kapaciteta postojećih sustava. (WWF, 1991)*
- *Održivi razvoj je razvoj koji nudi osnovne ekološke, socijalne i ekonomske usluge svim članovima zajednice, ne ugrožavajući pritom vitalnost prirodnih, umjetnih i socijalnih sustava o kojima te usluge ovise. (ICLEI, 1994).*

Cilj održivog razvoja je trojak, tj. razvoj treba počivati na tri temeljna načela[16]:

1. **Načelo okolišne održivosti** - osigurava razvoj usklađen sa zahtjevom održavanja vitalnih okolišnih procesa, biološke raznovrsnosti i bioloških resursa;
2. **Načelo socijalne i kulturne održivosti** - osigurava razvoj usklađen s kulturnim i tradicionalnim vrijednostima ljudskih zajednica i pridonosi jačanju njihova identiteta;
3. **Načelo gospodarske održivosti** - osigurava gospodarski djelotvoran razvoj koji resursima upravlja na način koji jamči njihovo jednako korištenje u narednim generacijama.

[15] Ibidem, str. 262.

[16] Ibidem, str. 259.

Slika 2. Ključne dimenzije održivog razvoja



Izvor: Izrada autorice

Da bi se poštovalo načelo okolišne održivosti poželjno je da se koriste obnovljivi izvori energije da bi se napajali turistički smještajni kapaciteti, da se promovira korištenje javnog prijevoza i metode putovanja koje ne zagađuju okoliš, primjerice bicikliranje ili hodanje. Kad se grade turistički smještajni kapaciteti potrebno je izbjegavati deforestaciju i štetu bilo kojim prirodnim staništima. Poželjno je recikliranje svega otpada, primjerice plastika, papir, staklo ili metal, te minimizirati otpad, posebice u turističkim objektima. Također je važno paziti na očuvanje i smanjenje potrošnje pitke vode, gdje je dobar način uvođenje toaleta i tuševa koji koriste pročišćenu vodu. Važan element je edukacija o važnosti bioraznolikosti, smanjenju potrošnje energije te svim ostalim učincima turizma.

Socijalna i kulturna održivost osigurava se tako da je sva turistička infrastruktura i suprastruktura, fizički i financijski, dostupna lokalnom stanovništvu. Pomaže promoviranje lokalne hrane, plesova, glazbe, tradicije, jezika kao i edukacija o lokalnoj kulturi, baštini i povijesti. Važan dio je očuvanje i zaštita povijesnih i arheoloških lokaliteta.

Zapošljavanje lokalnog stanovništva, osiguravajući im programe osposobljavanja ili prekvalifikacije, te dodatne edukacije pruža ekonomsku/gospodarsku održivost. Da bi se podržala lokalna ekonomija i lokalni proizvođači poželjno je kupovati lokalne proizvode. Profit koje zarade turističke tvrtke bilo bi dobro reinvestirati u lokalnu ekonomiju da bi se smanjilo isticanje profita u inozemne tvrtke. Samim time poželjno je koristiti lokalne turističke vodiče te lokalne turističke tvrtke, primjerice lokalne turističke agencije.

2. 1. 1. Principi održivog razvoja

Globalno prihvaćeni principi održivog razvoja, definirani su kroz Deklaraciju iz Rija i Agendu 21, Deklaraciju i Plan provedbe iz Johannesburga, kao i na principima Milenijske deklaracije UN (koji su pretočeni u Milenijske razvojne ciljeve). Ovi principi se sažeto mogu prikazati na sljedeći način[17]:

- Integriranje pitanja okoliša u razvojne politike,
- Internalizacija troškova vezanih za okoliš (tj. prevođenje eksternih troškova degradacije okoliša u interne troškove zagađivača/korisnika) kroz provođenje principa zagađivač/korisnik plaća,
- Sudjelovanje svih društvenih dionika u donošenju odluka kroz procese savjetovanja i dijaloga te stvaranje partnerstva,
- Pristup informacijama i pravosuđu,
- Generacijska i međugeneracijska jednakost (uključujući i rodnu ravnopravnost) i solidarnost,
- Princip supsidijarnosti (hijerarhije odnosno međuzavisnosti) između lokalne i globalne razine,
- Pristup uslugama i financijskim resursima koji su neophodni za zadovoljavanje osnovnih potreba.

Ovi principi predstavljaju prizmu kroz koju bi trebali biti sagledani postojeći problemi i izazovi za održivi razvoj pojedinih država, odnosno okvir u kome su definirani ciljevi, zadaci i mjere za provođenje politika održivog razvoja. Polazeći od gore navedenog, održivi razvoj podrazumijeva[18]:

- Uravnotežen i pravičan gospodarski razvoj koji se može održati u dužem vremenskom razdoblju,
- Smanjenje siromaštva, kroz osnaživanje siromašnih i osiguranje njihovog boljeg pristupa neophodnim uslugama i sredstvima,
- Sudjelovanje svih zainteresiranih strana u procese odlučivanja (nacionalne i lokalne vlasti, organizacije civilnog društva, poslovni sektor, profesionalne organizacije,

[17] Pavić-Rogošić L., (2010.): Održivi razvoj, Odraz, Zagreb, str. 6.

[18] Ibidem, str. 7.

sindikati), uz promoviranje dijaloga i postizanje povjerenja kako bi se razvio društveni kapital,

- Pažljivo upravljanje i očuvanje (u najvećoj mogućoj mjeri) neobnovljivih resursa,
- Racionalna/održiva upotreba energije i prirodnih izvora (vode, zemljišta, šuma, itd.),
- Smanjivanje otpada, učinkovito sprječavanje i kontrola zagađenja te smanjivanje na najveću moguću mjeru ekoloških rizika,
- Unaprjeđenje sustava obrazovanja i zdravstva i poboljšanja u pogledu ravnopravnosti spolova,
- Zaštitu kulturnih identiteta, tradicije i nasljeđa.

2. 1. 2. Stanje u Hrvatskoj

Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske usvojena je u Hrvatskom saboru 20. veljače 2009. (NN 30/2009) za desetogodišnje razdoblje i sadrži analizu postojećeg gospodarskog, socijalnog i okolišnog stanja te utvrđuje smjernice dugoročnog djelovanja. Strategija sadrži temeljna načela i mjerila za određivanje ciljeva i prioriteta u promišljanju dugoročne preobrazbe prema održivom razvitku Republike Hrvatske. Ističe se da je pretpostavka za održivi razvoj uspostava učinkovite uprave, ulaganje u znanje i istraživanje te da je ulaganje u obrazovanje za održivi razvitak preduvjet za nužne promjene i postizanje ciljeva održivog razvitka.

U Strategiji je identificirano osam ključnih izazova na kojima Hrvatska mora raditi radi postizanja održivog razvitka[19]:

- poticaj rasta broja stanovnika RH;
- okoliš i prirodna dobra;
- usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju;
- ostvarivanje socijalne kohezije i pravde;
- postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije;
- jačanje javnog zdravstva;
- povezivanje RH;
- zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka.

[19] Narodne novine (2009): *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske*, dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html, (27. 01. 2016.)

2. 2. Održivi turizam

Turizam je postao jedna od najrelevantnijih prostorno-geografskih pojava i uz industrijalizaciju i urbanizaciju jedan je od najsnažnijih čimbenika presije i štete na prostor i prirodu. Kao rješenje nameće se zahtjev da se turističkim resursima upravlja na način da se osigura razvoj unutar nosivog kapaciteta destinacije (*carrying capacity*) koji osigurava održanje biološkog sustava i kulturološkog integriteta, a istovremeno zadovoljava estetske, socijalne i ekonomske potrebe. Takav turizam naziva se održivi turizam. *Održivi turizam podrazumijeva da se prirodni, povijesni i kulturni turistički resursi zaštite za kontinuiranu uporabu i uživanje budućih, jednako kao i sadašnjih posjetitelja, a novi su turisti svjesni potrebe očuvanja okoliša i zaštite resursne/atrakcijske osnove*.[20]

Prema UNWTO-u *održivi turizam vodi računa o svojim sadašnjim i budućim ekonomskim, društvenim i okolišnim utjecajima, uzimajući u obzir potrebe posjetitelja, industrije, okoliša i lokalne zajednice*. Ideja održivog turizma je da se smjernice i prakse upravljanja primjenjuju na sve oblike turizma u svim vrstama odredišta, uključujući masovni turizam i različite tržišne niše. Principi održivosti odnose se na zaštitu okoliša, ekonomske i društveno-kulturne aspekte razvoja turizma i mora se uspostaviti prikladna ravnoteža između ove tri dimenzije, te jamčiti njegovu dugoročnu održivost. Prema tome održivi turizam treba[21]:

- Optimalno koristiti ekološka sredstva koja predstavljaju ključni element u razvoju turizma, održavati bitne ekološke procese i pomoći u očuvanju prirodne baštine i bioraznolikosti.
- Poštovati socio-kulturnu autentičnost lokalne zajednice, očuvati njihovu izgrađenu i živu kulturnu baštinu i tradicionalne vrijednosti, te doprinijeti interkulturalnom razumijevanju i toleranciji.
- Osigurati održive, dugoročne ekonomske poslove, pružajući socio-ekonomske koristi svim dionicima pravedno ih distribuirajući. Osigurati zaposlenost i mogućnost stjecanja dohotka i socijalnih usluga lokalnoj zajednici, te pridonositi ublažavanju siromaštva.

[20] N. Herceg, op. cit. 14, str. 295. - 296.

[21] World Tourism Organization (2013): *Sustainable Tourism for Development Guidebook*, Madrid, dostupno na: http://sdt.unwto.org/content/publications-22, (29. 01. 2016.)

Održivi turizam treba zadržati visoku razinu zadovoljstva turista i osigurati značajan doživljaj za iste, podižući njihovu svijest o pitanjima održivosti i promičući održive turističke prakse među njima. Održivi turizam se orijentira na kvalitetu, a ne kvantitetu. Održivost je najpotrebnija destinacijama masovnog turizma jer će se razvoj bez održivosti odraziti na njihovu budućnost. UNWTO i UNEP su utvrdili dvanaest ciljeva održivog turizma koji su prikazani u sljedećoj tablici (tab. 4).

Tablica 4. Ciljevi održivog turizma

CILJEVI	Pojašnjenja ciljeva
EKONOMSKA ODRŽIVOST	Osigurati konkurentnost i održivost turističkih destinacija i poduzeća da bi mogli napredovati i dugoročno ostvarivati koristi.
LOKALNI PROSPERITET	Maksimizirati doprinos turizma lokalnoj zajednici, uključujući dio turističke potrošnje koja ostaje na lokalnoj razini.
KVALITETA ZAPOŠLJAVANJA	Ojačati broj i kvalitetu lokalnih poslova koje stvara turizam, uključujući visinu plaće, uvjete usluga i dostupnosti svima bez diskriminacije.
DRUŠTVENA JEDNAKOST	Tražiti široku distribuciju ekonomskih i socijalnih koristi od turizma u zajednici. Prilike za poboljšanje, dohodak i usluge dostupne i siromašnima.
ZADOVOLJSTVO POSJETITELJA	Osigurati sigurno, zadovoljavajuće i ispunjujuće iskustvo za posjetitelja, dostupno svima bez diskriminacije.
LOKALNA KONTROLA	Uključivanje i osnaživanje lokalnih zajednica u planiranje i odlučivanje o upravljanju i daljnjem razvoju turizma u suradnji s ostalim dionicima.
DOBROBIT ZAJEDNICE	Održavati i jačati kvalitetu života lokalne zajednice, uključujući pristup resursima i sustavima koji poboljšavaju život, izbjegavajući socijalnu degradaciju i eksploataciju.
KULTURNO BOGATSTVO	Poštovati i unaprijediti povijesnu baštinu, autentične kulture, tradicije i posebnosti lokalnih zajednica.
FIZIČKI INTEGRITET	Održavanje i poboljšanje kvalitete krajolika, kako urbanih tako i ruralnih, te izbjegavanje degradacije okoliša.
BIOLOŠKA	Podržati očuvanje prirodnih područja, staništa i divljači te

RAZNOLIKOST	minimizirati utjecaje koji štetno utječu na njih.
UČINKOVITO UPRAVLJANJE RESURSIMA	Smanjenje uporabe ograničenih i neobnovljivih resursa u razvoju i operacijama turističkih sadržaja i usluga.
ČISTOĆA OKOLIŠA	Smanjenje zagađenja zraka, vode i tla te zbrinjavanje otpada od strane turističkih poduzeća i posjetitelja.

Izvor: Izrada autorice prema World Tourism Organization (2013): Sustainable Tourism for Development Guidebook, Madrid, dostupno na: http://sdt.unwto.org/content/publications-22, 29. 1. 2016.

Održivi turizam zahtjeva informirano sudjelovanje svih relevantnih dionika, kao i snažno političko vodstvo kako bi se osiguralo šire djelovanje i gradnja konsenzusa. Postizanje održivog turizma je kontinuirani proces, a to zahtijeva stalno praćenje utjecaja te uvođenje preventivnih ili korektivnih mjera kada je to potrebno.

2. 2. 1. Primjeri dobre prakse održivog turizma

U ovom potpoglavlju biti će predstavljeni primjeri dobre prakse održivog turizma u RH. Pojašnjena će biti samo osnovna obilježja projekata, a isti su odabrani prema priručniku *Održivi turizam u 10 koraka* te prema internetskim stranicama Održivi turizam.

2. 2. 1. 1. Program EkoPartner

Program je inicijativa udruga Sunce iz Splita i Zelene Istre iz Pule kojime se želi potaknuti[22]:

- Integriranje okolišno odgovornog načina upravljanja u upravljačku politiku malih turističkih objekata (mali hoteli, ruralni smještaj, iznajmljivači) u Hrvatskoj.
- Razvijanje platforme za međusektorsku suradnju u poticanju održivih oblika turizma.
- Senzibiliziranje šire javnosti, nacionalne i lokalne uprave te turističkih zajednica i poduzetnika na svim razinama za pitanja zaštite okoliša i održivog razvoja.

Trenutno je u EkoPartner program uključeno 6 turističkih objekata u Dalmaciji i 10 u Istri. Za ulazak u program turistički objekt mora zadovoljiti 33 inicijalna kriterija raspoređena

[22]EkoParner, http://www.eko-partner.hr/?q=node/4 (28. 01. 2016.)

u 8 kategorija: otpad, voda, energija, hrana, transport, buka, lokalne vrijednosti te edukacija i komunikacija. Uzevši u obzir realna ograničenja u mnogim sredinama (nerazvijenost javne infrastrukture, nerazvijen sustav odvojenog sakupljanja otpada i dr.) odabir kriterija temeljio se na dva principa: osnovnim zahtjevima zaštite okoliša i onim dodatnim mjerama koje mali turistički objekti mogu poduzeti odmah i to bez ikakvih ili s niskim financijskim ulaganjem. Ove kriterije nazivamo polaznima jer će se unutar programa u budućnosti razviti gradacija tj. uvesti viši stupanj za one turističke objekte koji dokažu još viši stupanj održivosti.[23]

Misija EkoPartnera je zaštita okoliša i prirode, očuvanje socio-kulturnog identiteta lokalne zajednice i razvoj na održivi način. Uključivanjem u ovaj program unaprjeđuje se turistička ponuda objekta, smanjuju se troškovi poslovanja te se doprinosi zaštiti okoliša i prirode gradeći imidž okolišno odgovornog turističkog objekta u lokalnoj zajednici i među turistima.[24]

2. 2. 1. 2. Creska vuna

Desetak tona ostrižene vune svake godine ostaje na Cresu zaboravljeno po gromačama, jamama i livadama gdje predstavlja estetski i ekološki problem. Lokalna udruga "Ruta" odlučila je ukazati na mogućnost rješavanja tog problema tako da se odbačena vuna obradi i pretvori u autohtoni proizvod. Creska vuna je prvi projekt udruge "Ruta" s otoka Cresa. Projekt su predstavili 2001. godine na natječaju u Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja. Projektom se htjelo potaknuti rješavanje problema vune odbačene u prirodi i predložiti puteve za njeno iskorištavanje putem organiziranog prikupljanja, sortiranja i pranja vune, uključujući i dobavu manjeg stroja za češljanje. Cilj projekta je organiziranje tečajeva filcanja i tkanja za otočane, turiste i druge zainteresirane. Također, organiziranje okruglih stolova za ovčare, osposobljavanje većeg broja žena za izradu predmeta od vune, te sudjelovanje na izložbama i sajmovima.[25]

Udruga je htjela uspostaviti potpun proces iskorištavanja vune na samom otoku, od šišanja do završnih proizvoda. Pronašli su ovčare, prikupili vunu, oprali je i pripremili za češljanje i razvili nove kreativne proizvode od vune.

---

[23] Ibidem, (28. 01. 2016.)

[24] Ibidem, (28. 01. 2016.)

[25] Ruta Cres, http://ruta-cres.hr/aktivnosti-2/projekti/creska-vuna/ (28. 01. 2016.)

"Ruta" za svoj rad često dobiva priznanja, pa je tako u turističkoj akciji Plavi cvijet prvo mjesto u kategoriji suvenira u Primorsko-goranskoj županiji pripalo upravo udruzi "Ruta". Projekt je 2003. pomogao Institut Otvoreno društvo – Hrvatska, a iste godine osvojili su i 1. nagradu Ford Motor Company na natječaju za očuvanje prirodne i kulturne baštine Hrvatske. Novčanim sredstvima od nagrade uredili su radno – izložbeni prostor.[26]

2. 2. 1. 3. "Istra bike & outdoor"

Istra Bike & Outdoor DMC osmišljen je u svrhu razvoja i promocije aktivnog odmora na području istarskog poluotoka. Aktivni turizam, posebice biciklizam, aktivnost je koja može povećati turistički promet u pred- i posezoni. U svrhu razvoja cikloturizma u Istri pokrenuta je web-stranica Istra Bike.

Odjel za DMC aktivno radi i na razvoju te promociji drugih aktivnosti na otvorenome, a upravo se iskustvo stečeno biciklizmom najprije primijenilo na projekt Istra Trails. Trekking, pješačenje, planinarenje i trail danas su jedni od najviše rastućih oblika aktivnog turizma. U sklopu projekta Istra Trekking and Walking, realiziran je njegov prvi dio te je uređeno 30-tak pješačkih i trekking staza na području Buzeta, Kaštelira, središnje Istre i Buja, a u oba se ova segmenta turističke ponude Istre i dalje planira aktivno ulagati. [27]

Ove web stranice, Istra Bike i Istra Trails, pružaju opsežne informacije za zaljubljenike u ove aktivnosti. Svaka stranica nudi više od 80 popisa staza i interaktivnih karata. Također su prikazane signalizacije i oznake staza, pravila ponašanja, savjeti za sigurnost, te popratni sadržaji poput smještaja, manifestacija, kalendara događanja te informacije.

[26] Ibidem, (28. 01. 2016.)

[27] Održivi turizam Hrvatska, http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=3394 (28. 01. 2016.)

3. EKOTURIZAM KAO OBLIK ODRŽIVOG TURIZMA

Ovo poglavlje će se baviti definiranjem pojma ekoturizma, njegovim glavnim obilježjima, kao i obilježjima ekoturista. Prikazani će biti primjeri dobrog upravljanja ekoturizmom u Kostarici i Norveškoj.

3 .1. Definiranje ekoturizma

Usporedno s prihvaćanjem pojma održivog turizma i odgovornog turizma, u turizmu se pojavio pojam "eko-turizam" koji podrazumijeva putovanja u prirodna područja pri čemu se štiti priroda i brine o blagostanju lokalnog stanovništva, ali podrazumijeva i boravak turista u područjima s određenim stupnjem zaštite (npr. nacionalni parkovi). Na važnost ekoturizma, kao alternative masovnom i konvencionalnom turizmu, ukazuje istraživanje koje je proveo TIES (*The International Ecotourism Society*). Prema ovom izvoru, u Europi je 20-30% turista svjesno potreba i vrijednosti odgovornog turizma, a 65% njemačkih turista očekuje očuvan okoliš u destinaciji koju posjećuje.[28] Prema definiciji TIES-a iz 2015. godine naglasak je stavljen na edukaciju. Točnije, ekoturizam sada definiraju kao odgovorno putovanje u prirodna područja koja čuvaju okoliš, održavaju dobrobit lokalnog stanovništva te uključuju interpretacije i edukacije, kako za osoblje tako i za turiste.[29]

Također, *ekoturizam je način putovanja suvremenih i okolišno osviještenih turista kojim se podupire očuvanje prirodnog okoliša i kulturnog naslijeđa te suradnja s lokalnom zajednicom.* Riječ je o putovanju i boravku turista u pravilu na zaštićenim prirodnim vrijednostima u cilju istraživanja, obrazovanja i uživanja u okolišu, njegovim divljim biljnim i životinjskim vrstama, kao i kulturnim elementima koji se nalaze na tom području. Ekoturizam podržava načela održivog razvoja, a usmjeren je prema razumijevanju i poštivanju ekologije i kulturnih vrijednosti lokalne zajednice. Glavni elementi su društvena i okolišna odgovornost te edukacija, što ovu vrstu turizma razlikuje od onih vrsta koje se fokusiraju na doživljaj

[28] Bučar K., Škorić S., Prebežac D. (2010): Pravila ponašanja u turizmu i njihov utjecaj na održivi turizam, *Acta Turistica*, Vol 22, No 2, str. 224.

[29] The International ecotourism society, https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism (10. 02. 2016.)

prirode i avanturu. Ekoturizam je komponenta u okviru područja održivog turizma zasnovan na prirodi, a uključuje i ruralne i kulturne elemente turizma.[30]

Problematikom ekoturizma prvi se počeo baviti TIES (Međunarodno društvo za ekoturizam), te je uobličio slijedeća načela ekoturizma[31]:

- Minimiziranje negativnih utjecaja na prirodu i kulturu koji mogu nanijeti štetu destinaciji;
- Obrazovanje turista o važnosti zaštite okoliša;
- Naglašavanje važnosti odgovornog poslovanja, koje se provodi u suradnji s lokalnom vlašću i sa stanovništvom radi zadovoljavanja lokalnih potreba i stvaranja koristi od zaštite okoliša;
- Težnja za maksimiziranjem ekonomske koristi za zemlju domaćina, lokalna poduzeća i zajednice, naročito za stanovništvo koje živi u prirodnim i zaštićenim područjima i oko njih;
- Težnja da razvoj turizma ne prelazi društvene i prirodne granice prihvatljivih promjena koje određuju istraživači u dogovoru s lokalnim stanovništvom;
- Oslanjanje na infrastrukturu koja je razvijena u skladu sa životnom sredinom, odnosno minimiziranje upotrebe fosilnih goriva, očuvanje lokalnog biljnog i divljeg životinjskog svijeta i uklapanje u prirodno i kulturno okružje.

Kad se ekoturizam promatra kao koncept, njega prema definiciji UNWTO-a *čine svi oblici prirodnog turizma u kojima je glavna motivacija turista promatranje i uvažavanje prirode i tradicionalnih kultura koje dominiraju u prirodnim područjima*. Stoga su prema UNWTO-u, osnovna obilježja ekoturizma slijedeća[32]:

- Sadrži edukacijske i interpretacijske komponente;
- Općenito se, ali ne i isključivo, organizira za male skupine, a organizaciju provode specijalizirana mala poduzeća u lokalnom vlasništvu;
- Svodi na minimum negativne učinke na prirodni i socio-kulturni okoliš;

[30] N. Herceg, op. cit. 20, str. 298.

[31] The International ecotourism society, https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism (10. 02. 2016.)

[32] World Tourism Organization, Sustainable Development of tourism, http://sdt.unwto.org/content/ecotourism-and-protected-areas (10. 02. 2016.)

- Podržava zaštitu prirodnih područja ostvarivanjem ekonomske koristi za domaće zajednice, organizacije i one koji su zaduženi za zaštitu prirodnih područja;
- Podržava zaštitu prirodnih područja stvaranjem radnih mjesta i mogućnosti zarade za lokalnu zajednicu;
- Podržava zaštitu prirodnih područja podizanjem svijesti lokalnog stanovništva i turista o potrebi očuvanja prirodnih i kulturnih dobara.

Ukratko, ekoturizam se zasniva na četiri ključna načela[33]:

1) **OKRUŽENJE** - Ekoturizam uključuje prirodna područja, zaštićena područja i/ili mjesta koja izazivaju zanimanje u biološkom, ekološkom ili kulturološkom smislu.
2) **KORISTI OD OČUVANJA RESURSA** - Turizam koji ne donosi neki oblik koristi u očuvanju resursa ne može se smatrati održivim. Ekoturizam ne smije izazivati negativne utjecaje i njime se mora pravilno upravljati.
3) **KORISTI ZA LOKALNO STANOVNIŠTVO** - Ekoturizam mora donijeti gospodarske, kulturološke i društvene koristi lokalnom stanovništvu. Najmanje što se od ekoturizma očekuje jest da mora donijeti koristi za društveni i gospodarski razvoj na lokalnoj razini.
4) **TURISTIČKI DOŽIVLJAJ** - Ekoturizam treba uključivati sastavnice obrazovanja i tumačenje prirodnih i kulturoloških aspekata pojedinog mjesta, turističkog odredišta. Posjetitelji trebaju naučiti ponešto o kulturnim dostignućima mjesta koje posjećuju, uvažavati tu kulturu te razviti razumijevanje za prirodu i prirodne procese koji se odvijaju na toj lokaciji.

U osnovi navedenih definicija ekoturizma, kriju se dva osnovna cilja istog[34]:

1) **Svesti na minimum negativne utjecaje na mjesto koje se posjećuje i pridonijeti održivom razvoju cijelog područja i lokalne zajednice i**
2) **Stvoriti svijest o očuvanju okoliša među lokalnim stanovništvom i turistima.**

Navedene definicije TIES-a i UNWTO-a pokazuju da su gledanja na ekoturizam u osnovi jednaka i općeprihvaćena u svijetu, iako širina i nedovoljna preciznost tih definicija omogućuje različita tumačenja. Ekoturizam čini razmjerno mali segment svjetskog turizma te

[33] N. Herceg, op. cit. 30, str. 298.

[34] Klarić Z., Gatti P. (2006): *Hrvatski turizam - Plavo, bijelo, zeleno,* Institut za turizam, Zagreb, str. 151.

ga se ne smije identificirati s održivim turizmom. Održivost turizma je širi pojam koji se primjenjuje na sve turističke aktivnosti, bez obzira na njihovu motivaciju i koji uključuje sve poznate oblike turizma. Svaki oblik selektivnog turizma može biti održivi turizam, dok svaki turizam ne može biti ekoturizam.

Ekoturizam se može razviti na zaštićenom ili još "neotkrivenom" području, a ono se ne smije oštetiti, niti mu se mijenjati izvorni karakter i izgled. Da se područje ne bi oštetilo, ili mu se narušila ravnoteža, potrebno je pažljivo odabrati vrstu smještajnih kapaciteta. Posebno se mora voditi briga o načinu opskrbe vodom, hranom i zbrinjavanjem otpada kako se u prostoru ne bi narušio sklad. Da bi se mogla održati kontrola prirodnog sklada prostora, njegovo uređenje treba provesti prema načelima održivog razvoja, a ona su ekološka, ekonomska i društvena. Ekološki pristup uređenja prostora mora biti interdisciplinaran, pažljivo planiran sa strogim odrednicama i pravilima. Odrednice održivog sustava planiranja obuhvaćene su u temeljnim načelima ekoturizma. Neke od odrednica su da prostor mora biti čist od svakog zagađenja, iskorištavanje ekosustava mora biti ograničeno, paziti da se ne pretjera s brojem turista, izgradnjom smještajnih kapaciteta i ostale infrastrukture te da zaštita i koristi od zaštite prirodnih bogatstva imaju lokalni karakter.

Kako je prema definiciji ekoturizam dio globalne strategije očuvanja prirodnih i kulturnih dobara, on se ostvaruje usmjerenom edukacijom organizatora putovanja, putnika i lokalnih djelatnika koji prodajom smještajnih i drugih kapaciteta omogućuju ovaj oblik turizma. Organizator putovanja, kao kreator turističkog proizvoda, ima važnu ulogu u obavještavanju javnosti o problemima zaštite okoline, pa se javlja potreba za njegovim stalnim usavršavanjem. Turist, kao nositelj ideje i sudionik u programima zaštite i očuvanja prirode ima direktan utjecaj na smanjenje rizika od loših utjecaja koji se mogu pojaviti u turističkom području i pri njegovoj eksploataciji.[35] U slijedećoj tablici (tab. 5) prikazani su nužni kriteriji za razvoj ekoturizma na nekom području.

Tablica 5. Kriteriji nužni za razvoj ekoturizma

Ekološki okoliš	Turistička destinacija mora biti nacionalni park, park prirode, zaštićeni ekosustav ili područje s netaknutim prirodnim i kulturnim naslijeđem.
Ekoturist	Idealna skupina ne bi smjela biti manja od 2-4 osobe, a nikada veća od 15-16 osoba. Individualni putnik u divljini može biti izložen velikim rizicima i

[35] Demonja D., Ružić P. (2010): *Ruralni turizam u Hrvatskoj*, Meridijani, Zagreb, str. 31. - 34.

	opasnostima.
Ekološka aktivnost	Ekoturisti bi se trebali držati aktivnosti koje su dio ekoturizma: šetati, razgledavati, proučavati prirodu, susretati se i komunicirati s lokalnim stanovništvom.
Ekološki transport	U samoj destinaciji treba barem pokušati koristit sredstva ekološkog prijevoza.
Ekološko gospodarstvo	Turistička djelatnost mora biti organizirana za lokalnu zajednicu i od strane te same zajednice.
Ekološki kontakti i informacije	Posjetitelji se moraju družiti s lokalnim stanovništvom kao sebi ravnim, te prevladati jezične barijere, razlike u kulturi, vrijednostima i ponašanju. Ova aktivnost se može olakšati prethodnom edukacijom turista i lokalne zajednice kao sredstvom za povećanje kulturne komunikacije sudionika. Značajnu ulogu u ostvarivanju kontakata mogu imati i vodiči, tumači, kodeksi ponašanja itd.

Izvor: Dragičević, M., Stojčić, N.: „*Mogućnosti i smjernice održivog ekoturizma na primjeru dubrovačkog primorja", Poslovna izvrsnost,* Vol. 3., No. 1., Zagreb, 2009. prema Ross i Wall, 1999.

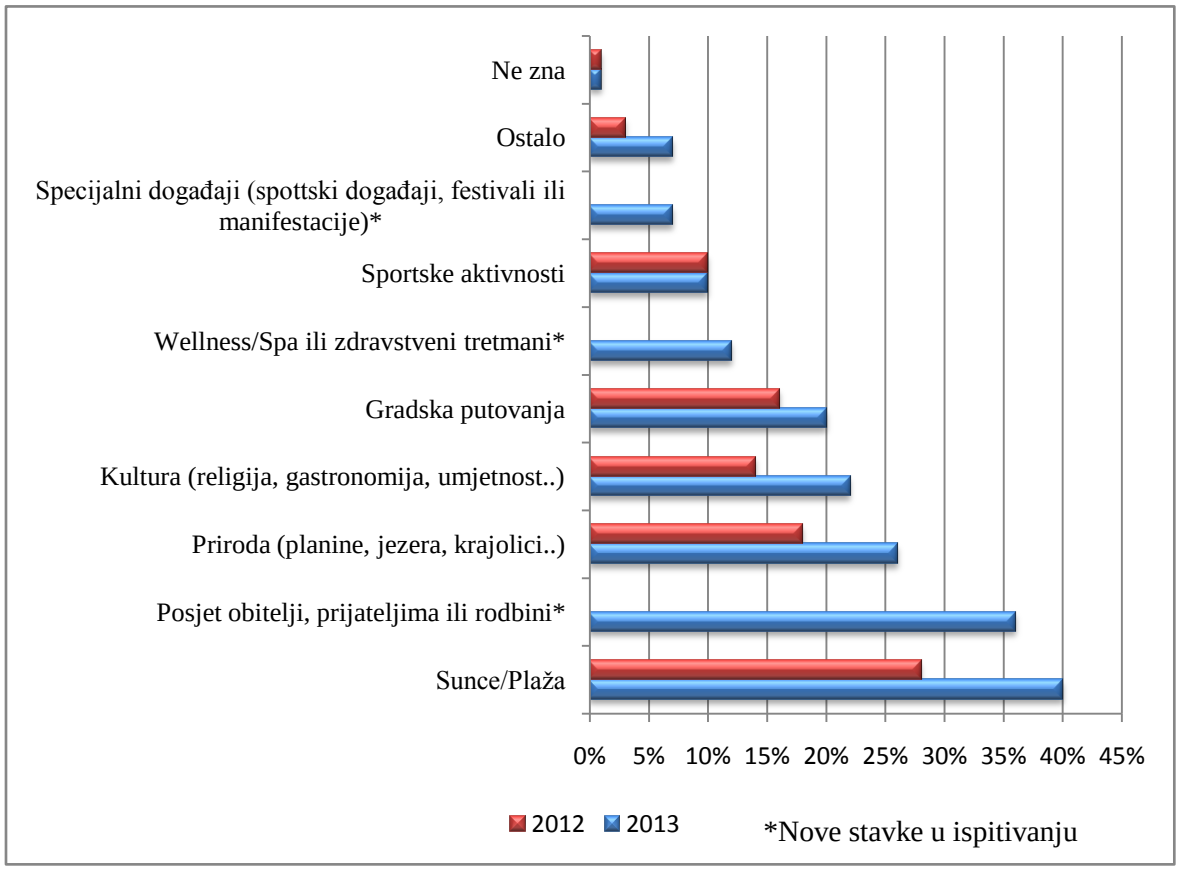
Također, ekoturizam je djelotvorna strategija ekonomske valorizacije prirodnih zona ili ugroženih kulturnih lokaliteta, izvrsno područje za razvoj novih radnih mjesta u turističkom sektoru, a koja neće štetiti okolišu. Ekoturizam se koncentrira na manje skupine posjetitelja kojima usluge pružaju mala specijalizirana lokalna poduzeća. Naglasak je prvenstveno na zaštiti prirodnih zona o kojima se educiraju turisti i oni koji pružaju usluge turistima. Katkad su pružatelji usluga, posebice u ekonomski nerazvijenijim dijelovima svijeta, nedovoljno educirani, stoga im se putem brojnih svjetskih organizacija i udruga, nastoji pružiti obrazovanje i sredstva kojima bi mogli potaknuti ekološki primjeren razvoj svojih područja.

U sklopu ekoturizma turisti su u mogućnosti baviti se slijedećim aktivnostima: promatranje ptica, šetnja ili hodanje, bicikliranje, rafting ili kajaking, safari (gledanje divljih životinja), istraživanje flore i faune, čišćenje plaža i grebena, vožnja balonima na vrući zrak, jahanje konja, surfanje, sadnja drveća, plivanje, ronjenje i mnoge druge.

U poticanju razvoja ekoturizma, što se tiče javnog sektora, najvažniju ulogu u svakoj zemlji ima Vlada. Vlada i regije, odnosno općine kojima pripadaju lokaliteti odabranih projekata, odgovorne su za implementaciju zaštite prirode i bioraznolikosti u svoje prostorne planove, stoga je ključna izrada strategije u domeni održivog razvoja. Ovdje također pripadaju

vladine agencije, tijela odgovorna za turizam, općinske, regionalne i nacionalne vlasti. Ostali bitni dionici, naravno pored lokalnog stanovništva, jest i privatni sektor koji omogućuje poslovne aktivnosti, izvan i u zaštićenim područjima, poput pružatelja usluga smještaja, ugostiteljskih usluga, farmera, vodiča, restorana, trgovine, iznajmljivača itd. Bitne su i također nevladine organizacije, što su najčešće u ovom slučaju aktivne grupe u zaštiti okoliša i kulturnih dobara. Naposljetku, važno je napomenuti obrazovne institucije i istraživačka tijela. Navedeni dionici su ključni za razvoj strategije.

Graf 1. Glavni motivi za odlazak na godišnji odmor EU-ovih građana u 2012.



Izvor: Izrada autorice prema Flash Eurobarometer (2013): *Attitudes of Europeans towards tourism,* European Commission, str. 5.

Ispitivanja Eurobarometera iz 2013. prikazuju da su i dalje glavni razlozi za odlazak na odmor "sunce i more" koje slijedi "posjet obitelji, prijateljima i rođacima" (sl. 2.). Na trećem mjestu nalaze se turisti kojima je glavna motivacija priroda (planine, jezera, pejzaž). U 2012. godini to je bilo 18% turista, dok se u 2013. povećao na 26%. Priroda kao motiv putovanja u 2012. godini zajednička je Nizozemcima (42%), Česima (41%), Izraelcima (38%)

i Slovencima (35%).[36] Nakon prirode, razlozi za odlazak na odmor su kultura (religija, gastronomija, umjetnost - 14%), putovanja u gradove (16%), wellness (spa i zdravstveni tretmani - 12%), sportske aktivnosti (10%), te su na zadnjem mjestu specijalni događaji (festivali, sportski događaji - 7%)

3. 2. Ekoturizam u Republici Hrvatskoj

Zaštićenim područjima u RH upravljaju Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima. Osnovni cilj njihova djelovanja je upravljanje zaštićenim područjima u smislu zaštite, održavanja i promicanja te osiguranja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara.

Usprkos izuzetnom bogatstvu vrijednih prirodnih resursa ekoturizam Hrvatskoj je zapravo tek u svojim začecima jer u Hrvatskoj gotovo da nema smještajnih sadržaja koji udovoljavaju svjetski prihvaćenim kriterijima koje nameće ekoturizam. Zbog toga se za posjećivanje potencijalnih ekodestinacija primarno koriste klasični smještajni kapaciteti, a ekoturističke aktivnosti vode primarno subjekti koji se bave nekim od srodnih i uslugom povezanih oblika turizma poput ruralnog turizma, planinskog, pustolovnog, sportskog, cikloturizma te eno i gastro turizma. Osim toga postoji problem niske profitabilnosti ekoturizma, neznanje i nerazumijevanja korisnosti takvog vida turizma zbog čega je njegova rasprostranjenost mala. U Hrvatskoj se javlja trend gdje se teži povezivanju ekoturizma s drugim oblicima turizma. Sve više se uređuju pješačke i biciklističke staze, obnavljaju kulturno-povijesni spomenici, napuštena sela i kuće se obnavljaju na tradicionalan način i koriste se kao kuće za odmor, oživljavaju se stari obrti i običaji i sl. To je način na koji ekoturizam vraća stanovništvo u iseljene krajeve, te smanjuje sezonalnost turizma koji je bio orijentiran samo kao kupališni ljetni turizam.[37]

Društveni uvjeti razvoja ekoturizma dosta su nepovoljni jer još nema stvarnih ekonomskih poticaja razvoju turizma, a vrlo često ni osnovnih infrastrukturnih preduvjeta, posebice na lokalnoj razini. Jedan od najvažnijih razloga za takvu situaciju jest orijentacija na primorski odmorišni turizam, koji donosi vrlo visoke profite i tako privlači većinu turističkih

[36] Flash Eurobarometer (2013): *Attitudes of Europeans towards tourism*, European Commission, str. 5. - 6.

[37] Kantar S., Svržnjak K., i dr. (2014): *Mogućnosti razvoja ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji*, Viskoko gospodarsko učilište Križevci

investicija. Slaba razvijenost uzrokovana je i činjenicom da fali stručnih kadrova, a potrebu za tim nisu prepoznali nosioci turističke politike. Time ekoturizam nema stvarnu podršku.

Prostorne mogućnosti ekoturizma u Hrvatskoj su sužena na zaštićena područja, iako ni tamo zapravo nije riječ o ekoturizmu u pravom smislu riječi. Naime, posjetitelji nacionalnih parkova za smještaj primarno koriste klasične hotele i kampove unutar parkova ili u neposrednoj blizini, od kojih su primjerice u NP Plitvička jezera i NP Brijuni u državnom vlasništvu, a kod NP Mljet u vlasništvu velike putničke agencije. U ostali zaštićenim područjima većinom nema smještaja, osim ponekih planinarskih domova ili skloništa. Najčešće ni njima ne upravlja lokalno stanovništvo nego članovi planinarskih društava iz većih urbanih sredina. Uvođenje većih ekoturističkih standarda spriječeno je materijalnim razlozima. Aktivnosti koje se vezuju uz ekoturizam poput kajakaštva, raftinga, promatranje prica uglavnom vode agencije locirane u Zagrebu.[38]

Uz nisku razinu institucionalne zaštite okoliša (posebice izvan zaštićenih područja) osobito su loše riješeni elementi bitni za funkcioniranje ekoturizma: održavanje čistoće u turističkim destinacijama, kontrola kvalitete turističke ponude i organizacija ekoturističkih aktivnosti. Dio Hrvatske koji je trenutno pogodan za širenje ekoturizma jest Istra. Provedeni su projekti "Agroturizam u Istri", "Vinske ceste Bujštine, Buzeštine i Poreštine" i "Biciklističke staze sjeverne i srednje Istre", nakon čega su realizirani manji projekti poput zaštite istarskih tartufa, obnove starih zanata, popularizacije tradicionalne istarske kuhinje itd. Dobra financijska podrška i lokalne poduzetničke inicijative rezultirale su mnogobrojnim uređenim ruralnim turističkim gospodarstvima. Time su se razvile prateće aktivnosti poput biciklizma, jahanja, slobodnog penjanja, pješačenja itd.[39]Ovakav scenarij i pozitivna iskustva mogla bi se iskoristiti u brojnim predjelima Hrvatske. Gorski Kotar bi primjerice mogao razvijati "čisti" ekoturizam, dok bi obalni gradovi i mjesta imali kvalitetnu i diverzificiranu ponudu uz sunce i more.

Može se primijetiti da u Strategiji razvoja hrvatskog turizma do 2020. ekoturizam nije uvršten u glavne turističke proizvode RH već se nalazi na zadnjoj poziciji u kategoriji turističkih proizvoda s izraženom perspektivom razvoja. To dokazuje da je usprkos raspoloživosti, atraktivnosti i očuvanosti prirodnih resursa, ekoturizam u Hrvatskoj još uvijek

[38]Z. Klarić, P. Gatti,op. cit. 34, str. 159. - 162.

[39] Loc. cit.

izrazito slabo razvijen. Posebno brine činjenica da je ekoturizam zapostavljen čak i u većini zaštićenih prirodnih lokaliteta. Kao prioritetne aktivnosti razvoja ekoturizma kao turističkog proizvoda Strategijom razvoja turizma RH do 2020. predviđene su slijedeće aktivnosti[40]:

- Utvrđivanje maksimalnog broja istodobnih posjetitelja te prilagodba sustava obilaska nacionalnih parkova, parkova prirode i drugih zaštićenih područja uključujući i 'dane mirovanja';
- Utvrđivanje prikladnih sadržaja i veličine turističko-ugostiteljske ponude u nacionalnim parkovima, parkovima prirode i drugim zaštićenim područjima;
- Podizanje razine kvalitete postojeće smještajne i druge uslužne ponude u nacionalnim parkovima, parkovima prirode i drugim zaštićenim područjima;
- Definiranje modela funkcioniranja komercijalnih ugostiteljsko-turističkih sadržaja u nacionalnim parkovima te ostalim zaštićenim područjima (koncesije);
- Uspostava suvremenih centara za posjetitelje uz ključne atrakcije s informativno-edukacijskim funkcijama;
- Zoniranje ekoturističkih područja Hrvatske s ciljem uspostavljanja mreže lokaliteta s različitim razinama zaštite, sadržajima i iskustvima;
- Daljnji razvoj prostorne interpretacije;
- Klastersko udruživanje lokalnih ponuđača različitih usluga;
- Daljnji razvoj okolišno odgovorne ili 'zelene' rekreacijske infrastrukture.

Nacionalni parkovi mogu biti nositelji kvalitetne turističke ponude nekog prostora, ali nikako zone koncentracije smještajnih kapaciteta, što se u nekim našim nacionalnim parkovima pokazuje kao problem (Plitvička jezera, Brijuni). S druge strane, glavna funkcija parka prirode jest zaštita prirodnog područja od veće koncentracije gospodarskih djelatnosti ili pretjerane izgradnje. Važno je da su na prostoru parka prirode još prije proglašenja postojali određeni oblici gospodarskih djelatnosti i stambeno-gospodarske izgradnje, za razliku od nacionalnih parkova. Zbog toga se turizam ili neka druga gospodarska djelatnost ne mora nužno isključiti s područja parka prirode, ali se treba svesti u okvire u kojima neće uništiti glavni fenomen zbog kojeg se pristupilo zaštiti (npr. konflikt proširenja skijališta i šumske površine u Parku prirode Medvednica).

[40] Vlada Republike Hrvatske (2013): *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020*., Zagreb, str. 45. - 46.

U skupini specifičnih problema najčešći su: neriješen odvod komunalnih otpadnih voda i sanacije kanalizacije (NP Plitvička jezera, Risnjak, Mljet, Brijuni, Krka), direktni i indirektni utjecaji rata vidljivi na životinjskom i biljnom fondu, kao i na devastiranoj infrastrukturi (NP Plitvička jezera, PP Velebit, Kopački rit), krivolov (NP Plitvička jezera, Paklenica, Kornati, Krka, Sjeverni Velebit, PP Velebit, Lonjsko polje, Papuk, Vransko jezero, Biokovo), zapuštanje tradicionalnih djelatnosti (NP Plitvička jezera, PP Lonjsko polje, Žumberak-Samoborsko gorje), nekontrolirana ilegalna sječa šuma ili neriješeni odnosi s lokalnim šumarijama (NP Risnjak, Sjeverni Velebit, PP Kopački rit), aktivni ili nesanirani kamenolomi (PP Papuk, Medvednica), nelegalna gradnja (NP Mljet, Kornati, Sjeverni Velebit, PP Velebit, Vransko jezero, Medvednica), neadekvatno locirani deponiji otpada (NP Krka, PP Biokovo, PP Telašćica), opasnosti od požara (NP Mljet, Krka, PP Vransko jezero, Biokovo, Telašćica).[41]

Jedan od velikih problema jest i problem financiranja. Naime, javne ustanove koje provode zaštitu u zaštićenim područjima često su, prisiljene poslovati na tržišnim osnovama pa se pritom u drugi plan stavljaju primarni razlozi njihova postojanja: zaštita prirode i edukacija, a u prvi plan dolaze razvijanje turizma, promocija, itd. Razlog tome jest namjera države da pod svaku cijenu smanji broj korisnika državnog proračuna, pa je priljev sredstava iz državne blagajne za funkcioniranje javnih ustanova sve manji. Tako dolazimo do situacije da je novac iz proračuna najčešće dostatan samo za isplate plaća zaposlenih u javnim ustanovama nacionalnih parkova i parkova prirode, dok za konkretne projekte zaštite prirode i edukacije posjetitelja, nema sredstava.[42]

3. 2. 1. Turistički promet u zaštićenim područjima Hrvatske

Slijedeća tablica (tab. 6) prikazuje broj posjetitelja po nacionalnim parkovima u 2002., 2005. i 2012. godini u Hrvatskoj. Vidljivo je iz tablice da je broj posjetitelja tokom godina u stalnom rastu. Najveći rast bilježe NP Plitvička jezera, NP Krka, NP Mljet, NP Kornati te NP Risnjak, kod kojih se broj posjetitelja u 2012. godini skoro udvostručio u odnosu na 2000. godinu. Svakako se vidi da je najposjećeniji od svih nacionalnih parkova NP Plitvička jezera,

[41] Geografija.hr, Zaštićena područja u Hrvatskoj, oblici i problemi, http://www.geografija.hr/hrvatska/zasticena-podrucja-u-hrvatskoj-oblici-i-problemi/, (01. 03. 2016.)

[42] Ibidem, 01. 03. 2016.

dok su posjetitelji ponajviše inozemni turisti, gdje se izdvajaju posjetitelji iz Njemačke, Italije i Francuske.[43]

Tablica 6. Broj posjetitelja po nacionalnim parkovima u RH u 2000., 2005. i 2012. godini

NACIONALNI PARK	BROJ POSJETITELJA U 2012. GODINI	BROJ POSJETITELJA U 2005. GODINI	BROJ POSJETITELJA U 2000. GODINI
NP Plitvička jezera	1 157 019	708 756	482 275
NP Krka	732 999	581 438	367 608
NP Brijuni	150 943	115 884	105 706
NP Paklenica	114 321	84 927	70 363
NP Mljet	97 148	86 383	50 167
NP Kornati	96 736	59 271	55 550
NP Sjeverni Velebit	16 618	9 917	-
NP Risnjak	16 359	19 827	7 661

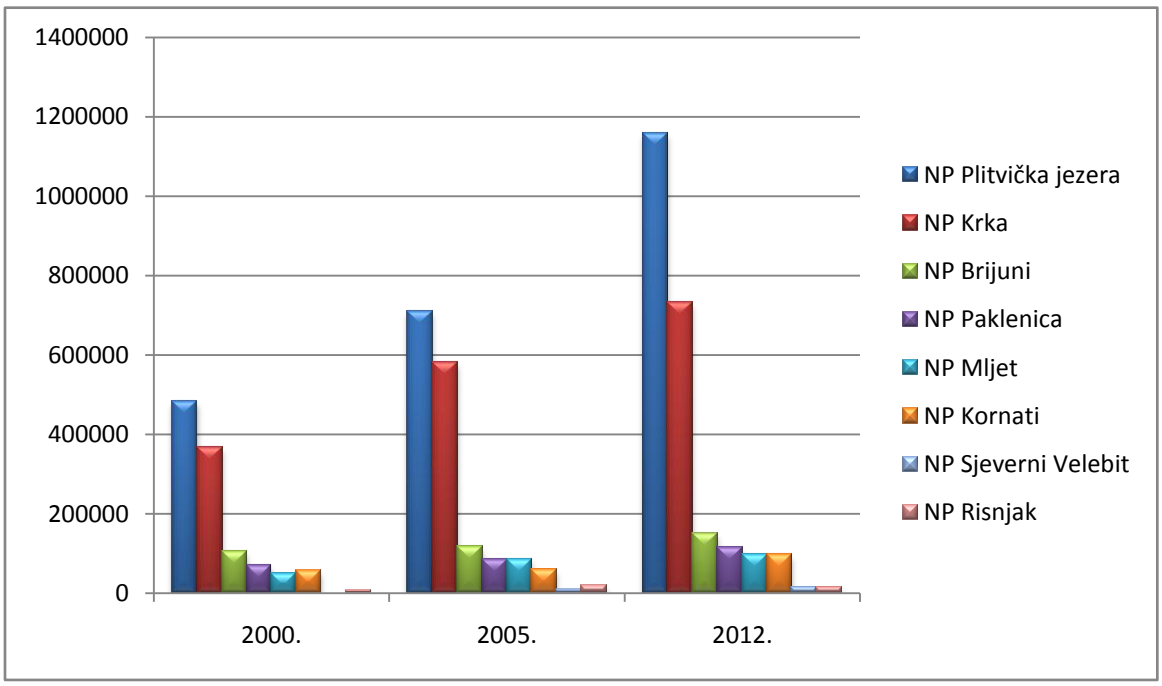
Izvor: Izrada autorice prema *Turizam u brojkama* (2012), Ministarstvo turizma RH i Klarić Z., Gatti P. (2006): *Hrvatski turizam - Plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb

Značajan broj posjetitelja također ima i NP Krka koji je preko pola milijuna, a čine ih najviše inozemni posjetitelji (89%) - Nijemci i Poljaci. NP Paklenica najviše posjećuju Nijemci, Austrijanci, Česi, Slovenci i Talijani, dok NP Risnjak jedini ima više od pola domaćih posjetitelja, čak 70% su domaći turisti.[44]

[43] Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Nacionalni parkovi i parkovi prirode sve važniji u hrvatskom turizmu, http://www.mint.hr/default.aspx?id=4298 (01. 03. 2016.)

[44] Parkovi Hrvatske, *Vodič kroz nacionalne parkove i parkove prirode Republike Hrvatske*, Ministarstvo zaštite okoliša i prirode i Slobodna Dalmacija d.d., str. 5. - 17.

Graf 2. Prikaz broja posjetitelja po nacionalnim parkovima u RH u 2000., 2005. i 2012. godini



Izvor: Izrada autorice prema *Turizam u brojkama* (2012), Ministarstvo turizma RH i Klarić Z., Gatti P. (2006): *Hrvatski turizam - Plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb

Navedeni podaci rezultat su globalnog trenda porasta interesa za posjetu zaštićenim područjima, bolje i učinkovitije promocije istih te porasta broja turističkih agencija koje u svojoj ponudi nude specijalizirane programe ili organizirane posjete zaštićenim područjima.

Od ukupno 11 parkova prirode u Hrvatskoj, samo jedan, i to najčešće PP Telašćica, godišnje zabilježi više od 100 tisuća posjetitelja, tako je bilo i 2013. godine s njih oko 121,5 tisuća ili za oko 23 tisuće više nego 2012. Od ostalih PP-a, Biokovo se približava brojci od 50 tisuća posjetitelja, Velebit skoro svake godine posjeti njih od 30 do 40 tisuća, dok Kopački rit i Lastovsko otočje otprilike svake godine posjeti oko 30 tisuća ljudi, pri čemu podaci Ministarstva pokazuju da je zadnjih pet godina svake godine gotovo u svim PP rasla posjećenost.[45]

[45] Poslovni dnevnik, *U zaštićenim prirodnim parkovima porast posjećenosti, prihoda i ulaganja*, http://www.poslovni.hr/hrvatska/u-zasticenim-prirodnim-parkovima-porast-posjecenosti-prihoda-i-ulaganja-270854 (01. 03. 2016.)

3. 2. 2. Ekološka mreža Natura 2000

NATURA 2000 ekološka je mreža Europske unije koja obuhvaća područja važna za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova. Taj program, koji čini osnovu zaštite prirode Europske unije, proizlazi iz Direktive o zaštiti ptica i Direktive o zaštiti staništa, divlje faune i flore. Svaka zemlja članica EU pridonosi stvaranju ekološke mreže Natura 2000 određivanjem posebnih područja zaštite. Sukladno direktivi o pticama, za ptičje vrste određuju se područja posebne zaštite (*Special Protection Areas* - SPA).[46] Direktiva o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore pokriva sve ostale europske vrste i stanišne tipove za koje su države članice obavezne predložiti posebna područja očuvanja (SAC). Ove dvije zaštićene skupine područja čine mrežu Natura 2000.[47]

Mehanizmi zaštite područja NATURA 2000 uključuju donošenje planova upravljanja te provođenje ocjene prihvatljivosti svakoga plana ili zahvata koji sam ili u kombinaciji s drugim planovima ili zahvatima može bitno utjecati na ciljeve očuvanja pojedinoga područja NATURA 2000. U navedenim područjima obavezno je praćenje stanja (monitoring) kvalifikacijskih vrsta i staništa.[48]

NATURA 2000 je ekološka mreža područja očuvanja prirode koja se proteže kroz trenutačno 27 država EU-ovih članica. Ta je mreža osmišljena za očuvanje više od tisuću rijetkih, ugroženih i endemičnih vrsta divljih životinja i biljaka, te oko 230 prirodnih i poluprirodnih staništa koja su na popisu u dodacima dviju EU-ovih direktiva o zaštiti prirode. Dosad je u navedenu ekološku mrežu uključeno oko 30 000 područja i pokriva gotovo petinu teritorija Europske unije. To je čini najvećom mrežom očuvanja prirode na svijetu, te pruža jedinstvenu mogućnost za otkrivanje i uživanje u najljepšim europskim krajolicima i spektakularnoj prirodi. Diljem Europe, NATURA 2000 prepoznata je kao simbol europskog bogatoga prirodnoga i kulturnoga naslijeđa. A to je nadalje čini snažnim mamcem za privlačenje ljudi koji žele iskusiti prirodu iz prve ruke, bilo da je riječ o promatranju divljih vrsta, hodanju, vožnji biciklima ili jednostavno opuštanju u prelijepu okolišu. To, dakako, ne znači da su sva područja NATURA 2000 privlačna ili prikladna za turiste. Neka nisu pejzažno zanimljiva ili su jednostavno preosjetljiva da bi mogla podnositi veći broj ljudi, ali još postoji

[46] J. Radović i dr., op. cit. 9, str. 41.

[47] Grgić M., Varga M. (2013): Uspostava ekološke mreže NAtura 2000 i uloga INSIPRE direktive, *Ekscentar*, br. 16, str. 54. - 57.

[48] Loc. cit.

mnogo onih koja su idealno mjesto za bavljenje aktivnostima u prirodi, pod uvjetom da se to obavlja uz poštivanje prirodnog okoliša.[49]

Svaka država članica Europske unije dužna je u mrežu Natura 2000 uključiti najvažnija područja za svaku pojedinu vrstu i stanišni tip naveden u odgovarajućim dodacima direktiva. Širenjem Europske unije te otkrivanjem novih ugroženih vrsta i staništa europskih prostora, ekološka mreža Natura 2000 kontinuirano se proširuje.

Natura 2000 nije samo mreža zaštićenih prirodnih rezervata. Njome se priznaje da ljudi i priroda najbolje funkcioniraju zajedno. Njezin cilj nije isključiti gospodarske djelatnosti već osigurati njihovu sukladnost sa zaštitom vrijednih vrsta i staništa. Glavni ciljevi u okviru područja Natura 2000 su sljedeći[50]:

- **izbjegavati aktivnosti kojima bi se mogle znatno ometati vrste ili ugroziti staništa za koja je područje stvoreno,**
- **poduzeti pozitivne mjere, ako je nužno, za održavanje i obnovu tih staništa i vrsta radi unaprjeđenja očuvanja.**

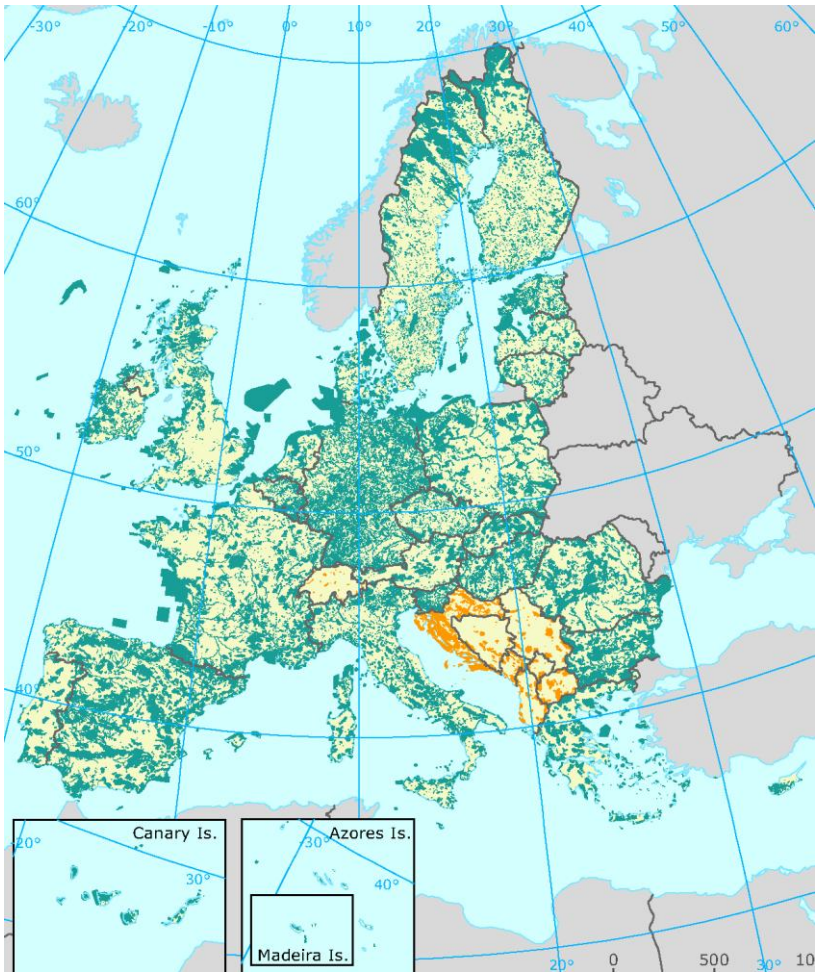
Taj pristup ima mnoge prednosti: na temelju poticanja održivog šumarstva, ribarstva, poljoprivrede i turizma, mrežom se dugoročno osigurava budućnost za ljude koji žive u tim područjima i oslanjaju se na te aktivnosti.

Slijedeća slika (sl. 3.) prikazuje raširenost ekološke mreže Natura 2000 i područja koja ona obuhvaća, označena zelenom bojom. Hrvatska je označena žutom bojom, jer još nije bila članica Europske unije, samim time niti Nature 2000. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju proglašava se NATURA 2000 i na prostoru naše zemlje. Natura 2000 za Republiku Hrvatsku proglašena je 26. rujna 2013. godine, kada je Vlada Republike Hrvatske donijela Uredbu o ekološkoj mreži (NN 124/13).

[49] Radović J. i dr. (2009): Natura 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj, Državni zavod za zaštitu prirode

[50] Europska komisija, *Zaštićena područja EU-a - Natura 2000*, http://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/natura2000/index_hr.htm (02. 03. 2016.)

Slika 3. Ekološka mreža Natura 2000 u Europi i potencijalne članice

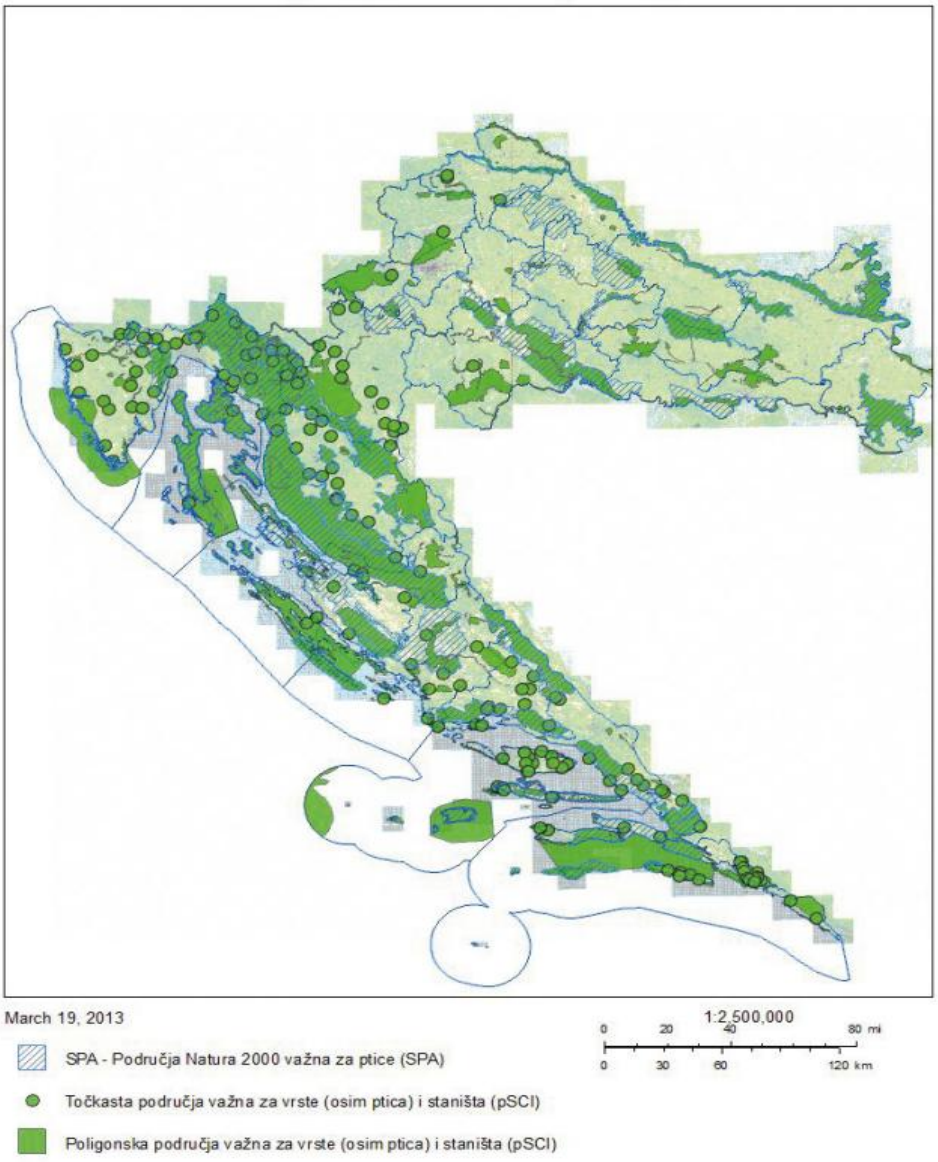


Izvor: http://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/protected-areas/facts-and-figures/complementarity-of-protected-areas (2. 3. 2016.)

Uredbom o ekološkoj mreži proglašena je ekološka mreža Republike Hrvatske koja je ujedno i ekološka mreža Natura 2000. Za svako pojedino područje ekološke mreže utvrđene su ciljne vrste i stanišni tipovi, kao i kartografski prikaz ekološke mreže.[51] Bitna područja ekološke mreže važna za ptice, vrste i staništa prikazana su na slici 4 (sl. 4). Država pristupnica Europskoj Uniji može na vlastiti zahtjev predložiti dopunu direktiva koje je propisala Europska Unija.

[51] Zaštita prirode hr., Natura 2000, http://www.zastita-prirode.hr/Ekoloska-mreza/Natura-2000, (02. 03. 2016.)

Slika 4. Područja Natura 2000 u Republici Hrvatskoj



Izvor: Grgić M., Varga M. (2013): Uspostava ekološke mreže NAtura 2000 i uloga INSIPRE direktive, *Ekscentar*, br. 16, 54 - 57

Republika Hrvatska u svom je postupku pristupanja Uniji zatražila dopunu Direktive o zaštiti prirodnih staništa i divlje faune i flore s 13 vrsta biljnog i životinjskog svijeta (dinarski voluhar, mosorska gušterica, planinski žutokrug, oštrulja, mekousna, podustva, podbila, vrgoračka gobica, svalić, makal, dalmatinski okaš, velebitska degenija i oštroglava gušterica tedva stanišna tipa karakteristična za područje Republike Hrvatske (sedrene barijere krških rijeka te submediteranski travnjaci sveze).[52]

[52] M. Grgić, M. Varga, op. cit. 47.

4. PRIMJERI DOBROG UPRAVLJANJA EKOTURIZMOM

Razvoj turizma nije bio oduvijek cilj zaštićenih područja, ali dobro upravljanje turizmom u zaštićenim područjima može donijeti mnoge prednosti. Turizam je dio načina života ljudi gdje oni žele zdrave rekreacijske aktivnosti u prirodi ili vani na otvorenom. Zaštićena područja nude prostor i prekrasne krajolike za takve aktivnosti. Radeći s poslovnim i lokalnim zajednicama moguće je ostvariti balansiran i održiv pristup. Ovo poglavlje predstaviti će primjere, odnosno zemlje, koje uspješno upravljaju ekoturizmom s ciljem zadovoljavanja načela održivosti.

4. 1. Republika Kostarika

Republika Kostarika je država u Srednjoj Americi, između Nikaragve na sjeveru, Paname na jugoistoku, Karipskog mora na sjeveroistoku te Tihog oceana na jugozapadu. Kostarika obuhvaća prostor od 51 000 kilometara kvadratnih. Glavni grad je San Jose sa 335 000 stanovnika, država se dijeli na 7 provincija, dok je službeni jezik španjolski.[53]

Od karipskih ravnica na sjeveroistoku tlo se lagano diže sve do planinskih lanaca. Cordillera de Guanacaste, uključujući četiri veća vulkana, proteže se jugoistočno od nikaragvanske granice da bi se spojila s mnogo višim planinama Cordillera Central, gdje je smješten glavni grad San Jose, u području koje je također podložno vulkanskim erupcijama i potresima. Uska priobalna ravnica s pacifičke strane i karipska obala obrubljene su mangrovim močvarama i bijelim pješčanim žalima.[54]

Klima je uglavnom vruća i s obilnim kišama, no na obali Tihoga oceana ima prepoznatljivih sušnih razdoblja. Karipske pak ravnice imaju obilje kiše tijekom cijele godine. Oba su područja pod gustom šumom, s golemim brojem ptičjih vrsta, insekata i reptila, kao i mješavinom sjevernoameričkih i južnoameričkih sisavaca. Viši planinski lanci, Central i

[53] Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Kostarika, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33356 (04. 03. 2016.)

[54] Ibidem, 04. 03. 2016.

Talamanca, imaju umjerenu i toplu klimu sa sušnim razdobljima u zaštićenim južnim padinama.[55]

Od 1980-ih Kostarika intenzivnije razvija turizam i elektroničku industriju, ostvaruje punu zaposlenost te postaje najstabilnija zemlja Srednje Amerike. Godine 2002. imala je BDP od 32 milijarde američkih dolara; BDP po stanovniku iznosi 8200 američkih dolara. U strukturi BDP-a udio je poljoprivrede 11%, industrije 37%, a uslužnoga sektora 52% (2002). Ima znatne hidroenergetske potencijale; oko 83% električne energije dobiva iz hidrocentrala. Glavni su poljoprivredni i prehrambeni proizvodi kava, ananas, banane, šećer, riža, grašak, kukuruz, krumpir, te riba i govođe meso. U industriji se proizvode mikroprocesori, hrana, odjeća, obuća, građevinski materijal i plastika. U izvozu prevladavaju turističke usluge, elektronika, hrana i el. energija.[56]

4. 1. 1. Ekoturizam

Danas je Kostarika jedna od najpopularnijih ekoturističkih destinacija u svijetu. Iako mala zemlja, Kostarika obiluje bioraznolikošću sa prelijepim plažama, bujnim prašumama, impresivnim vulkanima i egzotičnim divljom faunom. Zahvaljujući maloj veličini ove države, čovjek može iskusiti vulkane, prašume i plaže sve u jednom danu. Drugi faktor koji doprinosi uspjehu ove države da se pozicionira kao turistička destinacija jest blizina Sjedinjenih Američkih Država. Kostarika ima dugu povijest političke stabilnosti i ističe se među drugim državama Srednje Amerike po svojoj sigurnosti i miroljubivom karakteru. Konačno, Kostarika ima relativno visok životni standard u usporedbi s drugim zemljama Srednje Amerike i ima izgrađenu sliku o zaštiti okoliša. Međutim, kroz povijest države, zaštita okoliša nije uvijek bila prioritet. Tijekom 18. stoljeća Kostarikanci su nanijeli štetu okolišu pretjeranom sadnjom kave i banana koja je bila svuda raširena. Tek oko 1970-tih godina, kada je cijena kave pala u cijelom svijetu, Kostarika je odlučila potražiti alternativne opcije za korištenje zemlje. Država je odlučila, ako ne mogu profitirati svojim izvozom, da će probati novi uvoz, koji je bio turizam. Do 1995. godine država je zaštitila 125 područja koja su

[55] Zemljopis, http://www.zemljopis.com/kostarika.html (04. 03. 2016.)

[56] Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Kostarika, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33356 (4. 3. 2016.)

uključivala nacionalne parkove, rezervate divljih životinja i šumske rezervate.[57] Ekspanzija ekoturizma je bila u punom jeku 1980-tih godina, kada je turizam dobio ogromnu podršku od vlade i potporu od SAD-ove agencije za međunarodni razvoj, Svjetske banke te Međunarodnog monetarnog fonda. Vlada je počela značajno ulagati u ekoturizam te su 1984. prošli važan dio zakonodavnog okvira koji im je omogućio poticaje i porezne olakšice za hotele, zrakoplovne kompanije, rent-a-car agencije, putničke agencije te pomorski prijevoz.

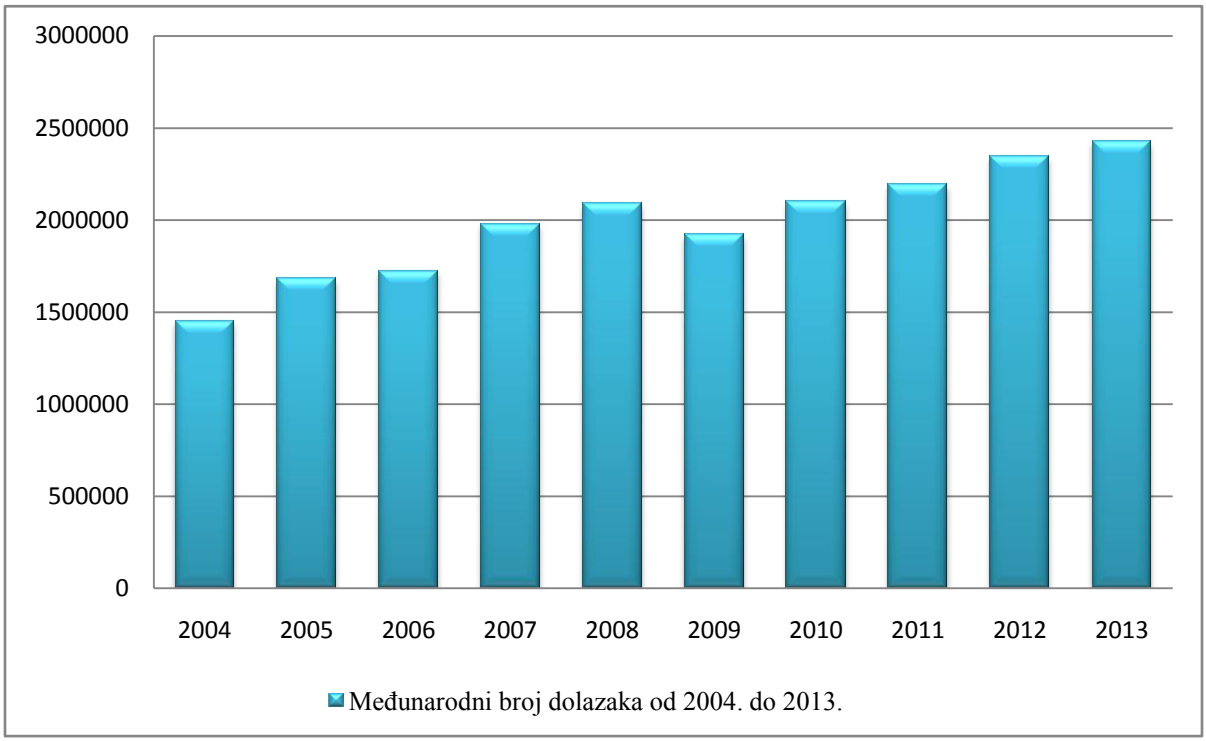
Ekoturizam u državi od tada samo raste, a Kostarika je postala pionir održivog turizma sa strogim propisima i smjernicama zadanih od strane Ministarstva za okoliš i energiju te Instituta za turizam Kostarika.

Unatoč tome što su brojke prikazivale veliki uspjeh razvoja turizma, bilo je posljedica tako ekspanzivnog rasta. Jednim od najvećih problema ekoturističkog rasta pokazala se koncentracija na inozemne investicije. Vladini poticaji i porezne olakšice pokazale su se najprofitabilnijima za strane investitore. Lokalna zajednica i mala lokalna poduzeća nisu se mogla ni kandidirati za iste poticaje i porezne olakšice jer su bila premala te si nisu mogli priuštiti studije izvodljivosti i utjecaja na okoliš. Ove restrikcije su dosta otežale malim poduzećima da dođu do dijela profita od razvoja ekoturizma. Kostarikanska turistička zajednica se oduprla vladinim pokušajima da privlače samo strane investitore, te je modificirala pravila da olakša lokalnim poduzećima da uđu u posao.[58] Brojke pokazuju da turizam od tada samo raste, što se može vidjeti u grafu gdje je prikazan međunarodni broj dolazaka u Kostariku od 2004. do 2013. godine (graf. 1).

[57] McKeone E. (2011): *Ecotourism in Costa Rica: Environmental Impacts and Management*, Environmental Studies Undergraduate Student Theses, University of Nebraska, str. 9. - 12.

[58] Duha Buchsbaum B. (2004): *Ecotourism and sustainable development in Costa Rica*, College of Architecture and urban studies

Graf 3. Broj turističkih dolazaka od 2004. do 2013. godine



Izvor: Izrada autorice prema Tourism Statistical Yearly Report 2013, dostupno na http://www.visitcostarica.com (prema Turistička zajednica Kotarike)

Turizam u Kostarici raste, 2004. godine je bilo 1,4 milijuna međunarodnih dolazaka te do 2008. godine raste do preko 2 milijuna turističkih dolazaka, dok u 2009. blago pada za otprilike 100 000 dolazaka. U 2010. godini se stanje popravlja, te je od tada u konstantnom rastu, držeći broj dolazaka preko 2 milijuna godišnje. U 2013. godini dostiže čak brojku blizu 2,5 milijuna dolazaka.

Kostarikanska turistička industrija svoj uspjeh može zahvaliti slijedećim faktorima[59]:

1. **Bioraznolikost** - U relativno malom području pružaju se planine, vulkani, prašume i plaže. Kostarikanska flora i fauna zaštićena je sa svojih 28 nacionalnih parkova, prekrivajući više od 23 % državnog teritorija.
2. **Lokacija** - Blizina Sjedinjenih Američkih Država velika je prednost u odnosu na Afriku i Aziju. Pošto Amerikanci čine 20 % svjetskog turističkog tržišta, pristup Kostarici je Sjevernoj Americi velika prednost. Amerikanci čine oko 49 % inozemnih turista u Kostarici.

[59] Costa Rica Vacation Express, Costa Rica's ecotourism success story, http://costarica.vacationexpress.com/ecology-eco-tourism.aspx (05. 03. 2016.)

3. **Sigurnost i stabilnost** - Jedan od privlačnijih faktora jest što se Kostarika razlikuje od ostatka Središnje Amerike, ima nisku stopu kriminala i nasilja, jake demokratske institucije, političku stabilnost te ne održava stalnu vojsku.
4. **Snažan lobi orijentiran na okoliš** - Kostarikanska reputacija među ekolozima je važna za promociju, što je poticalo "zelenu industriju" da formira utjecajnu grupu ljudi vezanu za okoliš. Iako su neposredni troškovi možda porasli zbog ekoloških propisa, dugoročne koristi održavanja "ekološki-prijateljske" slike utjecale su ekoturističku industriju da podrže vladine inicijative zaštite i očuvanja prirode.
5. **Visok standard života** - Poznatija kao "Švicarska Središnje Amerike" zbog svoje stope rasta, ekonomske stabilnosti te niske stope kriminala, Kostarika ostvaruje 6 700 dolara bruto domaćeg proizvoda po stanovniku godišnje, ima 95 % stopu pismenosti. Iako Kostarika pruža drugačiji pogled na svijet od modernog, daleko je od "Zemalja trećeg svijeta".
6. **Međunarodna podrška** - Međunarodna potpora zajedno s čvrstim kreditnim mogućnostima kod međunarodnih zajmodavaca, pružila je Kostarici stupanj financijske stabilnosti u rukovanju sa znatnim troškovima razvoja ekoturizma.

Slika 5. Nacionalni pakovi Kostarike



Izvor: http://costarica-information.com/nature/national-parks-other-protected-areas/national-parks

Kostarika ima 28 nacionalnih parkova (slika 5), od koji su dva morski parkovi, a njihova zaštita seže duboko u more. Postoji velik broj divljih životinja i njihovih skloništa te prirodnih rezervata.

4. 1. 2. Certifikat o održivom turizmu

Turistička zajednica je 1997. godine smislila način kako da ocijeni i izmjeri okolišnu odgovornost turističkih destinacija u zemlji na skali od 1 do 5. Svaki hotel i turoperator ili agencija, koji se pridržavaju održivih standarda propisanih od strane kostarikanskog Instituta za turizam biti će označeni certifikatom održivog turizma. **Certifikat o održivom turizmu**

(CST) ima cilj da diferencira turističke tvrtke temeljeno na stupnju s kojim su u skladu s održivim modelom upravljanja okolišnim, kulturnim i socijalnim resursima. CST se sastoji od skale sa 5 stupnjeva, označen zelenim lišćem koja predstavljaju postignuća održivog turizma. To je program koji kategorizira i certificira turističke tvrtke, s ciljem dokazivanja održivosti u sklopu svoje djelatnosti. Da bi se to postiglo ocjenjuju se slijedeći faktori[60]:

- **Fizički i biološki odnos** - CST procjenjuje interakciju između poslovnog i okolišnog prirodnog okruženja, te teži implementaciji održivih politika i programa, kao primjerice zaštita okoliša.
- **Interni procesi i prakse ustroja smještaja** - Aspekti koji se procjenjuju vezani su za unutarnje poslovne procese i sustave tvrtke s obzirom na gospodarenje otpadom te tehnologijama koje se upotrebljavaju za očuvanje električne energije i vode.
- **Upravljanje uslugama (turoperator agencije)** - uključuje proces kojim posao uzima u obzir sve vanjske i unutarnje elemente turističkog proizvoda u skladu s tržišnim tendencijama i afinitetima zemlje i zajednice gdje se poslovni procesi odvijaju.
- **Klijent** - Ocjenjuje se trud menadžmenta uložen da potiče klijenta da sudjeluje u implementaciji poslovnih održivih programa.
- **Socio-ekonomsko područje** - Ocjenjuje se identifikacija i interpretacija poslovnog sektora sa razvojem zajednice, gledajući stupanj u kojem su poslovni subjekti odgovorni za rast i razvoj u regiji, primjerice zaposlenost i sveopće dobro zajednice.

Kada vidi naljepnicu, odnosno certifikat CST na poslovnom subjektu, turist može biti siguran da[61]:

- Poslovni subjekt poduzima mjere za izbjegavanje emisija, štetnih proizvoda i zagađenja.
- Provodi mjere zaštite i smanjenja prirodnih rizika.
- Poslovni subjekt uspješno i odgovorno zbrinjava otpad koji proizvodi.
- Poslovni subjekt upotrebljava prirodne, biorazgradive proizvode te proizvode s mogućnošću recikliranja.
- Poslovni subjekt ima program očuvanja vode i električne energije.

[60] Essential Costa Rica, Sustainability CST, http://www.visitcostarica.com/ict/paginas/sostenibilidad.asp?tab=4 (04. 03. 2016.)

[61] Ibidem (04. 03. 2016.)

- Poslovni subjekt potiče turiste da iskuse prirodno bogatstvo i ljepote te inzistira na brizi i očuvanju tog bogatstva.
- Poslovni subjekt ograničava broj turista po turi, te potiče svoje klijente, trgovce i dobavljače da posluju po principima održivosti.
- Poslovni subjekt nudi klijentu mogućnost da sudjeluje u očuvanju i donošenju razvojnih inicijativa.
- Poslovni objekt konstantno educira i trenira svoje osoblje u pitanjima kvalitete i održivosti.
- Poslovni objekt posluje s normama koje turistički objekt poštovati u smislu zaštite okoliša, biljnog i životinjskog svijeta, arheološke baštine te socijalnih prilika u ovoj zemlji.
- Poslovni objekt promovira tradiciju i narodne običaje, kao i lokalnu gastronomiju i rukotvorine.

CST je priznat od strane Svjetske turističke organizacije kao "jedan od programa koji preispituje kako se posluje u turizmu".

4. 2. Kraljevina Norveška

Norveška je država na zapadnome i sjeverozapadnome dijelu Skandinavskoga poluotoka te obuhvaća 323 779 km2. Osim priobalnih otoka, Norveška obuhvaća i udaljeno otočje Svalbard u Sjevernom ledenom moru i otok Jan Mayen između Grenlanda i sjeverne Norveške. Najveći dio površine obuhvaća Skandinavsko gorje (71 %), koje se pruža kroz cijelu Norvešku, a sastoji se od visokih ravnjaka, s kojih se izdižu vrhovi. S nekih visokih ravnjaka koji su pokriveni firnskim ledom spuštaju se mnogobrojni ledenjaci. Na krajnjem sjeveru je pusto i nisko gorje Laponije. Zapadna i sjeverozapadna obala Norveške razvedena je u fjordovima, a južna rijasima.[62]

[62] Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Kostarika, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33356 (4. 3. 2016.)

U Norveškoj živi skoro 5 milijuna ljudi, pa je iza Islanda, europska država s najmanjom gustoćom naseljenosti.[63]

Nakon otkrića nafte početkom 1960-ih norveško se gospodarstvo ubrzano razvija. Godine 2011. ostvaren je BDP u vrijednosti od 485,8 milijarda američkih dolara; BDP po stanovniku iznosi oko 98 102 dolara (jedan od najviših u svijetu). U sastavu BDP-a udjel je uslužnog sektora 60%, industrije 38%, a poljoprivrede s ribarstvom 2% (udjel je naftne industrije oko 25%, a brodogradnje i pomorstva oko 10%). Početkom 2000-ih Norveška je nastavila višegodišnji program "države blagostanja", oslanjajući se na snažan državni sektor i na širok državni intervencionizam (uz izravnu državnu potrošnju u visini od 23% BDP-a). Norveška ostvaruje punu zaposlenost uz intenzivno useljavanje. Prirodna su bogatstva nafta, prirodni plin, željezo, bakar, cink, titanij, nikal, riblji i šumski fond te hidroenergetski potencijali. Treći je izvoznik nafte u svijetu, iza Saudijske Arabije i Rusije.[64]

Norveška je i zemlja visokog standarda, redovitih i iznadprosječnih primanja te takozvanog skandinavskog socijalnog modela koji uključuje besplatno zdravstveno osiguranje i visoko obrazovanje. Valja spomenuti i da nije članica Europske Unije, o čemu je odlučivalo stanovništvo na referendumu, iako blisko surađuje s najvažnijem tijelima ovoga udruženja. Glavni i najveći grad – Oslo – smjestio se na rubu istoimenog fjorda, a predstavlja političko i ekonomsko središte zemlje. Prošle godine nadjenuta mu je titula i najskupljeg svjetskog grada za življenje.[65]

4. 2. 1. Prirodne atrakcije

Danas Norveška ima 44 nacionalna parka, a sedam od njih su locirani na otoku Svalbardu. To ne znači da su oni zatvoreni za javnost, dapače nekolicina njih nudi aranžmane za vanjske aktivnosti s mrežom označenih puteva i željeznicom, te smještajem. No, u posebno ranjivim područjima ove aktivnosti su svedene na minimum zbog utjecaja turizma na divlje životinje i područje. Slika 6. pruža prikaz i rasprostranjenost nacionalnih parkova kroz

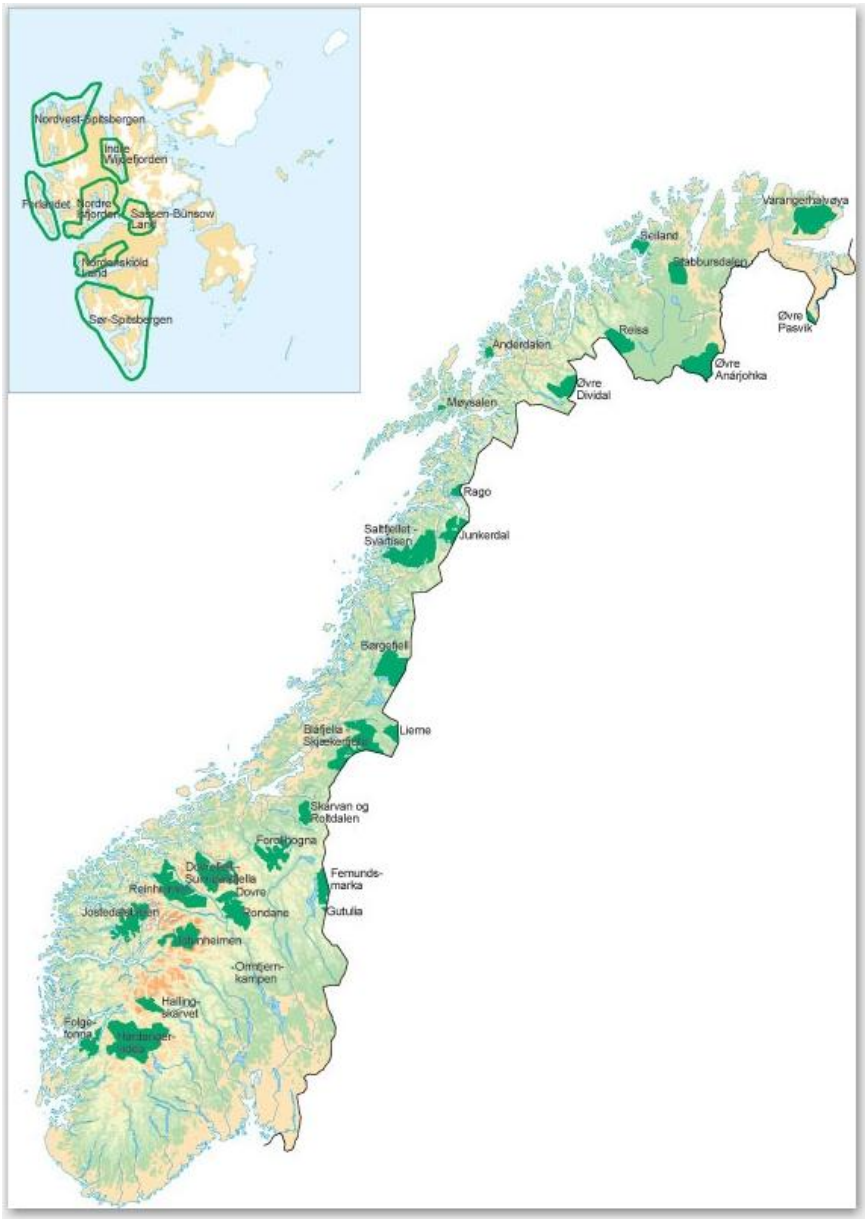
[63] Ibidem (04. 03. 2016.)

[64] Ibidem (04. 03. 2016.)

[65] Wish hr., http://www.wish.hr/2011/10/norveska/ (04. 03. 2016)

Norvešku, s otokom Svalbardom u kutu. Približno 85 % nacionalnih parkova Norveške su planine.[66] Norveški turizam, dakle, počiva na netaknutom i zadivljujućem krajoliku.

Slika 6. Nacionalni parkovi Norveške



Izvor: Norwegen Aktiv, http://www.norwegen-aktiv.de/?page_id=92, (07. 03. 2016.)

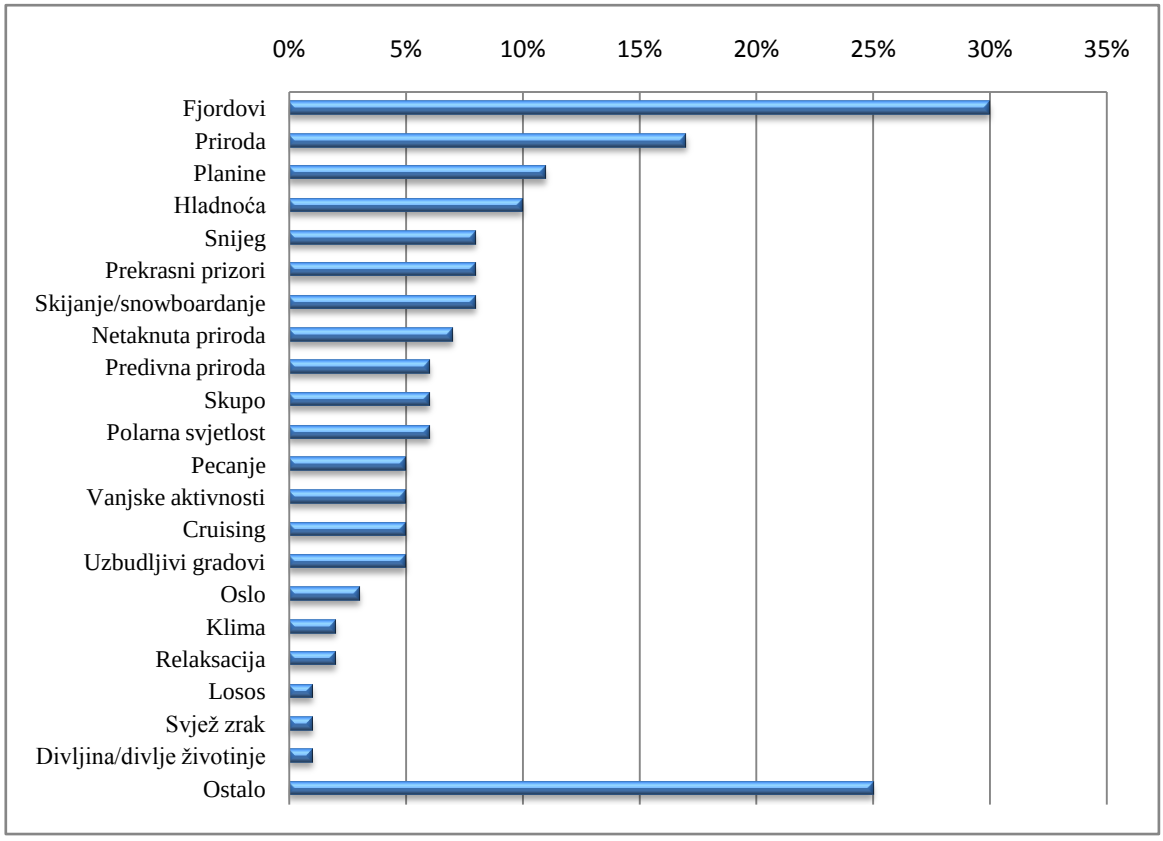
Posjetom Norveškoj mogu se doživjeti dva prekrasna prirodna fenomena - ponoćno sunce i "aurora borealis", odnosno polarna svjetlost. Ponoćno sunce se pojavljuje tokom ljeta kad je sunce vidljivo 24 sata, dok se polarna svjetlost javlja zimi proizvodeći nestvarne boje na nebu. Norveška obiluje jezerima, kojih ima čak preko 100 000.

[66] Visit Norway, http://www.visitnorway.com/things-to-do/nature-attractions/national-parks/, (07. 03. 2016.)

4. 2. 2. Turistički promet

Kako ljudi percipiraju i zamišljaju Norvešku? Mnoge ljude Norveška asocira na prelijepu i nestvarnu prirode, poput planina, snijega, fjordova te na vanjske aktivnosti koje se na tim mjestima prakticiraju. Prema publikaciji *Key figures for Norwegian travel and tourism 2014,* izdane od strane Innovation Norway - norveške vladine tvrtke i nacionalne banke koja potiče razvoj i inovacije norveških tvrtki i industrije, najviše ljudi Norvešku povezuje s fjordovima, njih čak 30 % (graf 3.). Slijede sa značajnijim postocima priroda, planine, hladnoća, snijeg, prekrasni prizori itd. 25 % otpada na ostale odgovore koji nisu spomenuti toliko puta da bi imali svoju kategoriju, ili su to bili odgovori "ne znam" ili "nemam komentara".

Graf 4. Percepcija Norveške kao odmorišne destinacije



Izvor: Innovation Norway (2015): *Key figures for Norwegian travel and tourism 2014,* Innovation Norway

Postoje različiti načini izvještavanja o turističkim dolascima, neke zemlje broje dolaske na svojim granicama, dok se u Norveškoj kao mjerna jedinica koriste dolasci u

hotelima. Strani turisti ostvarili su u Norveškoj gotovo 5 milijuna noćenja u 2013., od kojih njemački turisti čine 11 %, Šveđani 14 % i Danci 9%.[67]

Tablica 7. Statistički podaci o broju noćenja u Norveškoj u godini 2011., 2012. i 2013.

Noćenja gostiju u hotelima	**2011.**	**2012.**	**2013.**
Sveukupno	19 287 981	19 886 481	19 773 244
Norveški turisti	14 370 218	14 814 763	14 704 823
Inozemni turisti	4 917 763	5 071 718	5 068 421

Izvor: Izrada autorice prema Innovation Norway (2014): *Key figures for Norwegian travel and tourism 2013*, Innovation Norway

U 2013. godini Norveška je ostvarila sveukupno preko 19 milijuna i 770 tisuća noćenja u hotelima. Broj stranih gostiju je ostao isti, dok je broj domaćih blago pao. Domaći turisti, Norvežani, ostvaruju 74 % ukupnih noćenja (tab. 7).

4. 2. 3. Održivi turizam

Ono što vlada želi učiniti u Norveškoj da bi unaprijedila turizam, izneseno je kroz 3 glavna cilja u projektu sastavljenom od strane vladine tvrtke Innovation Norway: *Sustainable Tourism Norway 2015* [68]:

1. Stvoriti povećanu vrijednost i profitabilnost u putovanjima i turizmu;
2. Da ruralna područja žive i posluju tokom cijele godine;
3. Norveška - održiva destinacija.

Strateška područja koja su obuhvaćena su: inovacija, održivost, kvaliteta, ekspertiza, razvoj područja, marketing i profiliranje te organizacija. Glavna načela projekta *Sustainable travel and tourism 2015*, temeljena na razumijevanju i definiciji održivog turizma UNWTO-a, koja pokrivaju principe geoturizma i ekoturizma, prikazana su na slijedeći način:

[67] Visit Norway, http://www.visitnorway.com/media/facts/tourism-in-norway/ (07. 03. 2016.)

[68] Sornes I. (2014): *Innovation Norway travel and tourism, Sustainable Tourism Norway* 2015, http://www.grida.no/files/tourism/2010/seminar/10_Ingunn%20Sornes_Innovation%20Norway.pdf (08. 03. 2016.)

Slika 7. Glavna načela projekta *Sustainable travel and tourism 2015*



Izvor: Sornes I. (2014): *Innovation Norway travel and tourism, Sustainable Tourism Norway 2015*, http://www.grida.no/files/tourism/2010/seminar/10_Ingunn%20Sornes_Innovation%20Norway.pdf (08. 03. 2016.)

Glavna smjernica ovog projekta je savjestan i konstantan trud u svemu što se tiče okoliša, društvenih prilika i lokalnog prosperiteta. Smatra se da ovo mora biti glavni sastojak za izgradnju jače ekonomije u turizmu. Norveška želi da se turizam predstavi sam za sebe, žele pozvati goste u autentičnu i lokalnu kulturu te da ponuda hrana i povijest dolazi od odgovornih i druželjubivih domaćina. U strategiji povećanja održivosti turizma uključujući industriju, Innovation Norway je prošla sljedeće procese:

- Definirala je okvir s definicijama i ciljevima sa Hospitalitiy Association, temeljen na UNWTO ciljevima i razumijevanju održivog turizma.
- Izgradila je kompetencije i involvirala je važne dionike pozvavši ih u turistički sektor: prijevoz, smještaj, avantura, hrana, obitelj, prodaja, marketing itd.
- Povećala broj okolišno certificiranih poduzeća.
- Osnovala je pilot projekt: održive destinacije. Pilot odredišta su destinacije koje pokrivaju općinu ili šire područje koje je tretirano kao jednako marketinško područje.

4. 2. 4. Certifikat za održive destinacije

Norveška je prva zemlja u svijetu koja je plasirala svoj nacionalni certifikat za održive destinacije. Certifikat se temelji na internacionalnim kriterijima. Certifikat se dodjeljuje destinacijama koje konstantno rade na poboljšanju iskustva gostiju te smanjenju negativnih posljedica turizma.

Od 2009. godine Innovation Norway je napravila 4 pilot turističke destinacije koje su implementirale strateške i sistemske odrednice u svoje prakse upravljanja i lokalnog turističkog razvoja. Destinacije su različite s različitim veličinama, turističkim tržištem i proizvodima. Zajedno čine sliku norveškog turizma. To su destinacije Vega, Trysil, Laerdal i Roros. Ove 4 destinacije označene su certifikatom održive destinacije, a grad Roros je uz certifikat primio prestižnu nagradu *Tourism for Tomorrow* od Svjetskog turističkog vijeća (WTTC) za destinacijsko upravljanje.

Slika 8. Logo certifikata za održive destinacije



Izvor: http://www.visitnorway.com/about/sustainability/ (10. 03. 2016.)

Standardi za održive destinacije, izdani od strane Innovation Norway, uključuju 45 kriterija i 108 indikatora koji se mjere, registriraju i vrši se monitoring nad njima. Standardi pokrivaju prirodu, kulturu, okoliš, društvene vrijednosti, uključenost zajednice i ekonomsku održivost. Mjerljiv i konstantan razvoj je osiguran kroz izvedbu točaka i obnavljanjem brenda svake tri godine. Kada je destinacija odabrana, Innovation Norway primjenjuje standarde kroz niz provedbi i praćenja postupka. Formira se rezolucija u općini i od strane turističkih operatora koja podržava razvoj održivog turizma. Implementacija uključuje zadatke poput uspostavljanja internog transporta, inicijative za uštedu energije, lokalnu hranu i kulturne projekte, putokaze i izgradnju rekreacijskih staza. Proces monitoringa uključuje dokumentiranje sveukupnu upotrebu lokalne hrane, lokalne kulture, energije, proizvodnje

otpada te kulturnih dobara u okolici. Cijeli proces traje približno dvije godine.[69] Certifikat za održive destinacije za sada imaju slijedeće četiri destinacije:

- **Vega** - surovo naselje na arhipelagu s više od 6500 otoka u blizini Arktičkog kruga. Ovo naselje je smješteno UNESCO-ov popis svjetske baštine zbog svojih tradicija i jedinstvenog načina života.[70]
- **Trysil** - najveće skijalište u Norveškoj. Nude se razne sportske mogućnosti, ali i sjajna priroda u ljetnim mjesecima. Lokalna industrija biomase osigurava energetske resurse za ovo područje.[71]
- **Laerdal** - mali grad smješten na fjordu koju nudi tradiciju. Rijeka lososa protječe u blizini, a destinacija nudi razne pješačke ture s pogledom na spektakularnu arhitekturu.[72]
- **Roros** - rudarski grad je jedno od najstarijih naselja s europskim tradicionalnim drvenim kućama. Također je na UNESCO-ovom popisu svjetske baštine, a posjetitelji su očarani ljepotom, jedinstvenom atmosferom, kulturom i lokalnom kuhinjom. "Roros host" je trening-program za osoblje u turizmu, uslužne industrije i javne usluge. Sudionici su bili educirani o gostoljubivosti, lokalnoj povijesti i kulturnim činjenicama. Stavili su fokus na lokalne gastronomske tradicije - razvila se suradnja između proizvođača, restorana i iznajmljivača. Gastronomski vodiči nude lokalne gastronomske "safarije" u regiji. Također je izrađen i proveden projekt sa studentima norveškog Sveučilišta znanosti i tehnologije, za izradu kanti za otpad koje će biti primjerene za ulice i okoliš Rorosa.[73]

[69] Global Sustainable tourism council, http://www.gstcouncil.org/blog/1478/innovation-norway-advances-sustainable-tourism-through-collaboration/ (10. 03. 2016.)

[70] Daily Scandinavian, http://dailyscandinavian.com/worlds-first-sustainable-destinations/ (10. 03. 2016.)

[71] Ibidem (10. 03. 2016.)

[72] Ibidem (10. 03. 2016.)

[73] Destination Roros, http://en.roros.no/2013/05/13/welcome-to-a-sustainable-destination/, (10. 03. 2016.)

5. ODABRANI PRIMJERI PARKOVA PRIRODE U RH

Da bi se prikazalo stanje hrvatskog ekoturizma, u ovom poglavlju će biti predstavljena dva hrvatska parka prirode: Medvednica i Lonjsko polje. Obrađuju se parkovi prirode jer nisu dovoljno promovirani niti posjećeni. Nacionalni parkovi imaju veću prepoznatljivost i već izgrađen brend, dok parkovi prirode nisu ni blizu njima. Medvednica je odabrana zbog svoje svestranosti, u jednom parku se susreću priroda, kulturna baština, te turizam koji je ponajviše razvijen zbog skijališta Sljemena. Lonjsko polje, pak, je izabrano zbog nedovoljne promocije u javnosti te neznanja mnogih koje ljepote krije Lonjsko polje. Oba parka imaju velike mogućnosti za razvoj ekoturizma, imaju već neke elemente koji potvrđuju da streme tom vidu turizma i održivom razvoju. Tim više, Javna uprava PP Lonjskog polja i PP Medvednica izradili su Strategije održivog turizma.

Lonjsko polje i Medvednica prvi su parkovi u Hrvatskoj koji su predali nominaciju za Europski certifikat za održivi turizam. Glavni cilj i svrha certifikata za održivi turizam je široj javnosti i posjetiteljima prenijeti svijest o zaštićenim područjima koja su dio našeg naslijeđa, ali i naša obaveza. U Europi postoji više od 200 područja koja posjeduju certifikat održivog turizma.[74] Svjetska organizacija za zaštitu prirode WWF je unutar projekta „Parkovi Dinarskog luka“ pomogla parkovima prirode Medvednica i Lonjsko polje, da uspostave dobru suradnju s interesnim skupinama u parkovima i tako dođu do prave strategije o održivom turizmu, a konačno i do samog certifikata koji im je dodijeljen u prosincu 2014. godine.[75]

5. 1. PARK PRIRODE MEDVEDNICA

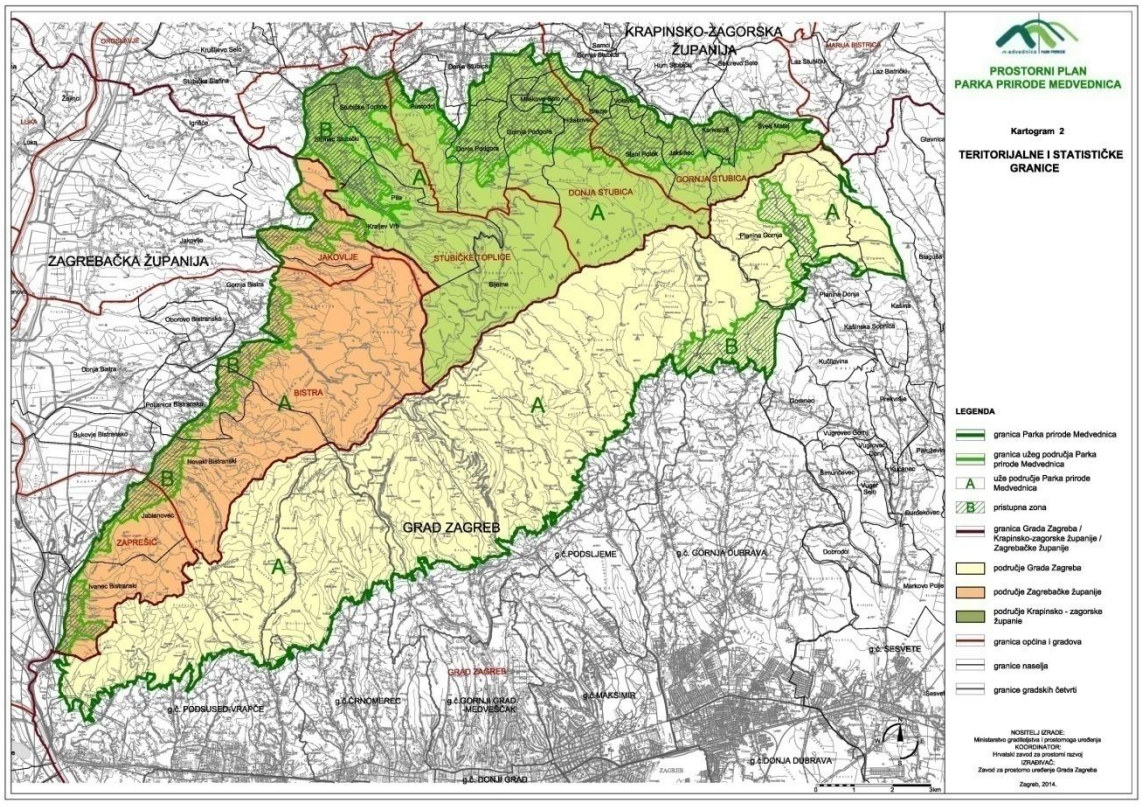
Zapadni dio Medvednice (područje između Podsuseda i Kašine) proglašen je parkom prirode 1981. godine (Zakon o proglašenju zapadnog dijela Medvednice parkom prirode, NN 24/81) temeljem Elaborata Park prirode Medvednica koji je izradio Republički zavod za zaštitu prirode 1979.godine. Park prirode obuhvaća područje Medvednice 'u užem smislu', dok je istočni dio Medvednice koji se vizualno donekle izdvaja od ostatka planinskog masiva ostao izvan zaštite. Temeljne vrijednosti ovoga prostora, koje uvjetuju njegovu namjenu i

[74] Zeleni partner, http://zelenipartner.eu/art/lonjsko-polje-i-medvednica-zalazu-se-za-odrzivi-turizam (16. 03. 2016.)

[75] Službene stranice grada Zagreba, http://www.zagreb.hr/default.aspx?id=72444 (17. 03. 2016.)

način upravljanja, vezane su u prvom redu uz šume. Unutar prostranog šumskog kompleksa (78% površine parka prirode) najvrjedniji dijelovi izdvojeni su kao šumski rezervati (996,71 ha, što čini 5,5% ukupne površine parka, odnosno 6,9% površine šumskog kompleksa) dok preostali dio šume predstavlja rekreacijsku zonu. Oko šumske cjeline prostire se pristupno područje Medvednice (22% površine parka) sa zonom naselja i poljoprivrednog zemljišta.[76]

Slika 9. Prostorno razgraničenje PP Medvednica



Izvor: http://www.mgipu.hr/doc/PPPPMedvednica/Kartogram2.jpg (17. 03. 2016.)

Medvednica je od izuzetne važnosti za grad Zagreb sa ekološkog (zaštita tla od erozije, sprječavanje bujica, utjecaj na klimu, kvalitetu zraka i vode), estetskog, rekreativnog i turističkog. Sa stajališta očuvanja biološke raznolikosti, Medvednica je od nacionalne važnosti te je sastavni dio Nacionalne ekološke mreže radi raznolikosti staništa sa značajnim brojem ugroženih i endemičnih vrsta.

[76] Javna ustanova PP Medvednica: *Plan upravljanja Parka prirode Medvednica*, str. 8., dostupno na: http://www.pp-medvednica.hr/wp-content/uploads/2014/11/15_pp-medvednica-plan-upravljanja.pdf

Područje Medvednice je sastavni dio Ekološke mreže RH zajedno s nekoliko izdvojenih područja na prostoru Parka, a radi prisutnosti vrsta i stanišnih tipova ugroženih na europskoj razini se nalazi i na prijedlogu NATURA 2000 mreže. Radi specifičnih štićenih vrijednosti, u sklopu Ekološke mreže izdvojeno je daljnjih pet manjih područja: Medvednica, Veternica špilja, Livada Hunjka, Mikulići-šuma, Markovčak, Gračec i Varoško rebro. U blizini Parka nalaze se još nekoliko područja važnih za divlje svojte i stanišne tipove: Termalni izvori kod Podsuseda, Sava, i Bizečka špilja te područje važno za ptice EU (tzv. SPA područje): Hrvatsko zagorje.[77]

5. 1. 1. Opis postojećeg stanja

Kako bi se na najbolji način objasnili izazovi razvoja ekoturizma u PP Medvednica, ovo potpoglavlje će biti posvećeno opisu stanja u samom Parku. Sagledavati će se postojeće stanje prirodnih vrijednosti, kulturno povijesne vrijednosti te turističke i gospodarske aktivnosti koje su prisutne u Parku.

5. 1. 1. 1. Prirodne vrijednosti

Najveća odlika prirodnih vrijednosti Medvednice jest njena velika bioraznolikost koja se očituje kroz raznolikost staništa, vrsta, krajolika i ekosustava. Unatoč tome što se Park nalazi u neposrednoj blizini Grada Zagreba i što je izložen mnogobrojnim pritiscima i prijetnjama, predstavlja vrlo vrijedno područje koje je potrebno zaštiti ne samo zbog očuvanja sastavnica prirode već i zbog brojnih ljudskih interesa. Pošto je Medvednica bogata prirodnim vrijednostima, one su ukratko predstavljene i objašnjene u sljedećoj tablici (tab. 8).

Tablica 8. Prirodne vrijednosti PP Medvednica

Geologija	Zastupljeni svi genetski tipovi stijena: magmatske, sedimentne i metamorfne. Vapnenci, lapori i pješčenjaci čine "krški džep" gdje se razvila špilja Veternica te mnoštvo drugih špilja i jama. Na cijeloj Medvednici zabilježeno je osamdesetak speleoloških objekata. Pojavljuje se i ruda; sebrnosno olovno-cinkova, željezna i bakrena.
Hidrologija	Medvednica obiluje potocima (75) i izvorima (oko 230), oni su skromnog

[77]Ibidem, str. 15.

	kapaciteta, ali mnogobrojni, što omogućuje opskrbu vodom manjih naselja. U donjem toku potoci su većinom onečišćeni otpadnim vodama, odlaganjem krupnog otpada i ugroženi vodnotehničkim zahvatima.
Klima	Srednja godišnja temperatura zraka je 6,2°C, u usporedbi sa 11,4°C u Zagrebu. Najhladniji mjesec je siječanj sa srednjom temperaturom -3,1°C, a najtopliji srpanj s 15,2°C. Snijeg najčešće pada u siječnju i veljači.
Krajobraz	Ističu se dvije krajobrazne cjeline: šumski kompleks i pristupno područje s naseljima i okolnim otvorenijim prostorima. Naselja seoskog karaktera koja su zadržala tradicionalni izgled preostala su uglavnom na stubičkom području.
Pedologija	Na području parka identificirano je 10 glavnih vrsta tala. Najzastupljenije je kiselo smeđe tlo, zatim eutrično smeđe.
Staništa	Identificirano je 27 stanišnih tipova, od kojih je 9 ugroženo na nacionalnoj razini. Najrasprostranjenija staništa su šume bukve, te šume hrasta kitnjaka i zadnje jelova šuma. Ova staništa su ujedno klasificirana kao ugrožena i rijetka. Posebna kategorija su podzemna staništa. Najvažnija je špilja Veternica jer je stanište desetak vrsta šišmiša te niza beskralješnjaka.
Flora	Evidentirane su 1352 različite biljne svojte (vrste i podvrste) kojem pridonosi očuvanost šumskih staništa. Među ugroženim svojtama ističe se gotovo četrdeset vrsta ohideja, bijela naglavica, zelenkasti dvolist te tisa. Dio svojti je ugrožen zbog intenzivnog sakupljanja.
Gljive	Istraživanjima je zabilježeno 51 vrsta gljiva livadnih staništa. 58 vrsta je strogo zaštićeno, a 71 vrsta se nalazi u Crvenom popisu gljiva Hrvatske.
Fauna	Susreće se velik broj ptica pjevica, djetlovka, lještarka, nekoliko grabljivica te sove. Prisutno je 8 vrsta zaštićenih gmazova poput zelembaća, poskoka, bjelouške. Od sisavaca su rasprostranjene srne, divlje lisice, jazavci, lasice, kune, tvor, zec, vjeverica itd. Prisutno je 107 vrsta leptira i 99 vrsta pauka. U potocima se nalaze brojni rakovi.

Izvor: Izrada autorice prema Javna ustanova PP Medvednica: *Plan upravljanja Parka prirode Medvednica* , str. 22. - 33.

Državni Zavod za zaštitu prirode je prema zadnjem popisu prijedloga pSCI područja prema Direktivi o staništima predložio Park prirode Medvednica kao Natura 2000 područje s određenim Natura 2000 potencijalnim vrstama i staništima, i to sa 20 životinjskih vrsta, 23 biljne vrste i osam stanišnih tipova. Stupanjem na snagu Uredbe o ekološkoj mreži Natura

2000 u rujnu 2013. godine, Park prirode Medvednica je postao dio te mreže stoga će u slijedećim godinama istraživanja i monitoring biti usmjereni upravo na te ciljne vrste i staništa za Medvednicu.[78]

5. 1. 1. 2. Kulturno povijesne vrijednosti

Brojnost arheoloških nalaza i lokaliteta svjedoči o dugotrajnom prisustvu čovjeka na Medvednici. Na području Parka prirode do sada je evidentirano preko 20 arheoloških lokaliteta na kojima su pronađeni ostaci materijalne baštine od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka. Bogatstvo materijalne kulturne baštine rezultiralo je sa preko šezdeset registriranih kulturnih dobara na području Parka.[79] Radi preglednosti kulturno povijesne vrijednosti biti će predstavljene kroz sljedeću tablicu (tab. 9). Najstariji dokazi o prisustvu čovjeka na prostoru Medvednice pronađeni su u špilji Veternici. To su brojni kameni artefakti koje su još u paleolitiku (oko 43 000 g. pr. Krista) izradili i koristili neandertalski lovci musterijanske kulture. Oružje i oruđe iz kasnijeg kamenog doba pronađeno je i na drugim dijelovima Medvednice.[80] Ostaci materijalne baštine dokazuju kontinuiranu prisutnost čovjeka na Medvednici i u njezinu podnožju sve do danas o čemu svjedoče i mnogi arheološki lokaliteti od prapovijesti do kasnog srednjeg vijeka, a bogatstvo materijalne kulturne baštine rezultiralo je i s više kulturnih dobara na području Parka.

Tablica 9. Kulturno povijesne vrijednosti u PP Medvednica

Dvorci	**Medvedgrad** je srednjovjekovni burg, sagrađen u 13. st., a služio je za obranu Slavonije, nadzor okolice te prometnih puteva prema Slavoniji. **Dvorac Susedgrad,** okružen uređenim parkom, do kojeg se može doći poučnom stazom. Bitni su još: **Kulmerov dvorac** u Šestinama, **Kurija Janković**, **Dvorac Oršić** u Gornjoj Bistri koji je danas Specijalna bolnica za kronične bolesti djece, **Dvorac Golubovec** između Donje i Gornje Stubice, te **Dvorac Oršić** u Gornjoj Stubici u kojem je smješten Muzej seljačkih buna.

[78]Javna ustanova PP Medvednica i Forum dionika: *Strategija održivog turizma Parka Prirode Medvednica*,dostupno na: http://www.stari.ppmedvednica.hr/Medvednica_media/Strategija_odrzivog_turizma_PPMedvednica.pdf

[79] Javna ustanova PP Medvednica, op. cit. 73, str. 34.

[80] Javna ustanova PP Medvednica i Forum dionika, op. cit. 75.

Planinske crkvice	Neogotička **kapelica sv. Jakoba** izgrađena je na Medvedgradu, gdje su se rudari obraćali za zaštitu. Na hodočasničkom putu prema Mariji Bistrici izgrađena je u 19. st. **kapelica Marije Snježne**, a u neposrednoj blizini Sljemena na 1001 metru visine sagrađena je **kapelica Majke Božje Sljemenske** koja je sagrađena 1932. od autohtonog medvedničkog kamena i drva.
Etnografska baština	Stanovnici podsljemenskih naselja još donedavno su gradili kuće od medvedničkog kamena i drveta, grijali se na ugljen iskopan u rovovima starih rudnika ili „skuhan“ u ugljenarskim „vuglenicama“, koristili sol iz Slanog potoka, rudarili u rudnicima medvedničkih gospodara, mljeli žito i kukuruz u mlinovima smještenim uz medvedničke potoke, izrađivali namještaj, igračke i brojne korisne predmete od drva skupljenih u medvedničkim šumama, hranili se plodovima, gljivama ili mladim izdancima bilja skupljenim u šumi, liječili se medvedničkim „travama“ i gostili se mesom medvedničke divljači.
Priče i legende	Česte su priče o medvedničkim "coprnicama", vilama i vilinskim špiljama, tajanstvenim krjesovima koji bi se sami od sebe palili i gasili usred planine, začaranim biljkama, životinjama i zmijskim rupama, blagu zakopanom pod drevnim gradinama poznatih i nepoznatih vladara i vladarica te legenda o Crnoj Kraljici.

Izvor: Izrada autorice prema podacima sa službenih internetskih stranica PP Medvednica, dostupno na: http://www.pp-medvednica.hr/ (21. 04. 2016.)

Između dva svjetska rata intenzivnije se razvija turističko rekreacijska funkcija prostora, grade se planinarski domovi - Runolist, Željezničar, Dom crvenog križa, Sindikalni dom, dom na Glavici, te Dom izviđača (današnja AK Snježna kraljica). 1934. godine uređena je prva skijaška skakaonica, a 1935. godine (nakon što je 1934. požarom uništen) na današnjoj lokaciji gradi se Tomislavov dom. Nakon II. svjetskog rata gradi se većina planinarskih domova-Puntijarka, Grafičar, Risnjak, Lipa i drugi, te se uređuju skijaške staze (1946. godine Crveni spust) i gradi skijaška žičara na današnjoj Panjevini, a 1963. godine izgrađena je velika žičara od Tunela. Na taj način sport i rekreacija postaju također jedno od značajnih obilježja prostora Medvednice.[81]

[81] Ibidem (21. 04. 2016.)

5. 1. 1. 3. Turističke aktivnosti

U Parku prirode „Medvednica“ turizam se počeo razvijati u drugoj polovici 19. stoljeća s promjenom načina življenja (širenje Zagreba, industrijalizacija). Počela se razvijati infrastruktura za posjetitelje kao što su planinarske staze, planinarski domovi, skloništa, ceste, osnivana su različita društva, a skoro stotinu i pedeset godina kasnije, ta ista infrastruktura ima dodanu vrijednost, vrijednost kulturne materijalne i nerijetko nematerijalne baštine. Procjena godišnjeg broja posjetitelja Parka prirode „Medvednica“ iznosi 1 005 000. Točan broj posjetitelja nije moguće utvrditi zbog postojanja devedesetak ulaza u Park, no bilježe se posjeti različitim programima, broj prodanih ulaznica u turističkim atrakcijama, zatim podaci dobiveni brojačima prometa (cestovni i pješački), te podaci dobiveni prema procjenama broja posjetitelja na različitim događanjima u Parku.[82] Broj posjetitelja je u porastu, a glavni su razlozi za to:

- rekreacijska zona Zagreba: Medvednici gravitira više od milijun stanovnika, a osim toga obilaze je i turisti koji u sve većem broju dolaze u Zagreb;
- razvoj skijališta: u posljednjih se desetak godina sljemensko skijalište razvilo te se na njemu održavaju natjecanja Svjetskog kupa na koja dolazi i do 25.000 gledatelja, kao i druga, manja natjecanja, a koristi ga i sve veći broj rekreativaca;
- promjene navika: budući da ljudi na poslu sve više sjede, povećala se potreba za rekreacijom u prirodi;
- viši životni standard: sve više ljudi posjeduje automobile, čime je omogućeno brojnije posjećivanje.

Sve izraženija rekreacijska, ali i edukativna funkcija Parka dovele su do rastućeg broja sadržaja, programa i usluga za posjetitelje. Javna ustanova „Park prirode Medvednica” proteklih je godina uredila čak 7 poučnih staza, od kojih je Šumska staza Bliznec prilagođena osobama s invaliditetom, 9 novih biciklističkih staza (8 kružnih i 1 transverzalna, otvorene u svibnju 2013.), koje su prilagođene različitim kategorijama tjelesne spremnosti rekreativaca, kao i infopunktove na glavnim ulazima u Park (Bliznec, Pila i Bistra). U najveće atrakcije za posjetitelje u Parku prirode ubrajaju se i lokaliteti za posjet za koje se naplaćuje ulaz. To su: špilja Veternica, rudnik Zrinski (prvi rudnik u Hrvatskoj *in situ* uređen za dolazak posjetitelja) te srednjovjekovna utvrda Medvedgrad. Uređeni su i brojni drugi lokaliteti s naglašenom

[82] Ibidem (21. 04. 2016.)

prirodnom i/ili kulturnom vrijednošću, interpretirani i signalizirani (prometna signalizacija) te stavljeni u ponudu Parka prirode. Kulturno-turističke manifestacije održavaju se u svrhu promocije glavnih atrakcija u turističko-rekreacijskoj ponudi Medvednice, a istovremeno su i samostalni proizvodi (Srednjovjekovni dani na Medvednici, Europska noć šišmiša). Posjetiteljska infrastruktura zauzima oko 180 hektara površine Parka (oko 1 %), no nije ravnomjerno raspoređena. Izdvajaju se površine pod velikim opterećenjem u vršnoj zoni središnjeg dijela i u blizini Sljemenske ceste.[83]

5. 1. 2. Izazovi razvoja ekoturizma u PP Medvednica

Priroda danas, pa tako i zaštićena priroda, sve više je izložena direktnim i indirektnim negativnim utjecajima čovjeka i klimatskim promjenama. Ovi utjecaji mogu ostaviti dugotrajne posljedice na zaštićene prirodne vrijednosti. Zaštićena priroda, npr. nacionalni parkovi i parkovi prirode, često održavaju organizirane turističke i druge komercijalne aktivnosti. Takve aktivnosti, osim što donose prihod, imaju i negativne posljedice. Te posljedice se uglavnom odražavaju u degradaciji staništa ili prekomjernoj eksploataciji prirodnih resursa. Nadalje, u svakom pojedinom slučaju planiranja turističkog razvoja morala bi postojati svojevrsna ravnoteža, odnosno, svim razvojnim dionicima prihvatljiv međuodnos između neizgrađenoga i izgrađenog dijela prostora, a time i jasna spoznaja o tome koliko određeni prostor može prihvatiti turističkih sadržaja bez štetnih posljedica za budući razvoj. Riječ je o tzv. turističkom prihvatnom potencijalu, odnosno "nosivom" kapacitetu turističke destinacije *(carrying capacity).*[84] Nažalost, u Hrvatskoj, svijest o potrebi racionalnog, a time i društveno odgovornog upravljanja turističkim prostorom još nije na potrebnoj razini. Učinkovito upravljanje zaštićenim prirodnim područjima, te razvoj ekoturizma u istima, svakako predstavlja izazov za nadležne institucije. U svrhu što zornijeg prikaza izazova (ograničenja i mogućnosti) izrađena je SWOT analiza u kojoj su prikazane snage (prednosti), mogućnosti, slabosti i prijetnje za ekoturizam na Medvednici (tab. 10).

[83] Curić D., Opačić T., i dr. (2014*.): Zaštićena područja kao rekreacijske zone grada-primjer Parka prirode Medvednica*

[84] Vlada Republike Hrvatske, op. cit. 40, str. 11.

Tablica 10. SWOT analiza ekoturizma u PP Medvednica

SNAGE	SLABOSTI
• Prirodne vrijednosti (geologija, hidrologija, flora, fauna, staništa, klima, tla). • Kulturno-povijesne vrijednosti (dvorci, crkve, etnografska baština, način života, priče i legende). • Europski certifikat za održivi turizam. • Okruženje - grad Zagreb, Zagrebačka županija, Krapinsko-zagorska županija. • Turistički valorizirani rudnik Zrinski, špilja Veternica i Medvedgrad. • Održavanje edukativnih programa. • Šumska staza Bliznec i sadržaji za osobe s posebnim potrebama. • Manifestacije na Medvedgradu. • Prometna dostupnost. • Brojnost poučnih staza i biciklističkih staza, te sadržaja za aktivni odmor u prirodi. • Manifestacija - utrka Snježna Kraljica. • Status Medvednice kao tradicionalno izletište stanovnika Zagreba.	• Izražena sezonalnost (zimi skijanje, ljeti zbog klime) • Zatvaranje ZET-ove žičare (porast broja vozila). • Valorizacija i procedura zaštite na državnoj razini. • Loša educiranost korisnika o potrebi zaštite prirode. • Slaba informiranost o PP Medvednica kao Natura 2000 područje. • Zapuštenost i neuređenost nekih dijelova. • Nedovoljno parkirnih mjesta. • Dio šuma u privatnom vlasništvu. • Nedostatna i nerazvijena promocija. • Nedostatak ljudskih resursa s obzirom na veličinu Parka. • Nedostatak lokalne ponude (npr. proizvodi sa obližnjih OPG-ova). • Manjkavost signala za mobilne uređaje
MOGUĆNOSTI	**PRIJETNJE**
• Revitalizacija vrijednih lokaliteta i građevina (Brestovac, Željezničar, Dom sindikata, Vila Rebar, Adolfovac, Sljemenska žičara). • Obnova i revitalizacija pomoću EU fonova. • Edukacija dionika i korisnika Parka o važnosti zaštite prirode i Natura 2000 mreži.	• Manifestacija - utrka Snježna Kraljica i ostala skijaška natjecanja. • Zona skijališta s popratnom infrastrukturom i planiranim povećanjem. • Mali broj korisnika ZET-ovih autobusa (8%). • Vremenske nepogode koje izazivaju erozije i devastaciju staza i okoliša. • Povećan broj automobila u vrijeme

• Izgradnja sljemenske žičare. • Brendiranje PP Medvednica kao ekološka turistička destinacija. • Energetska učinkovitost (transport, javna rasvjeta, graditeljstvo). • Veći broj sadržaja za osobe sa različitim oblicima invaliditeta. • Utvrđivanje toka posjetitelja s kapacitetom nosivosti. • Produljenje boravka gostiju. • Povezivanje sa turističkim agencijama. • "Forum dionika" sa tridesetak institucija. • Trend porasta posjećivanja zaštićene prirode. • Razvoj cjelogodišnjeg održivog turizma. • Prostor za razvoj smještajnih kapaciteta (npr. kamp).	popularnih manifestacija. • Posipanje cesta solju za vrijeme zimske sezone. • Imovinsko pravni odnosi u Parku. • Financiranje iz državnog proračuna-slaba samoodrživost. • Neprikladne djelatnosti koje devastiraju ekosustave Parka (kamenolomi, izvlačenje drva, rezanje grana, vožnja biciklima, motorima i quadovima van označenih staza).

Izvor: Izrada autorice prema Razvojna strategija Grada Zagreba (2015.): Zagrebplan 2020 i Strategija održivog turizma Parka Prirode Medvednica, dostupno na : http://www.stari.pp-medvednica.hr/Medvednica_media/Strategija_odrzivog_turizma_PPMedvednica.pdf (21. 04. 2016.)

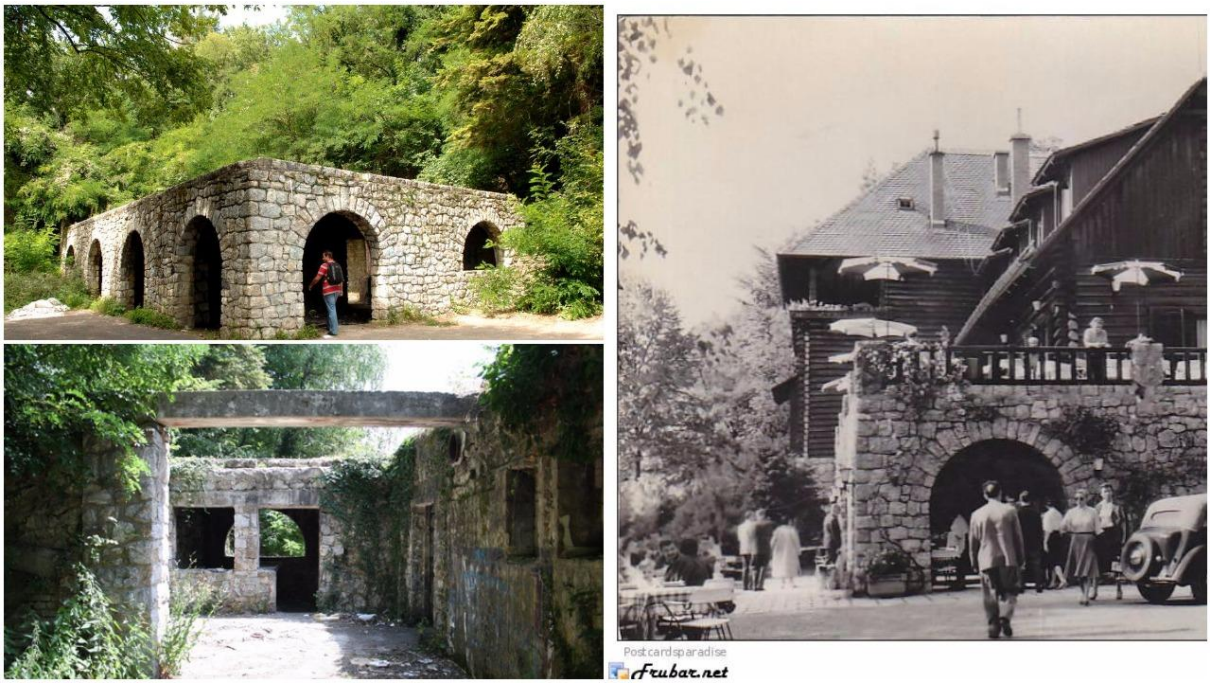
Iz dane analize može se zaključiti da PP Medvednica obiluje prirodnim i kulturnim resursima, koji u suradnji s dionicima predstavljaju temelj za razvoj ekoturizma. Dobivanjem Europskog certifikata za održivi turizma te osnivanjem "Foruma dionika" Medvednica je jasno pokazala u kojem pravcu se želi razvijati. Medvednica je za stanovnike Zagreba i okolice tradicionalno mjesto za provođenje vikenda, mjesto za odlazak u prirodu ili pak mjesto za aktivan odmor u prirodi. Također se nude sadržaji za osobe s posebnim potrebama što je pohvalno, no ni njih nema u dovoljnoj mjeri, niti za ostale vrste invaliditeta. Medvednica je prometno lako dostupna, prestankom rada žičare uvedena je autobusna linija, no mali broj ljudi se koristi njome. Za one koji vole komoditet vlastitih automobila nedostaje parkirnih mjesta, a emisija štetnih plinova, buka i zagađenje zraka samo se povećava, najviše za vrijeme skijaških kupova.

Stvaranje umjetnog snijega, čime se crpi voda i energija iz obližnjih izvora, ostavlja ozbiljne posljedice na tlo kad se snijeg otopi. Također, devastiranje tla nastaje nakon soljenja cesta protiv poledice, kada se sol otopi i upije u tlo. Ovdje se mogu još dodati neprikladne

djelatnosti poput izvlačenja drva iz šuma, vađenje iz kamenoloma, vožnja biciklima, motorima ili drugim sredstvima po stazama koje nisu namijenjene za ljudske aktivnosti. Osim ljudskih aktivnosti, na devastaciju okoliša djeluju i vremenske nepogode koje izazivaju eroziju tla i urušavanje staza, ili kisele kiše koje djeluju na ekosustave šuma. Odlaganje otpada u neaktivnim kamenolomima predstavlja veliku prijetnju, dok bi se u njima mogli napraviti neki alternativni sadržaji, npr. uređenje ekstremnih sportova poput penjanja. Na nekim dijelovima pojavljuje se zarasle poljoprivredne površine koje bi trebalo sanirati. Samim time mogla bi se organizirati lokalna ponuda hrane i suvenira. Da obližnji OPG-ovi nude svoju hranu te da se prodaju lokalno izrađeni npr. drveni ili kameni suveniri.

Financiranje iz europskih fondova pomoglo bi u obnovi i revitalizaciji derutnih objekata koji bi time dobili novu namjenu. Velik je broj različitih dionika koji upravljaju ukupnom infrastrukturom za posjetitelje, a mnogi su objekti i u imovinsko pravnom sporu, što rezultira i lošim stanjem iste. Posebno se to odnosi na objekte Vila Rebar (slika 10.), Brestovac, Prekratićeva kuća, Dom Željezničara, ali i stanje planinarskih domova, skijališta, prometne infrastrukture i druge infrastrukture. Prilikom obnove potrebno je raditina projektima visoke energetske učinkovitosti te u skladu s načelima ekoturizma. Potrebno je dionike i korisnike Parka više educirati te osvijestiti o zaštiti prirode i samoj Natura 2000 mreži, što bi ujedno pridonijelo boljoj promociji i svjesnom korištenju resursa Parka.

Slika 10. Vila Rebar nekada (desno) i ostaci danas (lijevo)



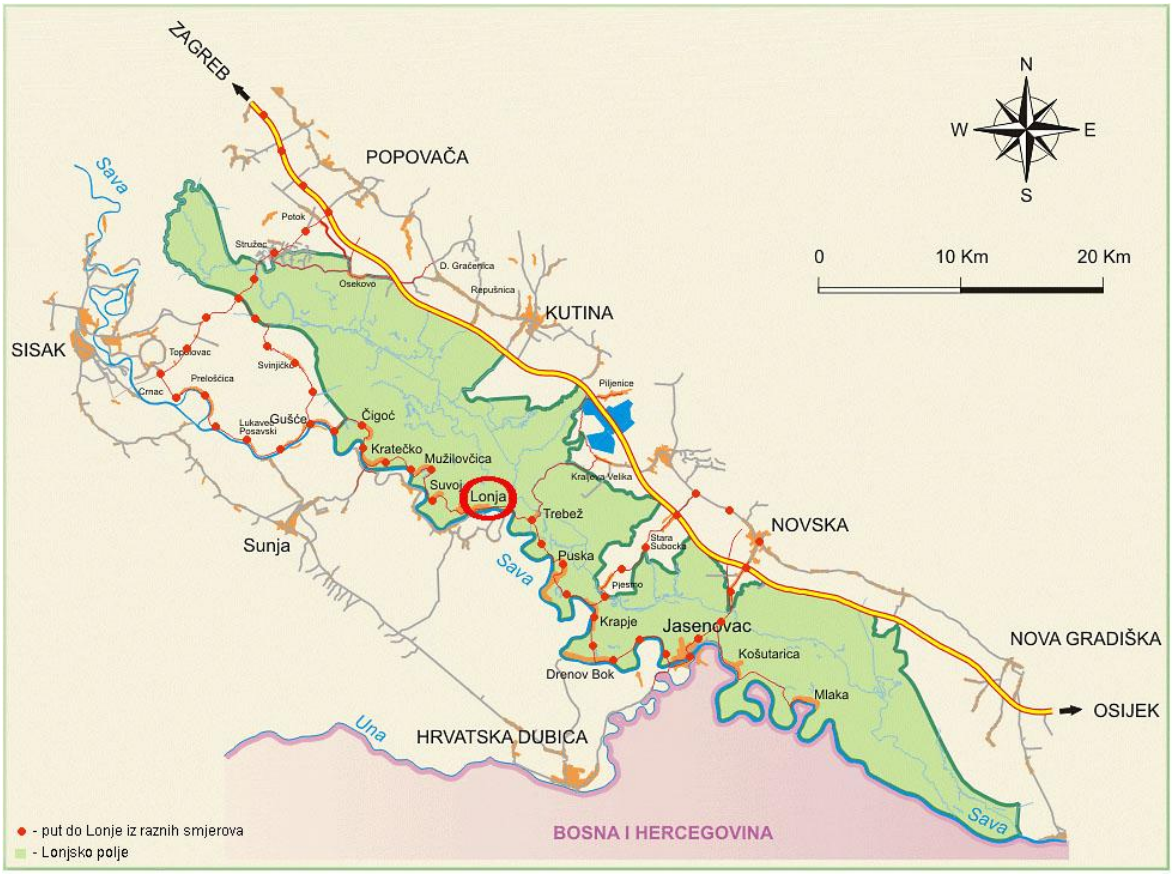
Izvor: http://www.planinarstvo.bloger.index.hr/post/zagrebacki-romarski-put--sljeme/26632417.aspx, http://www.24sata.hr/news/jeza-u-zagrebu-ovo-su-tajne-lokacije-koje-opsjedaju-duhovi-460413

Ipak, najveći problem i dalje ostaje što procijenjenih milijun posjetitelja je koncentrirano na posjet vršnom dijelu Medvednice, posebice za vrijeme skijaške sezone. Park prirode Medvednica, uz cijeli niz razvijenih kvalitetnih iskustava, kroz infrastrukturu koja već postoji i koju treba unaprijediti i osuvremeniti, dobro je pozicionirana za povećanje broja posjetitelja kao i njihove potrošnje.

5. 2. PARK PRIRODE LONJSKO POLJE

Područje PP Lonjsko polje obuhvaća ruralno područje u središnjem dijelu kontinentalne Hrvatske, uz središnji tok rijeke Save, lociran između županijskoga središta grada Siska i općinskog centra Nove Gradiške. Zakon o proglašenju Parka prirode "Lonjsko polje" ("Narodne novine" br. 11/90) donesen je 1990. godine, kojim je područje Lonjskog i Mokrog polja s pojasom lijeve obale rijeke Save u ukupnoj površini od 50650 ha proglašeno Parkom prirode(na slici 11. označeno zelenom bojom). Prema današnjim podacima iz GIS-a prostor parka prirode zauzima 511,36 km2.[85]Močvare, kao jedan od najugroženijih prirodnih ekosustava predstavljaju veliki potencijal u očuvanju ekoloških, kulturnih, ekonomskih, znanstvenih i rekreacijskih vrijednosti. Park prirode Lonjsko polje jedno je od područja, koje je zbog svojih prirodnih i kulturnih vrijednosti tipičnih poplavnih riječnih dolina prepoznato kao područje vrijedno očuvanja za buduće generacije.

Slika 11. Prostorno razgraničenje PP Lonjsko polje



Izvor: http://www.etnoselo-staralonja.com/ako-vas-zanima/lonjsko-polje/

[85] Javna ustanova PP Lonjsko polje*: Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine*, Plan upravljanja, Krapje, str. 8.

Park prirode Lonjsko polje geografski je smješten u području srednjeg toka rijeke Save, oko 75 km jugoistočno od Zagreba. Većim dijelom nalazi se u Sisačko-moslavačkoj županiji, a manjim dijelom nalazi se u Brodsko-posavskoj županiji. Cijelo područje Parka je izrazito nizinski kraj nadmorske visine od 90-110 m, a po svom karakteru je isključivo ruralno područje. Parku prirode Lonjsko polje pripada 14 naselja – Osekovo, Stružec, Čigoć, Kratečko, Mužilovčica, Suvoj, Lonja, Trebež, Puska, Krapje, Drenov Bok, Jasenovac, Košutarica i Mlaka.[86] Relativno su daleko od glavnih cestovnih veza i međusobno slabo povezana s naseljima na desnoj obali Save.

5. 2. 1. Opis postojećeg stanja

Park prirode Lonjsko polje od 2005. godine nalazi se na pristupnoj listi za upis na UNESCO-vu Listu svjetske baštine u kategoriji mješovitog dobra, prirodne i kulturne baštine. 29. siječnja 2008. godine predana je prijava za upis na Listu svjetske baštine pod naslovom „Lonjsko Polje Nature Park – *A Living Landscape and the Floodplain Ecosystem of the Central Sava Basin*". Dobro je nominirano prema četiri kriterija[87] :

1. Primjer tipa građevine, arhitektonske ili tehnološke cjeline ili krajolika koji ilustrira značajnu fazu ili faze ljudske povijesti; autentična tradicijska drvena arhitektura i organizacija prostora.
2. Ljudska interakcija s okolišem, kulturni krajobraz.
3. Očuvani ekološki procesi – plavljenje, tradicionalni sustav pašarenja.
4. Očuvane vrste, autohtone pasmine i staništa poplavnih nizinskih šuma i vlažnih travnjaka.

U ovom potpoglavlju biti će dani opisi postojećih vrijednosti u PP Lonjsko polje. Kroz posebna potpoglavlja opisane će biti prirodne i kulturne vrijednosti Parka te turističke aktivnosti koje se odvijaju u samom Parku.

[86] Loc. cit.

[87] Loc. cit.

5. 2. 1. 1. Prirodne vrijednosti

Pošto Park prirode Lonjsko polje obiluje prirodnim vrijednostima koje su bitne u zaštiti Parka i na kojima počiva razvoj ekoturizma, one će biti ukratko predstavljene u sljedećoj tablici (tab. 11).

Tablica 11. Prirodne vrijednosti PP Lonjsko polje

Klima	Prosječne temperature se kreću od -1,5 °C u siječnju do 20 °C u srpnju. Prosječna godišnja temperatura je 9,5 °C. Prosječna godišnja vlaga zraka je 77%, a maksimum je u srpnju i prosincu. Mraz je tipičnan za ovo područje. Negativne temperature zraka se ne pojavljuju samo u lipnju, srpnju i kolovozu.
Hidrologija	Rijeka Sava je temeljni čimbenik koji utječe na prirodne, kulturne i krajobrazne značajke ovog područja. Ova rijeka je ujedno i rubni vodotok prostora Parka, koji svojim hidrološkim značajkama bitno utječe na vodni režim područja. U srednjoj Posavini plavljenje je najčešće uzrokovano indirektnim punjenjem pritoka Save i njihovim izlijevanjem u retencijska područja. Glavni pritoci Save su Kupa, Lonja, Trebž, Veliki Strug, Una, Sunja i njihovi pritoci.
Geomorfologija	Na području se nalazi kopneni beskarbonatni prapor, jezersko-barski sedimenti, te aluvijalni nanos savskih terasa, proluvij, riječni i potočni nanos. Kvartarni nanosi nastaju povlačenjem poplavnih voda, koje ostavljaju za sobom krupno-zrnate fluvijalne nanose. Plavljenjem su nastali prirodno uzvišeni tereni (grede) koji gotovo nikad ne plave.
Pedologija	Tla na ovom području su hidromorfna. Odlika hidromorfnih tala je prirodno slaba dreniranost, te prirodni proces hidrogenizacije unutar 2 m dubine, koji je uvjetovan viškom površinske ili/i podzemne vode koja nije zaslanjena niti alkalizirana.
Staništa	Sukladno Nacionalnoj klasifikaciji staništa utvrđeno je 6 osnovnih tipova staništa i 113 različitih stanišnih tipova. Ugroženi i rijetki stanišni tipovi pokrivaju 84,60% površine Parka. Osnovna staništa su površinske kopnene vode i močvarna staništa, travnjaci, šikare, šume, kultiuvirane nešumske površine te izgrađena industrijska baština.
Krajobraz	Područje predstavlja mozaik tradicijske kulture sela, oranica, voćnjaka, livada i pašnjaka, riječnih rukavaca, rijeka i poplavnih nizinskih šuma. Ovisno o dinamici plavljenja i mikro reljefu, čovjek je stvorio život i gradio naselja na najsigurnijim mjestima – gredama. Iza sela su stvarani voćnjaci, oranice i livade i dalje kompleksi poplavnih pašnjaka i nizinskih šuma.

Flora	Na području Parka zabilježeno je 550 biljnih vrsta. Susreću se šume crne johe, šume poljskog jasena, šume hrasta lužnjaka, običnog graba i ritske šume. Floru čine pašnjaci livade, te biljne zajednice koje rastu u vodenim staništima, a slobodne vodene površine su prekrivene plivajućom vegetacijom.
Fauna	S obzirom na močvarno područje ovdje obitava velik broj kukaca. Na području Lonjskog polja obitava 15 vrsta vodozemaca i svi su svojom biologijom vezani za močvarna i vodena staništa. Na širem području Lonjskog polja obitava i 10 vrsta gmazova (ovdje obitavaju kornjače, gušteri i zmije). U rijeci Savi živi oko 45 vrsta riba. Ovdje obitava i 7 vrsta sisavaca vezanih za vodu: vidra, vodena rovka, vodeni voluhar. Područje daje optimalne uvjete za rast običnog jelena, a stabilna je populacija divlje mačke i vidre. Na području Parka prirode zabilježeno je čak 7 izvornih pasmina – autohtone pasmine konja Hrvatski posavac i Hrvatski hladnokrvnjak, turopoljska svinja i crna slavonska svinja, slavonsko-srijemsko podolsko govedo, posavska guska i posavski gonič.

Izvor: Izrada autorice prema Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz I poplavni ekosustav Srednje Posavine, Plan upravljanja, Javna ustanova PP Lonjsko polje, Krapje te prema podacima sa službenih internetskih stranica PP Lonjsko polje http://www.pp-lonjsko-polje.hr/ (22. 04. 2016.)

Što se prirodnih vrijednosti tiče, važno je napomenuti da se na desnoj obali Save nalazi selo Čigoč. Zbog velikog broja gnijezda na krovovima drvenih posavskih kuća, selo Čigoč je 1984. godine proglašeno Prvim Europskim selom roda.

Park prirode Lonjsko polje je upisan na listu vlažnih staništa od međunarodnog značaja u skladu s Ramsarskom konvencijom. Potpisom konvencije Republika Hrvatska obvezala se na kontinuirano osiguranje zaštite močvarnih područja i ptica močvarica. Ovo područje je značajno kao zimovalište i odmorište za ptice selice, te mjesto gniježđenja za gotovo 140 vrsta. [88]

Lonjsko polje je ujedno i najveće mrijestilište riba u cijelom dunavskom porječju. Ekološki procesi i dinamika plavljenja uvjetuju tradicionalno korištenje zemlje, što je stvorilo jedinstven mozaik antropogenih i prirodnih staništa, te izvorne domaće svojte: posavski konj, slavonsko-srijemsko podolsko govedo, turopoljska svinja. Tradicionalna poljoprivreda i uzgoj

[88] PP Lonjsko polje, dostupno na: http://www.pp-lonjsko-polje.hr/ (23. 04. 2016.)

autohtonih pasmina prisutna su i danas, te predstavljaju važan element u očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti.

Na području Parka nalaze se dva ornitološka rezervata (mjesta bogata određenim vrstama ptica), Krapje đol, prvi hrvatski ornitološki rezervat proglašen je 1963. godine i ornitološki rezervat Rakita, proglašen 1969. godine.

5. 2. 1. 2. Kulturno povijesne vrijednosti

Povijesna ostavština ovog područja je neizmijenjena organizacija prostora koja je posljedica graničnog područja između Habsburške Monarhije i Osmanlijskog carstva. Granica, odnosno Vojna Krajina na ovom području postojala je gotovo 350 godina, a štitila je Europu od osvajačkih pohoda i služila kao kordon za zaštitu od zaraznih bolesti. Međutim, granica je bila kontrolirano otvorena za trgovinu, gospodarstvo i kulturnu razmjenu. Uz nju su bile utvrde sa stražarnicama (kulama) i kuće na stupovima (čardaci), no puno više od fortifikacija, štitile su je močvare, šume i rijeke, koje su bile sastavni dio vojne strategije.[89] Detaljniji prikaz kulturne baštine dan je u sljedećoj tablici (tab. 12), gdje je podijeljena na nepokretna kulturna dobra, pokretna kulturna dobra te nematerijalnu kulturnu baštinu.

Tablica 12. Kulturno povijesne vrijednosti PP Lonjsko polje

Nepokretna kulturna baština	Kulturni krajolik (cjelokupna organizacija prostora i krajolika čini jedinstven sustav prilagodbe nepredvidivoj poplavnoj dinamici, naselja se formiraju uz glavnu cestu prateći tok rijeke Save). Povijesna naselja gradsko seoskih i seoskih obilježja. Graditeljska baština (graditeljski sklopovi, stambene građevine, građevine javne namjene, tradicijsko graditeljstvo javne i gospodarske namjene). Tradicijska arhitektura temeljena na drvu-hrastovina (slika 12.) Memorijalna baština i lokaliteti. Arheološki lokaliteti. Parkovna arhitektura.

[89] Ibidem (23. 04. 2016.)

Pokretna kulturna baština	Inventari sakralnih građevina (oltari, slike, kipovi, crkveni namještaj, orgulje, crkveno posuđe – sačuvani u 7 crkava u okolnim mjestima). Etnografska baština (tradicijski predmeti koji su se koristili u svakodnevnom životu poput alata, posuđa, oruđa, tekstila, nošnji). Etnografske zbirke (zaštićene zbirke tradicijskih predmeta otvorene za javnost u nekoliko kuća ili na info punktovima Parka). Muzejske zbirke nalaze se u sljedećim muzejskim ustanovama: Javna ustanova Spomen područje Jasenovac (kompleks ima vrijednost memorijalnog područja od nacionalnog značaja te uživa poseban status. Zaštićen je kao kulturno dobro), Gradski muzej Sisak i Muzej Moslavine Kutina. Tradicijska plovila (manji drveni brodovi te mlinovi i vodenice).
Nematerijalna kulturna baština	Tradicijske vještine, obrti, rukotvorstvo (sačuvana nematerijalna baština objedinjava znanje i vještine vezane uz sve oblike tradicionalnog gospodarenja područjem; od obrade zemlje, stočarstva, ribarstva, obrade drveta, tradicionalnih obrta i rukotvorstva). Od rukotvorstava još se u nekoliko obitelji prakticira tkanje na drvenom tkalačkom stanu, izrada košara od pruća, izrada ribarskih mreža, izrada drvenih čamaca, proizvodnja vlastite hrane, te arhaične kulinarske vještine i pripremanje starinskih jela. Pučko stvaralaštvo u domeni glazbe, plesa, predaje, igara I običaja. Toponimika.

Izvor: Izrada autorice prema *Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz I poplavni ekosustav Srednje Posavine,* Plan upravljanja, Javna ustanova PP Lonjsko polje, Krapje te prema podacima sa službenih internetskih stranica *PP Lonjsko polje http*://www.pp-lonjsko-polje.hr/ (22. 04. 2016.)

Slika 12. Primjer tradicionalne kuće koja je uređena (lijevo) te kuće koje nisu uređene (desno)



Izvor: http://trnac.net/2014/07/21/covek-z-kuglum-v-jetre-josip-kovacevicov-putopisi-i-razgovori-landranje-i-spominki/, http://www.fenixdtours.hr/hrvatska/sisak-i-lonjsko-polje

Kulturna baština Lonjskog polja vezana je uz ruralni prostor i njegov cjelokupni kulturni identitet, kojeg čine raspored i prostorna organizacija naselja, tradicijska arhitektura u drvu, tradicijski način gospodarenja zemljom, tradicijski predmeti i rukotvorine, tradicijska umijeća i obrti, pjesme i plesovi, običaji i legende. Područje je ostalo sačuvano u relativno izvornom obliku zbog gospodarskoga zanemarivanja seoskih prostora na račun urbanizacije većih centara, izoliranost i depopulacije, te neulaganja u infrastrukturu i razvojne programe.

5. 2. 1. 3. Turistička aktivnost

Prihvat posjetitelja obavlja se u informativno-edukativnim centrima u Čigoću br. 26 i Krapju br. 16, koji su opremljeni malim suvenirnicama i sanitarnim čvorovima. Organizirano vođenje posjetitelja obavlja se uz vodiče-edukatore, koji sa posjetiteljima rade edukativne programe: Bijela roda u Čigoću, Krapje - selo graditeljske baštine, Žličarka – ptica sa žlicom, Posavski konj, Vodozemci. Pruža se mogućnost razgledavanja etnografskih zbirki i izložbi na info punktovima. Park pruža dvije pješačke staze te šest biciklističkih staza koje povezuju mjesta u regiji. Predviđa se da glavni prihvatni centri (glavni ulazi u Park) usmjeravaju posjetitelje u Parku. Ovakav način usmjeravanja posjetitelja ima za cilj:

- Posjetitelji parka moraju u info centru dobiti sve informacije o Parku.
- Zbog ponude i pratećih zaštitnih mjera, utjecaji na životinjski i biljni svijet moraju se svesti na najmanju mjeru.
- Stanovnici Parka trebaju imati udjela u prihodima od turizma, te se očekuje stalna suradnja između uprave Parka i seoskih gospodarstava koja se bave turističkom djelatnošću.
- Izraditi vikend programe za posjetitelje i provoditi ih u suradnji sa gospodarstvima koja imaju registriranu djelatnost za noćenje i hranu.
- U što većoj mjeri treba izbjeći opterećenje sela, njihovih stanovnika i gostiju.

Na području Parka prirode Lonjsko polje postoji 23 registriranih seoskih domaćinstava sa 62 sobe i 134 kreveta. Smještajni kapacitet je najčešće namijenjen malim grupama do 6 osoba. Ne postoji mogućnost za smještajem grupe od 50 ljudi na jednom mjestu. Trenutno na području postoji samo jedno mjesto gdje se može smjestiti 20-ak osoba, dok su ostale sobe i apartmani namijenjeni za dvije do osam osoba. U Ekoetno selu Strug ima prostora za 20 osoba, no nude i 36 dodatnih kreveta u drvenim kućama u blizini. Gastronomija ovog kraja je usko povezana s poljoprivredom, pašarenjem i rijekom Savom. U većini mjesta koje nude

smještaj može se pojesti barem doručak, a neki nude i mogućnost punog pansiona. Na području je i obiteljsko gospodarstvo koje ima ekološku proizvodnju te osim pripremanja jela, prodaje svoje prehrambene proizvode kao suvenire.[90] Ne postoje objedinjene informacije o svim dostupnim suvenirima na području, na brojnim seoskim domaćinstvima se prodaju domaći proizvodi kao suveniri, ali oni nisu prisutni u informacijskim centrima.

Lonjsko polje godišnje posjeti od 14 000 do 21 000 posjetitelja. U prosjeku čak do 80% posjetitelja Lonjskog polja čine grupe učenika i studenata. Oko 15% posjetitelja su stranci, no taj se postotak u protekle tri godine popravlja. Najbrojniji su Nijemci, Francuzi i Švicarci. Uglavnom posjećuju Park kada su u prolazu. Samo 4-8% posjetitelja se u Lonjskom polju zadržava dulje od jednog dana, a to su većim dijelom stranci. Turiste privlači priroda, rekreativne aktivnosti i kulturna baština, a žele doživjeti jedinstven ugođaj močvarne prirode i seoskog života uz rijeku.[91]

Navedeni podaci o procjeni posjetitelja PP Lonjsko polje ne uključuju posjetitelje memorijalnom Spomen području Jasenovac. Spomen područje je u 2011. godini posjetilo oko 11 000 ljudi. Međutim, oni su se na području zadržali samo dva do tri sata, razgledali muzej, a vjerojatno nisu ni bili svjesni da se nalaze na području PP Lonjsko polje. Postoji velik potencijal informiranja i usmjeravanja tih posjetitelja da se duže zadrže na području, no za postizanje tih rezultata je potrebna veća suradnja Spomen područja i Parka.[92]

5. 2. 2. Izazovi razvoja ekoturizma u PP Lonjsko polje

Razvoj turističke djelatnosti na području Parka još je uvijek u početnoj fazi, pa se moglo reći da s godišnje 11 000 prodanih ulaznica nema negativna utjecaja posjetitelja na prirodne i kulturne vrijednosti Parka.

U strukturi stanovništva koje obitava u selima Lonjskog polja uglavnom prevladava starije stanovništvo što i ne čudi s obzirom na slabu mogućnost zapošljavanja, ali istovremeno i prometnu udaljenost i slabu prometnu povezanost dijelova Lonjskog polja s većim urbanim sredinama kojima gravitira radno sposobno i stanovništvo koje se obrazuje. Sve navedeno već

[90]Superna d.o.o. (2012.): *Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje*, Sisačko-moslavačka županija, str. 17. - 20.

[91] Ibidem, str. 22.

[92] Loc. cit.

godinama izaziva migracije i depopulaciju, no možda se upravo činjenica slabijeg gospodarskog razvoja ovog kraja, nepostojanje industrije i intenzivne poljoprivredne proizvodnje pozitivno odrazila na očuvanje izvornosti kraja.[93]Kako bi se dala šira slika o ekoturizmu u Lonjskom polju, njegovim mogućnostima za razvoj, a isto tako i čimbenicima koji ga ograničavaju, napravljena je SWOT analiza o ekoturizmu u PP Lonjskom polju (tab. 13)

Tablica 13. SWOT analiza ekoturizma u PP Lonjsko polje

SNAGE	**SLABOSTI**
• Bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta • Graditeljska baština (tradicionalne kuće) • Očuvana kulturna baština • Tradicionalno poljodjelstvo i stočarstvo • Autohtone pasmine životinja • Uvrštenost Lonjskog polja na Ramsarski popis • Dva posebna ornitološka rezervata • Selo Čigoč - "Europsko selo roda" • Pješačke staze i biciklističke rute • Edukativni programi • Cjelogodišnje manifestacije s demonstracijama starih zanata, običaja i vještina • Tradicionalna gastronomska ponuda • Sadržaji poput jahanja, streličarstva, vožnje kočijom • Memorijalno spomen područje Jasenovac • Pristupačne cijene smještaja i posjetiteljske infrastrukture • Povoljan prometni položaj • Postojanje strateških dokumenata	• Depopulacija i migracije stanovništva • Nedostatak turističke infrastrukture • Nedostatak ugostiteljske ponude • Nedovoljna promocija i neprepoznatljivost PP Lonjsko polje • Loše i neuređene prometnice • Zapuštene i neuredne seoske okućnice • Nedovoljno javne infrastrukture (trgovine, javni prijevoz, pošta, bankomati) • Nedovoljna informiranost lokalnog stanovništva o mogućnostima i o turizmu općenito • Nedostatak stručnog kadra • Neriješena komunalna infrastruktura • Neodgovorno zbrinjavanje otpadnih voda • Nepostojanje komunikacije i nedovoljna suradnja između nadležnih institucija • Minska područja • Zabranjen ribolov
PRILIKE	**PRIJETNJE**

[93] Kantar S., Pugelnik I., Svržnjak K.: Ograničavajući čimbenici razvoja ruralnog turizma Lonjskog polja, *Praktični mandžment,* Vol. II, br. 2, str. 27. 32.

• Upis Parka na UNESCO-vu Listu svjetske baštine • Vlak iz Zagreba prema Sisku • Rijeka Sava pogodna za kupanje • Povećanje smještajnih kapaciteta na seoskom turizmu • Financiranje iz EU fondova • Subvencioniranje od strane Županije i Države • Uključivanje lokalnog stanovništva i lokalnih poljoprivrednika u turističku ponudu • Suradnja sa turističkim zajednicama koje djeluju u okviru PP Lonjsko polje • Razvoj cjelogodišnjeg turizma, osim ekoturizma i ostali selektivni oblici • Oblikovanje i razvoj novih turističkih proizvoda • Porast svijesti o ekoturizmu i kontinentalnom turizmu • Rast turizma u promatranju ptica-aviturizam - "birdwatching" • Izgradnja kampa • Obnova starih kuća	• Neriješena komunalna infrastruktura • Neodgovorno zbrinjavanje otpadnih voda • Prioriteti lokalne samouprave i županijske vlasti (nije razvoj turizma) • Pritisci na ekosustave • Sezonalnost (mjesec lipanj i srpanj) • Konkurencija drugih tržišta i destinacija • Masovni turizam (sunce i more) • Ljudske aktivnosti (iskopavanje šljunka u Jasenovcu) • Starenje stanovništva

Izvor: Izrada autorice prema *Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz I poplavni ekosustav Srednje Posavine*, Plan upravljanja, Javna ustanova PP Lonjsko polje te prema *Strategiji razvoja održivog turizma PP Lonjsko polje*, Javna ustanova PP Lonjsko polje, 2010.

Iz predstavljene analize zaključujemo da Park obiluje kako prirodnim tako i kulturnim bogatstvima. Naglasak se stavlja na močvarno područje koje je poznato po velikom broju različitih i endemskih ptica. To je resurs koji se može iskoristiti za razvoj "aviturizma", koji je popularan u svijetu, a zapravo predstavlja promatranje ptica. U Parku se također nalazi selo koje je popularno po rodama, Čigoč, koje bi se moglo iskoristiti za samu promociju Parka. Naglasak je stavljen na ruralan način života, ljudi žive još uvijek u tradicionalnim kućama, bave se poljodjelstvom, uzgajaju stoku, a poznate se i izvorne pasmine stoke. No, takav način

života, te depopulacija, odnosno odseljavanje mladog stanovništva u urbane sredine zbog nemogućnosti i nepristupačnosti mjesta školovanja i radnog mjesta, ostavilo je posljedice iza sebe. Komunalna infrastruktura nije modernizirana, mali broj kuća je priključen na javni vodovod. Stanovnici crpe vode iz svojih bunara, uz koje nerijetko odlažu svoje otpadne vode. Nijedno selo nema sustav za pročišćavanje otpadnih voda, manji broj kućanstava se koristi septičkim jamama, a većina otpadnih voda se ispušta u tlo.

Pošto je stanovništvo većinom starije životne dobi, nisu dovoljno upoznati s prednostima koje donosi turizma, nisu informatički pismeni te nedostaje stručnog kadra u svim segmentima turističke ponude. Postoji 23 registriranih seoskih domaćinstava koji nude sve zajedno 132 kreveta. S obzirom na prijašnje godine, ovo je napredak, no postoje i dalje nedostaci. Većina domaćinstava nema gastronomske ponude, te su disperzirana što onemogućuje smještaj grupe turista veće od 20 osoba na jednom mjestu. Svakako gastronomska ponuda postoji, što je jedna od većih prednosti ovog mjesta jer se temelji na tradicionalnim domaćim specijalitetima i jelima.

Park se može doživjeti šetnjom, bicikliranjem,jahanjem, vožnjom u kočiji, safarijem u kanuu ili pak skelom (drveni brodić) "Vodomar" na Savi čiji prijevoz košta svega 2,00 kune po osobi! Ima nekoliko pješačkih i biciklističkih staza, no ulazak u Park moguć je samo osobnim automobilom. Unatoč blizini Zagreba, vlak koji je bio organiziran da vozi bicikliste u Sisak nije u redovnom voznom redu Hrvatskih željeznica. Rijeka Sava nije pogodna za plivanje te nije dopušten ribolov u njoj.

PP Lonjsko polje nalazi se u području u kojoj je zbog klime moguć cjelogodišnji turizam. Osim ekoturizma s naglaskom na ruralnom, postoje mogućnosti za ostale selektivne oblike turizma, poput edukativnog turizma, kulturnog i manifestacijskog, a sa novim turističkim proizvodima i kreativni turizam. U prilog tome svakako ide porast svijesti o ekoturizmu i zaštićenim područjima te o kontinentalnom turizmu. Parkovi prirode su savršene destinacije za bijeg iz svakodnevice i iz urbane sredine. Iskustvo je autentično, manifestacija je mnogo, one su cjelogodišnjeg karaktera, no zbog nedovoljne promocije, kao i zbog nedovoljne suradnje lokalnih jedinica samouprave i turističkih zajednica, Park je zapravo prepušten sam sebi da se promovira u vlastitom aranžmanu. Turističke zajednice na područja Parka prirode su: TZ Sisačko-moslavačke županije, TZ Jasenovac, TZ Novska, TZ Kutina, TZ Popovača i TZ Sisak.

Manifestacije na ovom području su važne jer kroz njih oživljava cijelo područje, lokalno stanovništvo surađuje, a posjetitelji mogu iskusiti tradicionalan suživot s prirodom u Lonjskom polju. Dosadašnji pokretač manifestacija je bio Park prirode u suradnji s turističkim zajednicama na području i udrugama. Prijedlog za budućnost je da turističke zajednice, civilni (udruge) i privatni sektor preuzmu organizaciju manifestacija koje su već prepoznatljive i uhodane, dok bi Park morao pokrenuti nove manifestacije na područjima koja su do sada bila zapostavljena, kako bi potaknuo i ostale sudionike na području na djelovanje.

Park se izdvaja od ostalih po tome što je sedam sela uspjelo sačuvati svoju tipičnu strukturu, tradicionalne posavske arhitekture, pokretnih kulturnih dobara (starinski predmeti, alati i uređaji seljaka, ribara i obrtnika) i nematerijalne kulturne baštine koju treba prikupiti, primijeniti i njegovati. Na području Lonjskog polja se susreću ljudi koji danas njeguju stare zanate i žive tradicionalnim načinom života u skladu s prirodom.

Neriješenoj komunalnoj infrastrukturi mogu se dodati neuređene i loše prometnice, neuređene i zarasle okućnice te nedostatak javne i posjetiteljske infrastrukture. Ovo su glavna problemska pitanja, ujedno i prijetnje razvoju ekoturizma u Parku, koja se moraju riješiti suradnjom svih dionika kako bi bio moguć daljnji razvoj turizma. Nedostaje javni prijevoz, trgovine, odmarališta, benzinske postaje, pošta i bankomati, a također nedostaje i sadržaja za turiste, zbog nedostatka stručnog kadra koji bi se pozabavili istim te nedovoljne suradnje nadležnih institucija, poput turističkih zajednica, turističkih agencija, jedinica lokalne samouprave i županija. U prilog svemu navedenom ne idu ni konotacije vezane uz sumnjiva područja koja se povezuju s minama.

5. 3. KRITIČKI OSVRT NA EKOTURIZAM U ODABRANIM PARKOVIMA

SWOT analize u prijašnjim poglavljima prikazale su niz prilika i snaga koje proizlaze iz prirodnih karakteristika područja, netaknutosti i čuvanosti prirode te izuzetnog potencijala za razvoj i promociju kontinentalnog turizma ovih regija. Osim toga, pri planiranju dugoročnog razvoja potrebno se također osvrnuti i na same slabosti koje najčešće proizlaze iz nedovoljnog angažmana nadležnih institucija. Karakter prepoznatih prijetnji iz okoline omogućava njihovu adekvatnu transformaciju u prilike.

PP Medvednica i PP Lonjsko polje imaju izuzetan turistički potencijal koji nije na adekvatan i optimalan način valoriziran. Iako PP Medvednica ima pozamašan broj posjetitelja u odnosu na PP Lonjsko polje, on se može pripisati blizini Zagreba te tradiciji Zagrepčana kojima Medvednica predstavlja vikend destinaciju za otići u prirodu, šetnju ili vožnju biciklima, te je time regionalno prepoznat, dok je Lonjsko polje u manjoj mjeri regionalno prepoznato.

Navedeni Parkovi su jedina zaštićena područja u Hrvatskoj koja su nagrađena Europskim certifikatom održivog turizma (*European Charter for sustainable tourism*, EUROPARC), što govori da streme održivom turizmu i razvoju istog u svojim Parkovima. U skladu s time, oba Parka su napravila *Strategije održivog turizma* u kojima su predstavljene analize područja, procjene turističke ponude, vizije, ciljevi te akcijski planovi i mjere koje bi se trebale poduzeti. Javna uprava PP Lonjsko polje je još 2000. godine izdala *Master plan turizma-Regionalni koncept za Lonjsko polje-Posavina* u kojem žele Lonjsko polje brendirati kao destinaciju, tj, jezgru Posavine, odnosno kao jedinstven park prirode na Mediteranu. Sisačko-moslavačka županija je izdala *Marketing plan Područja Lonjsko polje* za razdoblje od 2013. do 2020. godine kao osnovu za turističku valorizaciju i promociju područja Lonjskog polja, odnosno polaznu točku planirane marketinške strategije. Moglo bi se reći da PP Lonjsko polje ima mnogo planova, želi se probiti u regionalnom i međunarodnom smislu, strateški dokumenti pomažu, no ostaje samo na tome. Dok Zagrebačka županija i Krapinsko-zagorska shvaćaju važnost valorizacije svog Parka, te su dionici u međusobnoj koordinaciji, kod PP Lonjsko polje to nije slučaj. PP Lonjsko polje je u oblasti više županija i turističkih zajednica, no to mu ne pomaže u promociji, zbog nedovoljno koordinacije istih.

Iako se po nekim prirodnim značajkama razlikuju, prvenstveno što je Medvednica planinsko, a Lonjsko polje močvarno područje, smatram da oba Parka imaju potencijal i perspektivu za razvoj ekoturizma. Obiluju očuvanom i netaknutom prirodom, očuvanim staništima i ekosustavima te rijetkim i endemskim vrstama. Dodajući navedenom kulturnu baštinu, pokretnu, nepokretnu, nematerijalnu, način života te suživot ljudi i Parka, smatram da su dobri katalizatori za razvoj kontinentalnog turizma koji nude mogućnost cjelogodišnjeg poslovanja.

Navedenim Parkovima fali podjednako promocije da bi bili prepoznati na nacionalnoj razni, no imaju svoje točke prepoznatljivosti, za Medvednicu je to Sljeme koje je poznato po skijaškim kupovima, dok je u Lonjskom polju prepoznato selo Čigoč, kao Europsko selo roda.

To su točke pomoću kojih bi navedeni Parkovi mogli pronaći svoj put za nacionalu, a time i međunarodnu prepoznatljivost, odnosno promociju.

Ako sagledamo Parkove prema četiri ključna načela ekoturizma, možemo zaključiti da su oni u skladu s tim načelima. Načela navedena u poglavlju 3.1. Definiranje ekoturizma su: 1) ***OKRUŽENJE*** - *Ekoturizam uključuje prirodna područja, zaštićena područja i/ili mjesta koja izazivaju zanimanje u biološkom, ekološkom ili kulturološkom smislu.* 2) ***KORISTI OD OČUVANJA RESURSA*** - *Turizam koji ne donosi neki oblik koristi u očuvanju resursa ne može se smatrati održivim. Ekoturizam ne smije izazivati negativne utjecaje i njime se mora pravilno upravljati.* 3) ***KORISTI ZA LOKALNO STANOVNIŠTVO*** - *Ekoturizam mora donijeti gospodarske, kulturološke i društvene koristi lokalnom stanovništvu. Najmanje što se od ekoturizma očekuje jest da mora donijeti koristi za društveni i gospodarski razvoj na lokalnoj razini.* 4) ***TURISTIČKI DOŽIVLJAJ*** - *Ekoturizam treba uključivati sastavnice obrazovanja i tumačenje prirodnih i kulturoloških aspekata pojedinog mjesta, turističkog odredišta. Posjetitelji trebaju naučiti ponešto o kulturnim dostignućima mjesta koje posjećuju, uvažavati tu kulturu te razviti razumijevanje za prirodu i prirodne procese koji se odvijaju na toj lokaciji.* Diskutabilna komponenta bi moglo biti treće načelo, koristi za lokalno stanovništvo. S obzirom da stanovništvo nije u dovoljnoj mjeri educirano o zaštiti prirode, samim time nije ni o koristima koje bi ekoturizam u njihovim područjima mogao donijeti. Koristi koje imaju, bilo u društvenom, kulturološkom ili društvenom smislu, su minimalne, nedovoljne za daljnji društveni ili gospodarski razvoj na lokalnoj razini. Samim time, prednosti ekoturizma nisu prepoznate, te ne postoji dovoljna motivacija lokalnog stanovništva za istim. Velike prednosti, odnosno koristi za društveni razvoj, koje se svakako prepoznaju su u edukativnom smislu jer Parkovi provode edukativne radionice za škole, fakultete, profesore te znanstvenike određenih područja.

Ako se osvrnemo na UNWTO-vu definiciju ekoturizma koja glasi da ekoturizam *čine svi oblici prirodnog turizma u kojima je glavna motivacija turista promatranje i uvažavanje prirode i tradicionalnih kultura koje dominiraju u prirodnim područjima*, možemo zaključiti da ekoturizam postoji u PP Medvednica i u PP Lonjsko polje, no Parkovi nisu prepoznati kao destinacije ekoturizma. Mnogo je ograničavajućih čimbenika razvoja, slabosti i prijetnji Parkovima, no oni posluju u skladu s načelima ekoturizma. Birajući destinaciju za putovanje i odmor, zahvaljujući nedovoljnoj promociji, rijetko tko će ciljano odabrati PP Medvednicu ili PP Lonjsko polje za višednevni odmor. Ovi Parkovi su "popratni sadržaji" drugim destinacijama. Netko tko ode u Zagreb radi urbanog ili kulturnog turizma, moguće da će otići

u toku svog odmora na Medvednicu, a netko tko završi u Sisku, ili pak na svom putu želi odmoriti u Novskoj, Kutini ili Popovači, možda će posjetiti PP Lonjsko polje. Stoga, Parkovi moraju raditi na svom imidžu i brendu da se pozicioniraju kao destinacije ekoturizma.

ZAKLJUČAK

Zaštita prirode je skup mjera i postupaka koji se poduzimaju s ciljem da se prirodni ekosustavi u najvećoj mogućoj mjeri zaštite od najčešće negativnoga čovjekova djelovanja, izazvanog društvenim razvojem koji je neusuglašen s raspoloživim prirodnim resursima. Radi očuvanja prirodnih ljepota, zaštite vrsta od izumiranja te zaštite od ljudskog djelovanja na prostor, područja su se počela zakonski zaštićivati u vrijeme kad je masovni turizam bio na vrhuncu. Takav turizam, koji se temelji na suncu i moru, uniformiranosti i pasivnosti, doživio je svoj vrhunac, a time su ljudi počeli shvaćati da turizam ovisi o prirodi, ali i utječe na nju, kako pozitivno tako i negativno. Stoga je primarno resurse koristiti na održiv način, s ciljem očuvanja istih za buduće generacije.

Turizam u zaštićenim područjima stvara koristi kao i štete. Ovi efekti u međusobnoj su interakciji na različite načine. Potencijalne koristi od turizma u zaštićenim područjima su: porast zaposlenja za lokalno stanovništvo, porast dohotka, stimuliranje i diversifikacija lokalne ekonomije, poticanje lokalne proizvodnje, doprinos očuvanju prirodnog i kulturnog nasljeđa, podrška istraživanju i razvoju dobrih ekoloških navika, podrška ekološkoj edukaciji posjetitelja i lokalnog stanovništva itd. Negativni učinci proizlaze iz samih turističkih posjeta, ali mnogima se može kompetentno upravljati, a time ih i umanjiti. Trošak turizma u zaštićenim područjima poprima tri oblika; financijsko-ekonomski (porast troškova sigurnosti, zapošljavanja dodatnog osoblja i gradnja objekata potrebnih turistima itd.), društveno-kulturni (različiti konflikti između turista, ciljeva turističkog razvoja i rezidenata) te ekološki troškovi (degradacija okoliša, gubitak bioraznolikosti itd.).

Sa smjernicama i načelima održivog razvoja, počeo se razvijati i održivi turizam. Održivi turizam treba zadržati visoku razinu zadovoljstva turista i osigurati značajan doživljaj za iste, podižući njihovu svijest o pitanjima održivosti i promičući održive turističke prakse među njima. Održivi turizam se orijentira na kvalitetu, a ne kvantitetu. Primjeri dobre prakse održivog turizma u Hrvatskoj jesu *Program EkoPartner*, *Creska vuna* te *Istra bike & outdoor.*

Kao održivi turizam, u zaštićenim prostorima razvija se turizam kojeg nazivamo ekoturizam. Ovaj pojam podrazumijeva putovanja u prirodna zaštićena područja pri čemu vodi briga o prirodi, kulturnim vrijednostima, blagostanju lokalne zajednice te uključivanje edukacije i interpretacije, kako za turiste tako i za lokalnu zajednicu. Dva osnovna cilja ekoturizma su svesti na minimum negativne utjecaje na mjesto koje se posjećuje i pridonijeti

održivom razvoju cijelog područja i lokalne zajednice te stvoriti svijest o očuvanju okoliša među lokalnim stanovništvom i turistima. Kako je prema definiciji ekoturizam dio globalne strategije očuvanja prirodnih i kulturnih dobara, on se ostvaruje usmjerenom edukacijom organizatora putovanja, putnika i lokalnih djelatnika koji prodajom smještajnih i drugih kapaciteta omogućuju ovaj oblik turizma. Također, ekoturizam je djelotvorna strategija ekonomske valorizacije prirodnih zona ili ugroženih kulturnih lokaliteta, izvrsno područje za razvoj novih radnih mjesta u turističkom sektoru, a koja neće štetiti okolišu. Ekoturizam se koncentrira na manje skupine posjetitelja kojima usluge pružaju mala specijalizirana lokalna poduzeća.

Za Hrvatsku možemo reći da je ekoturizam ovdje tek u začecima. Postoje problemi koje koče razvoj, a najčešće su to nerazumijevanje i neznanje korisnosti ovakvog vida turizma, nedostatak motivacije za istim, loša infrastruktura te nedostatak ekonomskih poticaja razvoju turizma. U Hrvatskoj se ekoturizam najčešće povezuje s drugim oblicima turizma, poput ruralnog, kulturnog, gastronomskog, enološkog, cikloturizmom i drugim. Ovakav način rada se pokazao djelotvoran jer se time smanjuje sezonalnost.

Kostarika i Norveška su države koje uspješno upravljaju razvojem ekoturizma na svojem području. Izdavanjem svojih certifikata o održivom turizmu daju do znanja da su ozbiljni u namjeri održivog razvoja. Predstavljenim primjerima u Hrvatskoj, dolazimo do zaključka da je ekoturizam u Hrvatskoj na minimalnoj razini. Potencijal je izniman, kojeg bi na adekvatan i optimalan način trebalo iskoristiti. Dobrim strateškim upravljanjem na održiv način došlo bi do razvoja cjelogodišnjeg turizma te čak do regionalnog razvoja kontinentalnih dijelova Hrvatske.

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Črnjar M.(2002): *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka
2. Demonja D., Ružić P. (2010): *Ruralni turizam u Hrvatskoj*, Meridijani, Zagreb
3. Klarić Z., Gatti P. (2006): *Hrvatski turizam - Plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb
4. Herceg N. (2013.): *Okoliš i održivi razvoj*, Zagreb, Synopsis
5. Muller H. (2004): *Turizam i ekologija*, Masmedia, Zagreb
6. Vukonić B., Keča K. (2001): *Turizam i razvoj: pojam, načela, postupci,* Mikrorad, Zagreb

ZNANTVENI I STRUČNI RADOVI, PRIRUČNICI:

1. Curić D., Opačić T., i dr. (2014*): Zaštićena područja kao rekreacijske zone grada-primjer Parka prirode Medvednica*
2. Dudley N., (2008): *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*, IUCN, Gland, Switzerland,
3. Duha Buchsbaum B. (2004): *Ecotourism and sustainable development in Costa Rica*, College of Architecture and urban studies
4. Flash Eurobarometer (2013): *Attitudes of Europeans towards tourism*, European Commission, str. 5. - 6.
5. Kantar S., Svržnjak K., i dr. (2014): *Mogućnosti razvoja ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji,* Viskoko gospodarsko učilište Križevci
6. McKeone E. (2011*): Ecotourism in Costa Rica: Environmental Impacts and Management*, Environmental Studies Undergraduate Student Theses, University of Nebraska, str. 9. - 12.
7. Pavić-Rogošić L., (2010): *Održivi razvoj*, Odraz, Zagreb,
8. Radović J. i dr. (2009): *Biološka raznolikost Hrvatske,* Državni zavod za zaštitu prirode, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb
9. Radović J. i dr. (2009): *Natura 2000 i ekoturizam u Hrvatskoj*, Državni zavod za zaštitu prirode, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb
10. World Tourism Organization (2013): *Sustainable Tourism for Development Guidebook*, Madrid, dostupno na: http://sdt.unwto.org/content/publications

ČLANCI:

1. Bučar K., Škorić S., Prebežac D. (2010): Pravila ponašanja u turizmu i njihov utjecaj na održivi turizam, *Acta Turistica,* Vol 22, No 2, str. 224.
2. Grgić M., Varga M. (2013): Uspostava ekološke mreže NAtura 2000 i uloga INSIPRE direktive, *Ekscentar,* br. 16, 54 - 57.
3. Kantar S., Pugelnik I., Svržnjak K.(2011): Ograničavajući čimbenici razvoja ruralnog turizma Lonjskog polja, *Praktični menadžment,* Vol. II, br. 2, str. 27. 32.
4. Petrić, L. (2008): Kako turizam razvijati na održivi način u zaštićenim obalnim prostorima? Primjer „Park prirode Biokovo" , *Acta Turistica Nova,* 2(1), 5–24.

OSTALI IZVORI:

1. Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada (2015*): Razvojna strategija Grada Zagreba, Zagrebplan 2020.*, dostupno na: http://www.zagreb.hr/UserDocsImages/zagrebplan-ciljevi_i_prioriteti_razvoja_do_2020.pdf
2. Innovation Norway (2015): *Key figures for Norwegian travel and tourism 2014,* Innovation Norway
3. Javna ustanova PP Lonjsko polje: *Park prirode Lonjsko polje – živući krajobraz i poplavni ekosustav Srednje Posavine,* Plan upravljanja, Krapje
4. Javna ustanova PP Lonjsko polje (2010*): Strategija razvoja održivog turizma PP Lonjsko polje*, dostupno na: http://www.pp-lonjsko-polje.hr/new/hrvatski/publikacije.html
5. Javna ustanova PP Medvednica: *Plan upravljanja Parka prirode Medvednica* , dostupno na: http://www.pp-medvednica.hr/wp-content/uploads/2014/11/15_pp-medvednica-plan-upravljanja.pdf
6. Javna ustanova PP Medvednica i Forum dionika*: Strategija održivog turizma Parka Prirode Medvednica*, dostupno na : http://www.stari.pp-medvednica.hr/Medvednica_media/Strategija_odrzivog_turizma_PPMedvednica.pdf
7. Narodne novine (2009): *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske,* dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html,
8. Narodne novine br. 80. (2013): *Zakon o zaštiti prirode*, dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx

9. Parkovi Hrvatske, *Vodič kroz nacionalne parkove i parkove prirode Republike Hrvatske*, Ministarstvo zaštite okoliša i prirode i Slobodna Dalmacija d.d.,
10. Superna d.o.o. (2012.): *Marketing plan područja Parka prirode Lonjsko polje*, Sisačko-moslavačka županija, dostupno na: http://www.smz.hr/site/images/stories/eu/Lonjsko%20polje_MARKETING%20PLAN_final.pdf
11. Vlada Republike Hrvatske (2013): *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.,* dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf

INTERNET IZVORI:

1. Costa Rica Vacation Express, Costa Rica's ecotourism success story, http://costarica.vacationexpress.com/ecology-eco-tourism.aspx (05. 03. 2016.)
2. Daily Scandinavian, http://dailyscandinavian.com/worlds-first-sustainable-destinations/ (10. 03. 2016.)
3. Destination Roros, http://en.roros.no/2013/05/13/welcome-to-a-sustainable-destination/, (10. 03. 2016.)
4. Državni zavod za zaštitu prirode, Međunarodno zaštićena područja u RH, dostupno na: http://www.dzzp.hr/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja-u-hrvatskoj/medunarodno-zasticena-podrucja-u-republici-hrvatskoj-256.html, (26. 01. 2016.)
5. EkoParner, http://www.eko-partner.hr/?q=node/4 (28. 01. 2016.)
6. Essential Costa Rica, Sustainability CST, http://www.visitcostarica.com/ict/paginas/sostenibilidad.asp?tab=4 (04. 03. 2016.)
7. Europska komisija, Zaštićena područja EU-a - Natura 2000, http://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/natura2000/index_hr.html (02.03. 2016.)
8. Geografija.hr, Zaštićena područja u Hrvatskoj, oblici i problemi, http://www.geografija.hr/hrvatska/zasticena-podrucja-u-hrvatskoj-oblici-i-problemi/, (01. 03. 2016.)
9. Global Sustainable tourism council, http://www.gstcouncil.org/blog/1478/innovation-norway-advances-sustainable-tourism-through-collaboration/ (10. 03. 2016.)
10. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Kostarika, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33356 (04.0 3. 2016.)

11. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Nacionalni parkovi i parkovi prirode sve važniji u hrvatskom turizmu, http://www.mint.hr/default.aspx?id=4298 (01. 03. 2016.)
12. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Zaštićena područja, dostupno na : http://www.mzoip.hr/hr/priroda/zasticena-podrucja, (26. 01. 2016.)
13. Održivi turizam Hrvatska, http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=3394 (28. 01. 2016.)
14. Poslovni dnevnik, U zaštićenim prirodnim parkovima porast posjećenosti, prihoda i ulaganja, http://www.poslovni.hr/hrvatska/u-zasticenim-prirodnim-parkovima-porast-posjecenosti-prihoda-i-ulaganja-270854 (01. 03. 2016.)
15. PP Lonjsko polje, dostupno na: http://www.pp-lonjsko-polje.hr/ (23. 04. 2016.)
16. Ruta Cres, http://ruta-cres.hr/aktivnosti-2/projekti/creska-vuna/ (28. 01. 2016.)
17. Službene stranice grada Zagreba, http://www.zagreb.hr/default.aspx?id=72444 (17. 03. 2016.)
18. Sornes I. (2014): Innovation Norway travel and tourism, Sustainable Tourism Norway 2015, http://www.grida.no/files/tourism/2010/seminar/10_Ingunn%20Sornes_Innovation%20Norway.pdf (08. 03. 2016.)
19. The International ecotourism society, https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism (10. 02. 2016.)
20. Zaštita prirode hr., Natura 2000, http://www.zastita-prirode.hr/Ekoloska-mreza/Natura-2000, (02. 03. 2016.)
21. Zeleni partner, http://zelenipartner.eu/art/lonjsko-polje-i-medvednica-zalazu-se-za-odrzivi-turizam (16. 03. 2016.)
22. Zemljopis, http://www.zemljopis.com/kostarika.html (04. 03. 2016.)
23. Visit Norway, http://www.visitnorway.com/things-to-do/nature-attractions/national-parks/, (07. 03. 2016.)
24. Wish hr., http://www.wish.hr/2011/10/norveska/ (04. 03. 2016.)
25. World Tourism Organization, Sustainable Development of tourism, http://sdt.unwto.org/content/ecotourism-and-protected-areas (10. 02. 2016.)

POPIS PRILOGA

POPIS TABLICA:

Tablica 1. Definicije kategorija zaštićenih područja 6
Tablica 2. Definicije, namjene i razine upravljanja kategorija zaštićenih područja u RH 7
Tablica 3. Negativan utjecaj turizma na okoliš 13
Tablica 4. Ciljevi održivog turizma 20
Tablica 5. Kriteriji nužni za razvoj ekoturizma 27
Tablica 6. Broj posjetitelja po nacionalnim parkovima u RH u 2000., 2005. i 2012. godini 34
Tablica 7. Statistički podaci o broju noćenja u Norveškoj u godini 2011., 2012. i 2013. 51
Tablica 8. Prirodne vrijednosti PP Medvednica 57
Tablica 9. Kulturno povijesne vrijednosti u PP Medvednica 59
Tablica 10. SWOT analiza ekoturizma u PP Medvednica 63
Tablica 11. Prirodne vrijednosti PP Lonjsko polje 69
Tablica 12. Kulturno povijesne vrijednosti PP Lonjsko polje 71
Tablica 13. SWOT analiza ekoturizma u PP Lonjsko polje 75

POPIS SLIKA:

Slika 1. Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj 10
Slika 2. Ključne dimenzije održivog razvoja 16
Slika 3. Ekološka mreža Natura 2000 u Europi i potencijalne članice 38
Slika 4. Područja Natura 2000 u Republici Hrvatskoj 39
Slika 5. Nacionalni pakovi Kostarike 45
Slika 6. Nacionalni parkovi Norveške 49
Slika 7. Glavna načela projekta Sustainable travel and tourism 2015 52
Slika 8. Logo certifikata za održive destinacije 53
Slika 10. Vila Rebar nekada (desno) i ostaci danas (lijevo) 66
Slika 11. Prostorno razgraničenje PP Lonjsko polje 67
Slika 12. Primjer tradicionalne kuće koja je uređena (lijevo) te kuće koje nisu uređene (desno) 72

POPIS GRAFOVA:

Graf 1. Glavni motivi za odlazak na godišnji odmor EU-ovih građana u 2012. 29
Graf 2. Prikaz broja posjetitelja po nacionalnim parkovima u RH u 2000., 2005. i 2012. godini 35
Graf 3. Broj turističkih dolazaka od 2004. do 2013. godine 43
Graf 4. Percepcija Norveške kao odmorišne destinacije 50

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad se bavi temama održivog turizma i ekoturizma. Kroz rad je predstavljena zaštićena priroda, održivi razvoj, ekoturizam te primjeri dobrog upravljanja ekoturizmom, kako u međunarodnom smislu tako i u Hrvatskoj. Za svjetske primjere dobrog upravljanja odabrani su Kostarika i Norveška. Ekoturizam je djelotvorna strategija ekonomske valorizacije prirodnih zona ili ugroženih kulturnih lokaliteta, izvrsno područje za razvoj novih radnih mjesta u turističkom sektoru, a koja neće štetiti okolišu.

Predstavljenim primjerima i analizama dvaju odabranih parkova prirode (PP Medvednica, PP Lonjsko polje) u Hrvatskoj, dolazimo do zaključka da je ekoturizam u Hrvatskoj još u začecima. Potencijal je izniman, kojeg bi na adekvatan i optimalan način trebalo iskoristiti i valorizirati, od prirodne i kulturne baštine do nematerijalne baštine. Dobrim strateškim upravljanjem na održiv način došlo bi do razvoja cjelogodišnjeg turizma te čak do regionalnog razvoja kontinentalnih dijelova Hrvatske.

Ključne riječi: održivi turizam, ekoturizam, zaštićena priroda, park prirode, Medvednica, Lonjsko polje.

SUMMARY

This thesis deals with suistainable and eco tourism. Therefore this paper explains concepts of protected nature, sustainable development, eco tourism and gives examples of good management in eco tourism both in international and national terms. Costarica and Norway are elected as the world's best examples of good management. Eco tourism is effective strategy of economic evaluation of natural areas and endangered cultural sites and excellent ground for new employments in the field of tourism but the one that will not harm the environment.

Examples and anlyzes of natural parks introduced in this paper led to the conclusion that eco tourism in Croatia is still in its infancy. The potential, which includes natural, cultural and intangible heritage, is outstanding and it should be used and evaluated in adequate and optimal way. Good strategic management could leave to year-round tourism and it could even cause regional development of the continental Croatia.

Key words: sustainable tourism, eco tourism, protected nature, natural park, Medvednica, Lonjsko polje